

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГАЛАБУРДА АННА СТАНІСЛАВІВНА

УДК 336.02:330.101.541

ДИСЕРТАЦІЯ
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ
МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.С. Галабурда

Науковий керівник

Канєва Тетяна Володимирівна

доктор економічних наук, професор

Київ 2025

АНОТАЦІЯ

Галабурда А.С. Фінансова політика держави у системі макроекономічного регулювання.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»). – Державний торговельно-економічний університет, Київ, 2025.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних засад та удосконалення методологічних положень функціонування фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання.

Економічний потенціал держави є основою для сталого розвитку соціально-економічного середовища. Фінансова політика – складова частина економічної політики держави, яка спрямована виконання державою своїх функцій та забезпечення суспільства необхідними соціальними гарантіями. Фінансова політика є складним та багатокomпонентним явищем, яке спрямоване на забезпечення діяльності органів всіх рівнів влади. В умовах сьогодення важливим питанням є дослідження механізму фінансової політики та розроблення шляхів його удосконалення, які будуть позитивно впливати на рівень розвитку фінансового сектору. Пошук шляхів удосконалення фінансової політики на сучасному етапі розвитку економіки потребує постійного аналізу та вивчення, з метою коригування фінансового механізму у відповідь на зовнішні та внутрішні фактори.

Стрімкий розвиток світових економічних ринків, який спостерігається протягом останніх декількох років, характеризується посиленням інтеграції національних економік у світову систему через розвиток міжнародної торгівлі, фінансових ринків, технологічних прогресів і культурних взаємозв'язків. Фінансова політика країн як з розвинутою, так і з трансформаційною економікою повинна відповідати сучасним тенденціям світового ринку. Враховуючи всі

зовнішні та внутрішні ризики, які постають перед країною на сьогоднішній день і впливають на прийняття управлінських рішень у сфері державних фінансів, доцільно формувати фінансову політику країни стійкою та гнучкою. Аналіз ефективності та результативності фінансової політики держави підвищить ефективність фінансових відносин учасників економічного середовища у системі макроекономічного регулювання та відкриє нові шляхи у побудові їх взаємозв'язку. Актуальності набувають питання фінансової стійкості держави, дослідження сучасних інструментів формування фінансової політики, забезпечення стрімкого економічного зростання у системі макроекономічного регулювання. Враховуючи зазначене, необхідно підвищити ефективність процесу формування фінансової політики, покращити взаємозв'язок та узгодженість між її складовими елементами.

Важливим фактором вивчення питань фінансів, механізму фінансової політики та міжбюджетних відносин є те, що пріоритет функціонування злагодженої фінансової системи у системі макроекономічного регулювання, відіграє роль рушійної сили для забезпечення злагодженості координації між соціальними і бюджетно-податковими ланками фінансової системи. На сьогоднішній день важливим завданням у сфері управління фінансовими ресурсами є досягнення збалансованості найголовнішого фінансового плану держави – бюджету. Адже саме від нього залежить фінансове забезпечення органів влади, розподіл економічних показників та створення основи для реалізації економічного зростання. Для досягнення функціонування злагодженої бюджетної системи також важливо враховувати досвід застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах. Впровадження такого досвіду забезпечить Україні стійку позицію на світовому економічному ринку.

Об'єктом дослідження є фінансова політика держави у системі макроекономічного регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізми здійснення фінансової політики держави в системі макроекономічного регулювання.

У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що допомогло реалізувати концептуальну єдність дослідження. Досягнення зазначеної мети і вирішення поставлених завдань дослідження здійснювалося за допомогою загальнонаукових та спеціальних методів. Економічну сутність фінансової політики проаналізовано системним, структурним та діалектичними методами. За допомогою використання порівняльного та факторного методів узагальнено та систематизовано досвід фінансової політики у системі макроекономічного регулювання зарубіжних країн. Методи якісного і кількісного аналізу дозволили розкрити стан розвитку вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави. Методи наукового абстрагування, синтезу використано при розкритті напрямів удосконалення фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань фінансової політики, бюджету та бюджетної системи, грошово-кредитної системи, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Міністерства економіки України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Державної служби статистики України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розкритті сутності формування та реалізації державної фінансової політики у системі макроекономічного регулювання, яка полягає у сукупності механізмів управління та реалізації державної фінансової політики, взаємодії учасників фінансово-бюджетних відносин з урахуванням макроекономічного стану країни, забезпеченні фінансової стійкості та стабільності країни в умовах обмеженості

державних фінансових ресурсів за рахунок синергічного взаємозв'язку між складовими фінансової системи, зокрема: бюджетної, податкової, грошово-кредитної, боргової, митної, використанні дієвих бюджетно-податкових інструментів, які сприятимуть підвищенню ефективності та результативності функціонування фінансової системи країни, з метою забезпечення дієвості та стійкості системи державного фінансового управління, підтримки необхідного фінансово-економічного балансу.

Удосконалено підходи щодо визначення фіскальної результативності та регулятивного впливу вітчизняної податкової політики на економічні процеси, які ґрунтуються на розробленні заходів щодо дотримання оптимального податкового навантаження відповідно соціально-економічного стану країни, що вплине на дієвість формування дохідної частини бюджету; положення щодо розвитку вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави, які сформовані на основі створення ефективної та стійкої системи бюджетного управління через забезпечення раціонального використання державних фінансових ресурсів; підходи щодо координації інструментів та заходів державної фінансової політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності, що полягає у стимулюванні економічного зростання через посилення взаємодії між складовими елементами фінансової політики держави з врахуванням економічних тенденцій.

Дістало подальший розвиток положення щодо напрямів формування і реалізації фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання, що ґрунтується на положеннях стратегічного фінансово-економічного планування на середньострокову та довгострокову перспективи; узагальнення та систематизація досвіду застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах, у тому числі із врахуванням особливостей побудови механізму взаємодії фінансово-бюджетних відносин; підходи до розробки основних засад державної фінансової стратегії суспільного розвитку, у тому числі, що посилюватиме ефективність та

результативність фінансово-бюджетних відносин та сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають сутність та роль фінансової політики у системі макроекономічного регулювання, мають практичне значення при формуванні та реалізації фінансової політики, спрямованої на підвищення її ефективності у процесі регулювання та провадження у системі економічних відносин.

Основні висновки та результати дисертаційної роботи використано Секретаріатом Кабінету Міністрів України при опрацюванні проєктів нормативно-правових актів з питань розробки та реалізації фінансової політики держави (довідка від 15.01.2025 р. № 67-18/1-25).

Особистий внесок здобувача полягає у розкритті сутності фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Ключові слова: фінансова політика, бюджетна політика, податкова політика, соціальний економічний розвиток країни, макроекономічне регулювання.

ABSTRACT

A. S. Halaburda. Financial policy of the state in the system of macroeconomic regulation.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 072 “Finance, Banking and Insurance” (07 “Management and Administration”) - National University of Trade and Economics, Kyiv, 2025.

The dissertation is a comprehensive study of the theoretical foundations and improvement of methodological principles for the functioning of state financial policy within the system of macroeconomic regulation.

The economic potential of the country is the basis for sustainable development of the social and economic environment. Financial policy is an integral part of the country's economic policy aimed at ensuring that the government performs its functions and provides society with the necessary social guarantees. Financial policy is a complex and multicomponent phenomenon aimed at ensuring the activities of all levels of government. In today's environment, an important issue is to study the mechanism of financial policy and develop ways to improve it, which will have a positive impact on the level of growth of the financial sector. The search for ways to improve financial policy at the current stage of economic development requires constant analysis and study in order to adjust the financial mechanism in response to external and internal factors.

The rapid development of global economic markets over the past few years is characterized by the increasing integration of national economies into the global system through the development of international trade, financial markets, technological advances and cultural interconnections. The financial policies of both developed and emerging economies must be in line with current global market trends. Taking into account all the external and internal risks that the country is facing today and that affect management decision-making in the field of public finance, it is advisable to make the country's financial policy sustainable and flexible. An analysis of the efficiency and

effectiveness of the state's financial policy will enhance the effectiveness of financial relations between economic participants in the macroeconomic regulatory system and open new avenues for building their interconnection. The issues of financial sustainability of the country, research of modern instruments of financial policymaking, and ensuring rapid economic growth in the system of macroeconomic regulation are becoming increasingly important. In view of the above, it is necessary to increase the efficiency of the financial policy-making process and improve the interconnection and coherence between its constituent elements.

An important factor in the study of finance, the mechanism of financial policy and intergovernmental relations is that the priority of a well-coordinated financial system in the system of macroeconomic regulation plays a driving force in ensuring coherence in coordination between the social and fiscal links of the financial system. Today, an important task in the area of financial resources management is to achieve the balance of the most important financial plan of the country - the budget. After all, it is the budget that determines the financial support of the authorities, the distribution of economic indicators and the creation of the basis for economic growth. In order to achieve a well-coordinated budget system, it is also important to take into account the experience of foreign countries in applying instruments of government financial regulation of the economy. Implementation of such experience will ensure Ukraine's stable position in the global economic market.

The object of research is the financial policy of the government in the system of macroeconomic regulation.

The subject of the study is the theoretical foundations and mechanisms for implementing the government's financial policy in the system of macroeconomic regulation.

The study used a combination of methods and approaches that helped to realise the conceptual unity of the research. Achievement of this goal and solution of the research objectives was carried out using general scientific and special methods. The economic essence of financial policy was analysed using systemic, structural and

dialectical methods. Using comparative and factor methods, the experience of financial policy in the system of macroeconomic regulation of foreign countries was generalised and systematised. Methods of qualitative and quantitative analysis allowed to reveal the state of development of the national budget policy as a component of the financial policy of the country. The methods of scientific abstraction and synthesis were used to reveal the directions of improvement of the national financial policy in the system of macroeconomic regulation.

The information base of the research is made up of legislative and regulatory acts on financial policy, budget and budget system, monetary system, statistical and analytical materials of the Ministry of Finance of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, the Government Treasury Service of Ukraine, the Government Tax Service of Ukraine, the Government Customs Service of Ukraine, the Accounting Council of Ukraine, the Government Audit Service of Ukraine, the Government Statistics Service of Ukraine, relevant monographs, scientific articles by national and foreign scientists, etc.

The scientific novelty of the results obtained is to reveal the essence of the formation and implementation of the state financial policy in the system of macroeconomic regulation, which consists of a set of mechanisms for managing and implementing the state financial policy, interaction of participants in financial and budgetary relations, taking into account the macroeconomic situation of the country, ensuring financial sustainability and stability of the country in conditions of limited public financial resources through synergistic interconnection between the components of the financial system, in particular: budget, tax, monetary, debt, customs, use of effective budgetary and tax instruments that will help to increase the efficiency and effectiveness of the country's financial system, in order to ensure the effectiveness and sustainability of the public financial management system, and maintain the necessary financial and economic balance.

Approaches to determining the fiscal efficiency and regulatory impact of domestic tax policy on economic processes have been improved, based on the

development of measures to ensure that the optimal tax burden is maintained in accordance with the socio-economic situation of the country, which will affect the efficiency of budget revenues; provisions on the development of domestic budget policy as a component of the state's financial policy, which are formed on the basis of creating an effective and sustainable budget management system by ensuring the rational use of public financial resources; approaches to the coordination of instruments and measures of the state financial policy in the context of ensuring macroeconomic stability, which is to stimulate economic growth by strengthening the interaction between the components of the state financial policy, taking into account economic trends.

The article further develops the provisions on the directions of formation and implementation of the state financial policy in the system of macroeconomic regulation based on the provisions of strategic financial and economic planning for the medium and long term; generalizes and systematizes the experience of using instruments of state financial regulation of the economy in foreign countries, including taking into account the peculiarities of building a mechanism for interaction of financial and budgetary relations; approaches to the development of the basic principles of the government's financial strategy of social development, including those that will enhance the efficiency and effectiveness of financial and budgetary relations and contribute to the socio-economic development of the country.

The theoretical concepts and conclusions of the dissertation, which reveal the essence and role of financial policy in the system of macroeconomic regulation, are of practical importance in the formation and implementation of financial policy aimed at improving its effectiveness in the process of regulation and implementation in the system of economic relations.

The main conclusions and results of the dissertation were used by the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine in the development of draft regulations on the development and implementation of the government's financial policy (certificate of 15.01.2025, No. 67-18/1-25).

The personal contribution of the applicant is to reveal the essence of the government's financial policy in the system of macroeconomic regulation. The scientific results and conclusions submitted for defence were obtained by the author independently.

Keywords: financial policy, budget policy, tax policy, social and economic development of the country, macroeconomic regulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

*наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації*

1. Галабурда А.С., Шевченко С.О. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2022. № 54. С. 123-130. (0,5 друк. арк.) <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-123-130> (особистий внесок здобувача – розкрито сутність податкової політики держави).

2. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4 (144). С. 98–109. (0,8 друк. арк.) [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07).

3. Канєва Т., Галабурда А. Фінансова політика України в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2023. Випуск IV (92). С. 190-200. (0,7 друк. арк.) <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-4.92.13>

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

4. Галабурда А.С. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики*: матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Київ, 31 жовтня 2022 р.). Київ: ДТЕУ, 2022. С. 9-10. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/daa741958105e699b2f6f8e99214d13f.pdf>

5. Галабурда А.С. Фінансова політика у системі соціально-економічних відносин. *Фінансова політика як складова економічного розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 11–12 квітня 2023 р.). Київ: ДТЕУ, 2023. С. 16–18. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/3043ab09788d719c6ad51708e587adb2.pdf>

6. Галабурда А.С. Фінансова політика держави: стан та перспективи розвитку. *Глобальні зміни вітчизняного фінансового сектору в посткризовий (післявоєнний) період*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2023 р.). Київ: ДТЕУ, 2023. С. 40–41. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/87fb45e6b95035ab9d330b5d7574e1fb.pdf>

7. Канєва Т.В., Галабурда А.С. Шляхи вдосконалення фінансової політики в умовах євроінтеграції. *Science and society: modern trends in a changing world: матеріали I Scientific and Practical Conference Vienna* (м. Відень, Австрія, 18-20 грудня 2023 р.). Відень, Австрія. 2023. С. 624–628. (0,3 друк. арк.). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/SCIENCE-AND-SOCIETY.-MODERN-TRENDS-IN-A-CHANGING-WORLD-18-20.12.23.pdf>

8. Галабурда А.С. Бюджетна політика як складова фінансової політики. *Achievements of 21st century scientific community: матеріали I Міжн. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Дніпро, 14-15 вересня 2023 р.). Дніпро. 2023. С. 109-110. (0,1 друк. арк.). URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/09/Conference-Proceedings-September-14-15-2023.pdf>

9. Галабурда А.С. Основні елементи державної фінансової політики. *Фінансові інституції – сучасні виклики та нові можливості: матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Київ, 21 березня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 19-21. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/2cdaa96f124c546760b09cdc20a6b35f.pdf>

10. Галабурда А.С. Пріоритети фінансової політики держави. *Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф.* (м. Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 11-12. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/fcd20406e26a177cec674c0785c4a182.pdf>

11. Галабурда А.С. Концептуальні засади державної фінансової стратегії суспільного розвитку. *Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development: матеріали IV Міжнар. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Дніпро, 14-15 листопада 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 94–95. (0,1 друк. арк.). URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2024/11/Conference-Proceedings-November-14-15-2024-3.pdf>

ЗМІСТ

ВСТУП	15
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОДГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	22
1.1. Економічна сутність фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання	22
1.2. Інституційні засади формування і реалізації державної фінансової політики	40
1.3. Досвід застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах	52
Висновки до розділу 1	62
Список використаних джерел до розділу 1	65
Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	75
2.1. Фіскальна результативність та регулятивний вплив вітчизняної податкової політики на економічні процеси	75
2.2. Розвиток вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави	93
2.3. Координація інструментів та заходів державної фінансової політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності	112
Висновки до розділу 2	124
Список використаних джерел до розділу 2	127
Розділ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	137
3.1. Напрями формування і реалізації фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання	137
3.2. Домінанти підвищення ефективності фінансових інструментів забезпечення економічного зростання	148
3.3. Основні засади державної фінансової стратегії суспільного розвитку	154
Висновки до розділу 3	169
Список використаних джерел до розділу 3	172
ВИСНОВКИ	182
ДОДАТКИ	186

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансова політика держави займає ключове місце у забезпеченні економічного зростання, гарантування усім верствам населення соціальної захищеності, стимулювання розвитку галузей народного господарства та створення інвестиційно-привабливого клімату. Пріоритетним стратегічним завданням державного управління фінансовими ресурсами виступає досягнення збалансованості ланок бюджетної системи, фінансової стійкості та конкурентоспроможності на світовому ринку.

Реалізації державних програм економічного розвитку, формування збалансованості системи державних фінансів та досягнення поставлених цілей зовнішньоекономічної діяльності – забезпечується державою через механізм фінансової політики. Обґрунтована та зважена фінансова політика держави, з урахуванням макроекономічних тенденцій, виступає основою розвитку системи управління державними фінансовими ресурсами, що забезпечить ефективність мобілізації і розподілу коштів бюджету. Актуальність дослідження обумовлена тим, що реалізація фінансової політики держави для забезпечення фінансування цільових програм соціально-економічного розвитку, стимулювання діяльності суб'єктів народного господарства здійснюється через інструменти фінансового механізму. Таким важливим інструментом є бюджет, адже завдяки йому держава визначає економічну політику. Саме тому, від правильності обрання курсу фінансової політики залежить створення сприятливого економічного середовища для розвитку інвестиційного простору, діяльності національного господарства та забезпечення громадян соціальними гарантіями.

Серед вагомих досліджень зарубіжних науковців у сфері фінансів та фінансової політики варто назвати праці М. Аззімонті, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. Кейнса, П. Кругмана, А. Парето, У. Петті, А. Пігу, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, А. Субраман'яна, В. Танзі, Дж. Тобіна, М. Фрідмана, Дж. Хікса. Питанню розробки та реалізації

теоретичних основ функціонування бюджету в умовах економічних перетворень, фінансової політики та її впливу на соціально-економічний стан держави присвячено дослідження вітчизняних вчених С. Буковинського, О. Василика, А. Гальчинського, Т. Канєвої, С. Качули, І. Луніної, Л. Лисяк, А. Мазаракі, В. Макогон, П. Нікіфорова, Л. Морозової, В. Опаріна, М. Пасічного, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, Ю. Радіонова, Л. Сідельникової, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та багато інших.

Важливим фактором вивчення питань фінансів, механізму фінансової політики та міжбюджетних відносин є те, що пріоритет функціонування злагодженої фінансової системи у системі макроекономічного регулювання відіграє роль рушійної сили для забезпечення злагодженості координації між соціальними і бюджетно-податковими ланками фінансової системи.

В умовах сьогодення важливим завданням у сфері управління державними фінансовими ресурсами є досягнення макроекономічної збалансованості, посилення ефективності та результативності фінансової політики держави, з'ясування її ролі та впливу на розвиток соціально-економічних відносин, розроблення та реалізація дієвих бюджетно-податкових інструментів, які сприятимуть підвищенню ефективності та результативності функціонування фінансової системи країни. Доцільним є обґрунтування підходів щодо удосконалення формування фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання, використання механізму функціонування бюджетно-податкових інструментів з урахуванням засад побудови фінансової політики держави.

Зазначене свідчить про актуальність дисертаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного торговельно-економічного університету: «Фінансова політика соціально-економічного розвитку країни» (номер державної реєстрації

0121U100344), «Державна фінансова політика суспільного розвитку» (номер державної реєстрації 0122U001433), «Формування доходів бюджету як складова фінансової безпеки держави» (номер державної реєстрації 0122U001434), «Фінансово-бюджетна політика в умовах суспільно-економічних перетворень» (номер державної реєстрації 0124U000331), автором надано відповідні матеріали та пропозиції щодо формування фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень функціонування фінансової політики у системі макроекономічного регулювання.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність формування та реалізації державної фінансової політики у системі макроекономічного регулювання;
- удосконалити підходи щодо визначення фіскальної результативності та регулятивного впливу вітчизняної податкової політики на економічні процеси;
- удосконалити положення щодо розвитку вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави;
- удосконалити підходи щодо координації інструментів та заходів державної фінансової політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності;
- розвинути положення щодо напрямів формування і реалізації фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання;
- узагальнити та систематизувати досвід застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах;
- розвинути підходи до розробки основних засад державної фінансової стратегії суспільного розвитку.

Об'єктом дослідження є фінансова політика держави у системі макроекономічного регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти економічних відносин у процесі здійснення фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що допомогло реалізувати концептуальну єдність дослідження. Досягнення зазначеної мети і вирішення поставлених завдань дослідження здійснювалося за допомогою загальнонаукових та спеціальних методів. Економічна сутність фінансової політики проаналізовано системним, структурним та діалектичними методами. За допомогою використання порівняльного та факторного методів узагальнено та систематизовано досвід фінансової політики у системі макроекономічного регулювання зарубіжних країн. Методи якісного і кількісного аналізу дозволили розкрити стан розвитку вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовувалися при розкритті напрямів удосконалення фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань фінансової політики, бюджету та бюджетної системи, грошово-кредитної системи, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Міністерства соціальної політики, Міністерства економіки України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, Державної фіскальної служби України, Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Державної служби статистики України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- розкрито сутність формування та реалізації державної фінансової політики у системі макроекономічного регулювання, яка полягає у сукупності механізмів управління та реалізації державної фінансової політики, взаємодії

учасників фінансово-бюджетних відносин з урахуванням макроекономічного стану країни, забезпеченні фінансової стійкості та стабільності країни в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів за рахунок синергічного взаємозв'язку між складовими фінансової системи, зокрема: бюджетної, податкової, грошово-кредитної, боргової, митної, використанні дієвих бюджетно-податкових інструментів, які сприятимуть підвищенню ефективності та результативності функціонування фінансової системи країни, з метою забезпечення дієвості та стійкості системи державного фінансового управління, підтримки необхідного фінансово-економічного балансу.

удосконалено:

- підходи щодо визначення фіскальної результативності та регулятивного впливу вітчизняної податкової політики на економічні процеси, які ґрунтуються на розробленні заходів щодо дотримання оптимального податкового навантаження відповідно соціально-економічного стану країни, що вплине на дієвість формування дохідної частини бюджету;

- положення щодо розвитку вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави, які сформовані на основі створення ефективної та стійкої системи бюджетного управління через забезпечення раціонального використання державних фінансових ресурсів;

- підходи щодо координації інструментів та заходів державної фінансової політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності, що полягає у стимулюванні економічного зростання через посилення взаємодії між складовими елементами фінансової політики держави з врахуванням економічних тенденцій.

дістало подальший розвиток:

- положення щодо напрямів формування і реалізації фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання, що ґрунтується на положеннях стратегічного фінансово-економічного планування на середньострокову та довгострокову перспективи;

- узагальнення та систематизація досвіду застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах, у тому числі із врахуванням особливостей побудови механізму взаємодії фінансово-бюджетних відносин;

- підходи до розробки основних засад державної фінансової стратегії суспільного розвитку, у тому числі, що посилюватиме ефективність та результативність фінансово-бюджетних відносин та сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають сутність та роль фінансової політики у системі макроекономічного регулювання, мають практичне значення при формуванні та реалізації фінансової політики, спрямованої на підвищення її ефективності у процесі регулювання та провадження у системі економічних відносин.

Основні висновки та результати дисертаційної роботи використано Секретаріатом Кабінету Міністрів України при опрацюванні проєктів нормативно-правових актів з питань розробки та реалізації фінансової політики держави (довідка від 15.01.2025 р. № 67-18/1-25).

Особистий внесок здобувача полягає у розкритті сутності фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення, результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях: «Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики» (м. Київ, 2022 р.), «Фінансова політика як складова економічного розвитку» (м. Київ, 2023 р.), «Глобальні зміни вітчизняного фінансового сектору в посткризовий (післявоєнний) період» (м. Київ, 2023 р.), «Science and society: modern trends in a changing world» (Vienna, Austria, 2023 p.) «Achievements of 21st century scientific community» (м. Дніпро, 2023 р.), «Фінансові інституції – сучасні

виклики та нові можливості» (м. Київ, 2024 р.), «Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану» (м. Київ, 2024 р.), «Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development» (м. Дніпро, 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано у 11 наукових працях, у тому числі трьох статтях у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 3,3 друк. арк.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 201 сторінка. Дисертація містить 9 таблиць, 8 рисунків, 9 додатків, список використаних джерел включає 262 найменування.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОДГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Економічна сутність фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання

Стрімкий розвиток світових економічних ринків, який спостерігається протягом останніх декількох років, характеризується посиленням інтеграції національних економік у світову систему через розвиток міжнародної торгівлі, фінансових ринків, технологічних прогресів і культурних взаємозв'язків. Конкуренція на глобальному рівні стимулює розвиток фінансових ринків через інвестиції, кредити, операції з фінансовим капіталом. Проте, усі процеси, які відбуваються на світовому ринку мають інший негативний бік. Держави з низьким рівнем економічного потенціалу повільніше інтегруються в глобальне економічне середовище, країни стають вразливими до зовнішніх викликів (фінансові кризи чи торговельні конфлікти). Глобалізація відкриває перед суспільством значні можливості для розвитку, але також створює виклики, пов'язані з дисбалансом економічного розвитку, залежністю факторів впливу та екологічними проблемами. Для ефективного використання переваг глобалізації важливо адаптувати фінансову політику держави до світових тенденцій.

Фінансова політика виступає інструментом формування та впливу на рівень розвитку соціально-економічних відносин суспільства. Реалізація фінансової політики відбувається відповідно до пріоритетних напрямків економіки країни через порядок формування взаємовідносин ланок фінансової системи, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів держави, визначення пропорцій споживання та використання досвіду країн з розвинутою економікою. Фінансова політика держави відіграє стратегічно важливе значення для суспільства, оскільки вона визначає способи управління фінансовими ресурсами, впливає на рівень добробуту громадян, сприяє розвитку економіки та соціальній

захищеності. Також вона формує основу для стійкого економічного та соціального розвитку, сприяє зростанню добробуту населення, підтримує соціальну справедливість і забезпечує стабільність суспільства.

Водночас, фінансова політика є багатограним процесом, адже спрямована на підтримку взаємозв'язку між економікою, суспільством та міжнародною політикою. Саме тому, під час формування напрямів та основних завдань фінансової політики держави важливо враховувати тенденції історичного розвитку економіки та соціальні потреби народу. Одним із найважливіших стратегічних завдань державного управління фінансовими ресурсами виступає макроекономічна стабільність, координація ланок фінансової політики, ефективність розподілу фінансових ресурсів, збалансованість бюджету країни.

Сталий розвиток соціально-економічних відносин неможливо реалізувати без використання сучасних методів регулювання з урахуванням циклічності економічних коливань та координації ланок фінансової політики: бюджетної, податкової, інвестиційної, грошово-кредитної, соціальної, боргової, митної. Злагоджене функціонування фінансового механізму потребує виваженої та системної державної політики у сфері фінансового забезпечення соціально-економічної сфери за допомогою бюджетних та податкових інструментів.

З'ясування економічної сутності, ролі і впливу фінансової політики держави на становлення макроекономічного середовища та формування соціально-економічних відносин країни, вивчається науковцями протягом тривалого періоду.

Представники класичної економічної теорії Адам Сміт та Давид Рікардо були основоположниками у розгляді питання економічної сутності фінансової політики держави. А. Сміт досліджував політику держав у період вільної конкуренції і головним його постулатом було забезпечення економічної свободи ринку та мінімальний вплив держави у регулювання економічних процесів, що повинно зменшити навантаження на бюджет у майбутньому. Наукова праця «Дослідження про природу і причини багатства народів» присвячена капіталу,

системі оподаткування, розвитку міжнародної торгівлі та захисту національного виробництва [56]. Д. Рікардо у дослідженнях виділив, що основою фінансової політики держави є податки, які є платою громадян за майбутні блага, та як різновид податків впливає на розподіл доходів і економічну ефективність [27].

Кейнсіанська теорія полягала в тому, що у період криз ринок не зможе самостійно регулювати економічні процеси, зменшення ризиків та забезпечити збалансоване економічне зростання. Саме тому держава повинна відігравати основну роль у регулюванні соціально-економічних відносин [90]. Теоретична модель Дж. Кейнса ґрунтується на макроекономічних показниках, які відображають зв'язок держави, суспільства й бізнесу. Аргументація щодо досягнення макроекономічної стабілізації виходить з проведення економічної політики в напрямі збільшення вагомості перерозподільних процесів у фінансовій системі держави; створення умов для державного підприємництва; проведення скоординованої грошово-кредитної політики; забезпечення високого рівня зайнятості населення [90].

Представники монетаристської школи стверджували, що регулювати економічні процеси держави можна лише через вплив на грошово-кредитну масу. Порушення ринкової рівноваги, поширення безробіття, збільшення інфляції та інших економічних явищ монетаристами пояснювалася як недосконалою економічною політикою.

Фінансова політика держави постійно змінюється під впливом великої низки зовнішніх та внутрішніх факторів, а саме тому вітчизняними науковцями присвячується багато досліджень з метою з'ясування сутності політики та шляхів її адаптації до економічних чинників.

Науковцями визначається, що фінансова політика держави полягає у сукупності заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Головною метою даної політики є оптимальний розподіл ВВП між галузями економіки та населенням, що повинно покращити рівень життя. За допомогою обґрунтованій політиці та

злагодженій взаємодії інструментів фінансового механізму можливо досягти економічного зростання, стимулювання виробництва, розвитку різних територій та розвитку міжнародних економічних відносин [69].

І. Чугунов та С. Качула зазначили, що фінансова політика є вагомим інструментом забезпечення соціального розвитку. Підвищення її результативності ґрунтується на збалансуванні інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів економіки, соціальних груп та кожної особи для реалізації основної цілі соціального розвитку – досягнення такої якості життя населення, що узгоджується з певним рівнем світових стандартів, станом національної економіки, рівнем науково-технологічних досягнень, моделлю фінансової архітекτονіки та сформованими фіскальними, інвестиційними, монетарними, інституційними умовами [65, с.88-89].

І. Запатріна з'ясувала, що у процесі формування ефективної фінансової політики держави важливо враховувати частку перерозподілу ВВП через видатки і позабюджетні фонди, дефіцит бюджету, державного та гарантованого державою боргу у ВВП. Вона розглядає фінансову політику як складову економічної політики держави, що спрямована на забезпечення фінансової стабільності та економічного зростання [13].

О. Василик розкрив сутність фінансової політики як законодавчу і виконавчу влади, які у свої взаємодії застосовують заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення соціально-економічного розвитку. Фінансова політика глибше розкривається у процесі мобілізації фінансових ресурсів та їх використання з метою забезпечення потреб держави, суб'єктів господарювання та населення країни [4, с.57].

Велика кількість тлумачень даного поняття говорить про його багатогранність, унікальність та самостійність. Узагальнюючи вищеописані наукові погляди, можна дійти висновку, що фінансова політика – це комплекс взаємопов'язаних дій держави, які спрямовані на формування фінансового механізму і через інструменти впливу регулюють розвиток соціально-

економічного середовища суспільства. Дана політика є найголовнішим засобом зв'язку і реалізації визначених державою завдань у багатьох сферах економіки. Зв'язок між державними інституціями та суб'єктами господарювання відображає рівень розвитку ринкових відносин та процесу розширеного відтворення.

Функції фінансової політики детальніше розкривають сутність та відображають найважливіші її сторони, що характеризують суспільне призначення, які особливі саме державній фінансовій політиці. Тому необхідно виділити наступні:

- розподільчу;
- перерозподільчу;
- стимулюючу;
- планову;
- прогнозну;
- контрольну [60, с.14].

Розподільча функція фінансової політики реалізується в процесі розподілу валового національного доходу, шляхом руху різних форм фінансових ресурсів, між учасниками даних відносин. Вона спрямована на перерозподіл фінансових ресурсів між різними секторами економіки, регіонами, соціальними групами чи окремими громадянами з метою забезпечення економічного розвитку, соціальної справедливості та стабільності. Серед основних інструментів реалізації даної функції необхідно виділити податки та збори, бюджетні витрати та державні трансферти. Завдяки згаданим інструментам розподільча функція відображається в основних її аспектах з питань регулювання коштів фінансових ресурсів:

- перерозподіл коштів (встановлення такого рівня оподаткування, щоб досягти зменшення нерівності у доходах між громадянами);
- фінансове забезпечення пріоритетних галузей (розподіл коштів державного бюджету на стратегічно важливі ланки з метою економічного зростання);

- фінансове вирівнювання адміністративних одиниць, підтримка програм регіонального розвитку;
- регулювання економічних процесів (вплив інструментами фінансової політики на сукупний обсяг попиту і пропозиції на ринку).

Перерозподільча функція розкривається через розподіл коштів між різними рівнями бюджетів (адміністративно-територіальними одиницями, галузями економіки, соціальними групами населення, формами власності). Дана функція спрямована на більш ефективне використання отриманих коштів [60, с.14]. В Україні перерозподільча функція фінансової політики реалізується через соціальні програми (пенсії, субсидії, виплати внутрішньо переміщеним особам), податкову реформу, спрямовану на підвищення прогресивності податкової системи, фінансування регіонального розвитку через фонди.

Стимулююча функція державної фінансової політики спрямована на створення сприятливих умов для ведення та активізації інвестиційної діяльності, підтримка економічного та інноваційного зростання, збільшення виробничої діяльності та зростання рівня ВВП, регулювання рівня інфляційних процесів. Застосовуючи дану функцію та регулюючи стабільні обсяги фінансових ресурсів, за умови сталого розподілу та перерозподілу одержаних доходів – можна досягти макроекономічної рівноваги.

Планова функція передбачає створення бюджетних програм та планів, які включають у себе покрокові дії для реалізації поставлених цілей. Зазначена функція є однією із найважливіших, оскільки завдяки їй формуються і визначаються умови за яких буде досягнуто макроекономічної збалансованості, економічної рівноваги та подальшого курсу фінансової політики держави. Планування допомагає уникнути кризових станів для економіки країни (економічні спади, надзвичайні ситуації) та коливань у фінансовій системі, завдяки плануванню держава може ефективно спрямовувати ресурси на визначені стратегією цілі. Приймаючи щорічно державний бюджет країни, який базується на середньостроковій бюджетній декларації, дозволяє раціонально

планувати фінансові зобов'язання. Планова функція фінансової політики забезпечує цілеспрямоване використання ресурсів, сприяє досягненню економічних та соціальних цілей і гарантує ефективність використання фінансових ресурсів.

Прогнозна функція реалізується шляхом аналізу показників, які дозволяють дослідити ефективність фінансової політики та спрогнозувати стан економічної системи. Насамперед до таких показників варто віднести: динаміку ВВП, рівень інфляції, виконання зведеного бюджету, обсяг державного боргу. Дослідження тенденцій на внутрішніх та міжнародних ринках, аналіз можливих змін у податковій системі або інвестиційному кліматі. За допомогою прогнозної функції можливе виявлення фінансових дисбалансів, розробка заходів для підтримки економічної стійкості. Ця функція дозволяє Уряду та відповідним органам влади розробляти стратегії та плани, що враховують можливі ризики, виклики та перспективи.

Особливість контрольної функції полягає у здійсненні контролю за використанням фондів грошових коштів держави, шляхом застосування низки комплексних заходів. Дана функція є важливим ключем фінансової політики, адже завдяки їй упереджуються або виявляються порушення у механізмі використання коштів. Сутність визначеної функції відображається у процесі перевірки за дотриманням встановлених норм і правил у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Контрольна функція містить аналіз результативності бюджетних витрат, виконання податкових зобов'язань, управління державним боргом і дотримання фінансової дисципліни. Основні напрямки реалізації даної функції акцентувати на наступних:

1. за виконанням державного бюджету (формування доходів та обсяг видатків);
2. за цілеспрямованістю використання коштів державного бюджету (оцінка ефективності реалізації бюджетних програм);

3. за борговою політикою (аналіз обсягу і структури державного боргу, виконання фінансових зобов'язань перед кредиторами);

4. за фінансовою дисципліною (перевірка фінансової звітності державних підприємств).

Використання контрольної функції у процесі реалізації фінансової політики держави відіграє важливу місію. Завдяки їй виявляються порушення у фінансовій сфері, запобігається нецільове використання коштів бюджету, контролюється дотримання фінансового законодавства та бюджетний процес загалом, забезпечується прозорість та підзвітність у використанні державних коштів, вчасне виявлення нецільового використання коштів під час реалізації інфраструктурних або соціальних програм через систему електронних закупівель.

Деякі наукові джерела виділяють ще обмежувальну (стримуючу) функцію, яка спрямована запобігти кризі надвиробництва або уповільнення темпів економічного зростання. Державний вплив на рівень економічної потужності відбувається через фінансовий механізм: скорочення видатків держави, зростанням рівня оподаткування, підняття ставок кредитування. Використання даних заходів у короткостроковому періоді уповільнить темп інфляції, проте може збільшити безробіття і скоротити рівень виробництва. У довгостроковому періоді внаслідок сильного податкового тиску може відбутися стійке скорочення сукупної пропозиції і виникнути стагфляція, яка є досить небезпечною для економіки і може призвести до фінансової кризи [13,27,65].

Основне завдання фінансової політики полягає в оптимальному розподілі ВВП між секторами економіки з метою забезпечення економічного зростання. Рівень розвитку економіки напряму залежить від прийнятих управлінських рішень у сфері формування фондів грошових коштів, політичного курсу держави та соціальних гарантій населенню. Оптимальний розподіл ВВП є фундаментом ефективної фінансової політики. Правильний баланс між інвестиціями у виробництво, інфраструктуру та соціальні програми дозволяє державі

забезпечити економічне зростання, стабільність і підвищення якості життя громадян [13,60,65].

Досліджуючи механізм фінансової політики, важливо виділити фінансову стратегію та тактику. Дані поняття є ключовими елементами фінансової політики держави. Адже вони забезпечують досягнення макроекономічної стабільності, економічного розвитку та ефективного розподілу ресурсів. Кожен із цих аспектів має своє значення та важливість у формуванні економічної стійкості.

Фінансова стратегія спрямована на досягнення довгострокових цілей і завдань соціально-економічного розвитку. Ефективна реалізація поточних і довгострокових завдань потребує дотримання певної стратегії, яка розроблена на рівні національної економіки. Стратегічні завдання фінансової політики пов'язані зі структурними змінами у фінансовій системі та фінансовому механізмі. Насамперед необхідно виділити наступні: забезпечення безперервності відтворювальних процесів в економіці; суспільна рівновага шляхом мобілізації і використання фінансових ресурсів; зростання національного багатства. Прикладом стратегічних завдань можна назвати: впровадження національної грошової одиниці, розвиток міст, подолання інфляції та спаду виробництва. За допомогою фінансової стратегії Урядом держави можливо досягти оптимізації фінансових ресурсів: (планування і розподіл фінансових ресурсів із врахуванням потреб на перспективу, запобігання зростання рівня державного боргу, розробка механізмів для подолання економічних криз).

Ефективність економічних стратегій дозволить на державному рівні здійснювати управління соціально-економічними процесами, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори середовища. Наявність стабільних та прогнозованих економічних, правових, інституційних умов створить надійне підґрунтя для комплексного і результативного стратегічного планування та контролю результатів державної економічної політики у всіх сферах народного

господарства. У свою чергу, це сприятиме формуванню міцних державних інститутів, системи заходів і механізмів дієвої державної політики.

Натомість фінансова тактика спрямована на короткострокове планування, яке спрямовується на вирішення цілей найближчого етапу розвитку суспільства, що відбувається шляхом вдосконалення системи оподаткування, надання пільг окремим платникам, територіальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему та інші. Швидке реагування на зміни в економіці, наприклад, коливання валютного курсу чи рівня інфляції. Впровадження термінових заходів для подолання фінансових труднощів. Використовуючи заходи фінансової тактики, забезпечується: підтримка збалансованості державного бюджету в поточному періоді, контроль за державними доходами та витратами, оптимізація податкових надходжень, реструктуризація видатків під час кризи.

Фінансова стратегія і фінансова тактика дуже взаємопов'язані поняття та доповнюють значення один одного. Стратегія визначає загальний вектор розвитку, тоді як тактика адаптується до поточних умов, щоб забезпечити поступове досягнення стратегічних цілей. До прикладу слід зазначити, стратегія може включати ціль зі зменшення боргового навантаження, а тактичні дії - перегляд податкової політики чи скорочення певних видатків. Для держави взаємозв'язок стратегії і тактики має визначне місце, адже від правильно обраного курсу стратегії і змістовно продуманої тактики залежить стабільність економіки навіть у нестабільних глобальних умовах.

Процес реалізації фінансової політики неможливо уявити без її елементів. Складові фінансової політики є основою ефективного управління фінансовими ресурсами держави. Їх комплексна і узгоджена взаємодія дозволяє забезпечити сталий економічний розвиток, фінансову стабільність і добробут населення. Основними елементами фінансової політики варто назвати (рис.1.1):

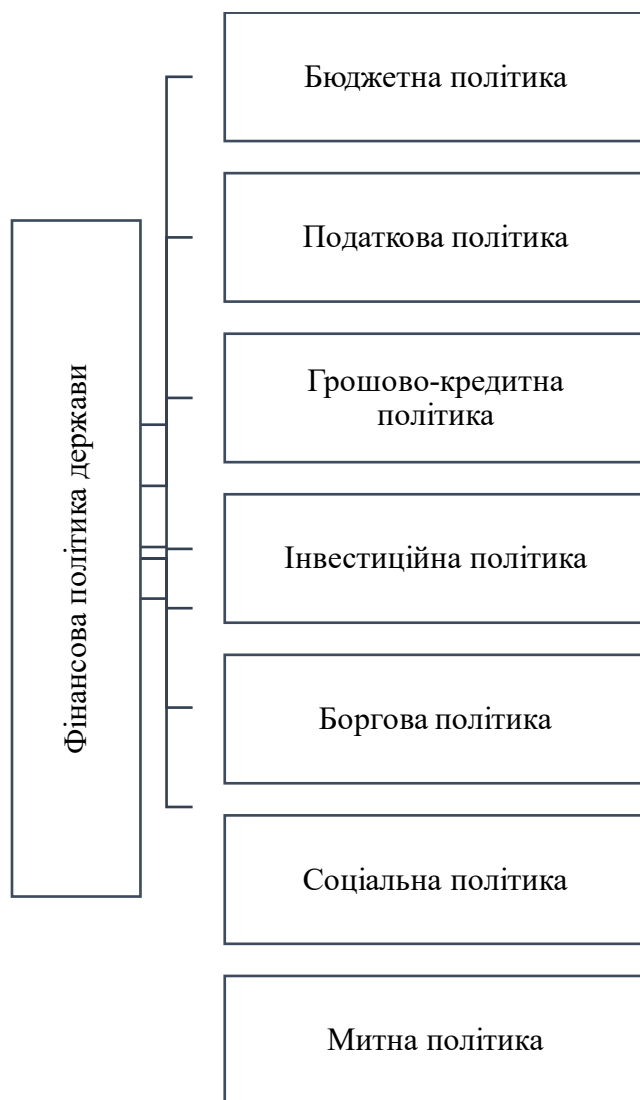

Рис. 1.1 Складові елементи фінансової політики держави

Джерело: складено автором.

1. Бюджетна політика – вважається ключовим інструментом регулювання економіки. Саме вона в особі держави виступає регулятором макроекономічного зростання та є засобом реалізації економічної політики країни. Адже рівень показників результативності бюджетного механізму залежить від ефективності здійснення державного управління в країні [58, с.15-22]. Бюджетна політика визначає підходи до формування, розподілу та використання бюджетних коштів з метою забезпечення економічної стабільності та розвитку країни. Насамперед бюджетна політика покликана забезпечити досягнення балансу між доходами і

видатками бюджету. Проте, її цілі також передбачають регулювання бюджетного дефіциту та ефективне управління державним боргом, фінансування соціальних програм (освіта, охорона здоров'я, пенсії), розвиток економіки країни та покращення інвестиційного клімату, підтримка виробництва і розвитку бізнесу, забезпечення обороноздатності та безпеки.

Бюджетна політика є невід'ємною складовим елементом фінансової системи України, від неї залежить стабільність економіки та добробут суспільства. Саме тому, важливо підтримувати її ефективність та забезпечити прозорість, контроль і адаптацію до сучасних світових тенденцій.

2. Податкова політика - визначає механізми та інструменти оподаткування (тобто процес встановлення, зміни та скасування податків, а також визначення податкових ставок, пільг та інших податкових механізмів. Дана політика спрямована на забезпечення стабільного економічного розвитку, підтримку соціальних програм, виконання державних функцій та регулювання економічної діяльності. Насамперед саме від обсягу податкових находжень залежить рівень доходів державного бюджету. Через механізм податкової системи акумулюються кошти, які є необхідними для гарантування фінансового забезпечення реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури та фінансування обороноздатності держави. Податкова політика як елемент фінансової політики відіграє роль інструменту, який стимулює або стримує темпи економічного зростання, мотивує розвиток галузей та бізнесу, безпосередньо впливає на поведінку економічних суб'єктів. Саме за допомогою системи оподаткування держава перерозподіляє доходи, що, в свою чергу, регулює ступінь соціальної нерівності населення. Інвестиційне середовище в країні також залежить від системи збору податкових внесків, адже податкові процедури можуть залучати додаткові джерела надходжень від зовнішніх партнерів в країну [16, 22, 27, 58].

Взаємозв'язок податкової політики держави з іншими політиками є комплексним та багатогранним питанням. Податкова політика взаємозалежна з

бюджетною політикою, грошово-кредитною політикою, соціальною політикою. У своїй тісній взаємодії зазначених політик визначається обсяг державних видатків і доходів, встановлюється бюджетна рівновага, здійснюється вплив на обсяг грошової маси в обігу та процентні ставки, визначаються цілі соціальних програм та рівень соціальних виплат. Застосовуючи прогресивну систему оподаткування, можливо досягти зменшення рівня нерівності населення, а пільги підтримуватимуть малозабезпечені верстви. Саме тому, важливо формувати виважену та раціональну податкову політику, оскільки це сприятиме сталому розвитку економіки, наповненості головного плану держави – бюджету, інвестиційній привабливості та соціальній стабільності.

3. Грошово-кредитна (монетарна) політика – одна із невід’ємних складових фінансової політики держави. Даний елемент є комплексом заходів, який відображається як механізм регулювання грошової маси в обігу та розмір відсоткових ставок з метою регулювання рівня інфляції та стимулювання економічного зростання. Функцію регулятора грошово-кредитної політики виконує центральний банк, який також відповідає за зміну облікової ставки та проведення операцій на відкритому ринку. Слід зазначити, що витрати з обслуговування державного боргу залежать від змін відсоткових ставок, що впливає на ефективність прийняття управлінських рішень з питань керування фінансовими ресурсами. Контроль над валютним курсом є важливим для забезпечення стабільності зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій. Грошово-кредитна політика може стимулювати або стримувати економічну активність. Підвищення ділової активності призводить до збільшення податкових надходжень до бюджету. Також дана політика впливає на вартість кредитів. У випадку зниження облікової ставки пожвавлюється інвестиційна активність, що призводить до збільшення податкових надходжень від податку на прибуток підприємств.

Взаємодія грошово-кредитної, бюджетної та податкової політик є багатограним і досить важким процесом. Координація цих складових елементів

фінансової політики є необхідною умовою для досягнення макроекономічної стабільності.

4. Інвестиційна політика - спрямована на залучення та ефективне використання інвестиційних ресурсів для забезпечення економічного зростання та розвитку середовища. Залучення додаткових інвестицій в економіку впливає на пріоритетні напрями економіки та створює сприятливі умови для інвесторів. Основні завдання даної політики полягають у:

- створенні сприятливого інвестиційного клімату, який заохочуватиме як внутрішніх, так і іноземних інвесторів до залучення коштів у розвиток різних галузей економіки;
- покращенні умов для активізації інвестиційної діяльності, зокрема шляхом надання податкових пільг, спрощення процедур реєстрації та ліцензування, підтримки інвестиційних проектів тощо;
- розробка умов для розвитку інноваційної діяльності, залучення інвестицій у наукові дослідження та розробки, сприяння впровадженню новітніх технологій;
- створення інституцій, які сприяють залученню інвестицій, зокрема інвестиційних фондів, агентств з розвитку, технопарків тощо.

Досліджуючи особливості інвестиційної політики, можна спостерігати, що на сучасному етапі розвитку Україна фокусується на: іноземному партнерстві, зокрема з міжнародними фінансовими організаціями (МВФ, ЄБРР, Світового банку); розвитку військово-промислового комплексу та критичної інфраструктури; впровадженні реформ для зниження рівня корупції та підвищення захисту прав інвесторів.

Щодо боргової політики, то тут важливо зазначити, що вона визначає принципи управління державним боргом, залученням кредитних ресурсів та їх погашенням. Ефективна боргова політика допомагає забезпечити макроекономічну стабільність, підтримувати інвестиційну привабливість країни та уникати надмірного боргового навантаження. Її основна мета полягає

в забезпеченні збалансованості між потребами держави у фінансових ресурсах та можливостями їх залучення на оптимальних умовах, мінімізації боргового навантаження на економіку та підтримці її фінансової стабільності. Формуючи вектор боргової політики, необхідно дотримуватися оптимального співвідношення між різними видами боргових інструментів (внутрішні, зовнішні, короткострокові, довгострокові) з метою мінімізації ризиків та витрат на обслуговування боргу. Інструментами реалізації даної політики є:

- випуск державних цінних паперів (облігації, казначейські векселі, інші боргові інструменти, що розміщуються на внутрішньому та зовнішньому ринках);
- залучення кредитів у міжнародних фінансових організацій;
- управління державними гарантіями (надання державних гарантій за кредитами, залученими суб'єктами господарювання);
- реструктуризація боргу (зміна умов існуючих боргових зобов'язань).

У зв'язку з повномасштабною війною державний борг України значно зріс – значна частина запозичень спрямована на оборону та підтримку економіки. Зовнішня фінансова допомога від міжнародних партнерів (США, ЄС, МВФ) відіграє ключову роль у підтримці бюджету. Відбудова держави потребує ефективної боргової політики для залучення інвестицій без критичного зростання боргового навантаження. Зокрема, за даними Міністерства фінансів України, динаміка середньозваженої вартості державного та гарантованого державою боргу України період з 2022 року по березень 2024 року зменшилася майже в 1,4 рази – з 7,79% до 5,75%, а середньозважена строковість збільшилася в 1,6 рази – з 6,27 років до 10,04 років.

Саме тому, раціональне і зважене управління боргом дозволяє забезпечити фінансову безпеку держави, підтримувати довіру інвесторів та уникати кризових ситуацій, пов'язаних із надмірною заборгованістю.

Соціальна політика як елемент фінансової політики держави спрямована на забезпечення добробуту громадян, підтримку соціально вразливих груп та

зменшення рівня нерівності. Держава використовує фінансові ресурси для реалізації програм соціального захисту, регулювання ринку праці та розвитку сфери охорони здоров'я, освіти й пенсійного забезпечення. Основні завдання соціальної політики полягають у:

1. забезпечення соціального захисту населення: підтримка громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах (безробіття, хвороба, інвалідність тощо);
2. скорочення рівня бідності: створення умов для підвищення доходів населення, надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям;
3. підтримка матері та дитини: виплати допомоги при народженні дитини, забезпечення доступності дитячих садків та шкіл;
4. розвиток охорони здоров'я та освіти: забезпечення якісного медичного обслуговування та доступної освіти для всіх громадян;
5. підтримка культури та спорту: створення умов для розвитку творчості, фізичної культури та спорту;
6. забезпечення житлом: будівництво доступного житла, надання допомоги в отриманні житла для соціально незахищених категорій населення.

Серед інструментів соціальної політики держави необхідно виділити: соціальні виплати (пенсії, допомоги, стипендії, інші види соціальної підтримки); податкові пільги (зменшення податкового навантаження для окремих категорій громадян); соціальні програми (програми з підтримки зайнятості, охорони здоров'я, освіти, культури та спорту); регулювання цін (встановлення граничних цін на товари та послуги); контроль за якістю товарів та послуг (забезпечення безпеки та якості товарів та послуг, що надаються населенню).

Повномасштабна війна вплинула на соціальні видатки – збільшено підтримку військових, ветеранів, внутрішньо-переміщених осіб. Поступово відбувається реформа пенсійної системи, яка передбачає накопичувальну систему пенсійного забезпечення. Збільшення рівня мінімальної заробітної плати та соціальних виплат – відповідь на інфляцію та економічну

кризу. Також відбувається розвиток системи страхування, яке у позитивній перспективі покращить доступ громадян до медичних послуг.

Митна політика регулює зовнішньоекономічну діяльність та впливає на формування державного бюджету. Держава використовує митні механізми для впливу на імпорт і експорт товарів, контролює переміщення товарів через кордон і визначає митні тарифи та збори. Інструментами впливу та реалізації митної політики є: митні тарифи (ставки податку, які встановлюються на товари, що ввозяться на імпорт або експорт); митні квоти (кількісні обмеження на ввезення або вивезення певних видів товарів); ліцензування (видача дозволів на здійснення імпортно-експортних операцій з певними видами товарів); сертифікація (підтвердження відповідності товарів встановленим стандартам якості та безпеки); митний контроль (здійснення перевірки товарів, що переміщуються через митний кордон, з метою запобігання порушенням митного законодавства).

Особливості ефективності митної політики України відображаються у процесі активної євроінтеграції, а саме адаптації митного законодавства до норм Європейського Союзу (далі – ЄС). Зона вільної торгівлі з ЄС передбачає скасування більшості імпорتنих мит для європейських товарів. Спрощення митних процедур дозволить цифровізувати та реформувати Державну митну службу. Однак, враховуючи воєнний фактор, було прийнято Урядом рішення щодо обмеження експорту стратегічних товарів, підтримка критичного імпорту.

На даному етапі розвитку економіки фінансова політика України зосереджена на трьох головних напрямках:

1. Забезпечення макроекономічної стабільності (контроль за інфляцією, курсом гривні, банківською системою).
2. Фінансування оборони та відновлення країни (міжнародна допомога, військові облігації, реструктуризація боргу).
3. Підтримка бізнесу та громадян (податкові стимули, соціальні виплати, інвестиційні механізми).

За допомогою згаданих фінансових інструментів держава сприяє підвищенню інвестиційної та підприємницької діяльності, стимулює до розвитку напрямки економіки. Ефективне використання досліджених інструментів фінансової політики є запорукою успішного подолання економічних викликів, забезпечення сталого розвитку та підвищення добробуту громадян України.

З метою покращення ефективності елементів фінансової політики слід оптимізувати податкову систему, а саме зменшити податкове навантаження на бізнес, що сприятиме детінізації економіки.

Дослідивши сутність та роль фінансової політики, можна помітити, що вона відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку економіки, макроекономічної рівноваги та соціального добробуту суспільства. Саме тому слід постійно удосконалювати механізм фінансової політики у відповідності до світових тенденцій, адже ефективне використання елементів та інструментів фінансової політики є одним із факторів успіху країни на міжнародній економічній арені. Для покращення фінансового середовища варто дотримуватися наступного:

1. забезпечення злагодженого взаємозв'язку між стратегічними цілями соціально-економічного розвитку країни та бюджетними ресурсами;
2. розробка та впровадження довгострокових бюджетних стратегій, які враховують пріоритети розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу;
3. гармонізувати фінансове законодавство у відповідності до міжнародних стандартів з питань управління фінансовими ресурсами та залучення експертної допомоги у сфері управління державними фінансами;
4. чіткий розподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування та визначення відповідальності;
5. вдосконалення механізму прогнозування доходів та видатків. Точність та змістовність бюджетних прогнозів є ключем для прийняття ефективних бюджетних рішень;

6. розподіл залучених коштів на інвестиційні проекти, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності країни;

7. корегування обсягу короткострокового боргу та довгострокового боргу такою пропорцією, щоб зменшити ризики рефінансування та процентних ставок.

Розвиток міжнародного співробітництва у сфері фінансової політики та залучення міжнародної допомоги щодо обміну досвідом також є важливим процесом для удосконалення фінансової політики. Інструменти фінансової політики потребують подальшого дослідження з метою адаптації до сучасних умов, які постійно змінюються під впливом світових економічних коливань. Важливо зазначити, що успіх фінансової політики залежить від багатьох факторів, зокрема, від політичної стабільності, економічної ситуації та міжнародного середовища.

Фінансова політика держави - це багатокомпонентний процес, що складається з певних форм. Кожна з яких є важливим елементом реалізації державної фінансової політики: сприяють вирішенню визначених завдань та досягненню поставлених цілей. Важливо зазначити, що елементи фінансової політики є самостійними, проте у своїй злагодженій взаємодії складають одне єдине ціле – фінансовий механізм.

1.2. Інституційні засади формування і реалізації державної фінансової політики

Формування фінансової політики держави – це злагоджена взаємодія інституцій та інструментів, які ними застосовуються у процесі її реалізації, і спрямовуються на досягнення поставлених цілей та виконання визначених завдань задля соціально-економічного розвитку суспільства. Трансформаційні зміни в світовій економіці суттєво впливають на процес формування фінансової політики. Державна політика у сфері управління фінансовими ресурсами

потребує удосконалення інституційних засад, а саме в організаційній структурі і її адаптивності до сучасних умов, покращення інститутів соціального розвитку.

Ефективна фінансова політика повинна враховувати всі доступні ресурси, ризики та виклики для забезпечення стабільності і розвитку економіки. Формування фінансової політики є багатогранним процесом і вимагає комплексного підходу з урахуванням економічних, соціальних, політичних і зовнішніх факторів. Від його ефективності залежить стабільність макроекономічного середовища, соціальна справедливість та перспективи розвитку країни.

Чинники, які мають вплив на формування фінансової політики, можна розділити на декілька факторів:

1. Економічні:

- стан економіки (рівень ВВП, інфляція, безробіття, платіжний баланс та інші макроекономічні показники визначають підходи до оподаткування, державних витрат і боргової політики);

- структура економіки (різновид галузей виробництва, рівень імпорту та експорту);

2. Соціальні:

- якість життя (зменшення нерівності між ланками населення та забезпечення соціальної справедливості);

- демографічні показники (рівень робочої сили впливає на формування політики щодо обсягу пенсій, освіти та зайнятості).

3. Політичні:

- ефективність державного управління (має безпосередній вплив на інвестиційне середовище та економічний стан);

- співпраця з міжнародними партнерами (МВФ, Світовим банком чи ЄС, ЄБРР та інші);

- стан світового ринку (світові кризи, енергетичні кризи чи пандемії).

4. Екологічні:

- клімат (інвестиції у «зелені» технології, енергозбереження та захист довкілля);
- популяризація екологічно чистих галузей та скорочення шкідливих викидів.

5. Інституційні

- ефективність інституцій (суд, дотримання гарантій прав та свободи, захист власності);
- результативність державного управління (якість надання державних послуг, розмежування обов'язків між різними рівнями влади);
- прозорість та звітність (якісний контроль за використанням бюджетних ресурсів) [16,22,27,58].

Вплив згаданих вище факторів на фінансову політику є складним та значним. Фінансова політика повинна враховувати всі фактори, створюючи сприятливі умови для сталого соціально-економічного розвитку країни, та регулювати свої вектори відповідно до зовнішньоекономічних коливань.

У процесі формування фінансової політики необхідно враховувати основні принципи задля забезпечення стабільності та ефективності у сфері управління державними фінансовими ресурсами. До таких принципів варто віднести наступні:

1. Цілеспрямованості – фінансову політику держави необхідно будувати на досягнення конкретних цілей та реалізацію поставлених завдань (наприклад: зростання ВВП, зниження рівня інфляції, підвищення рівня життя населення тощо).

2. Ефективності – передбачає формування фінансової політики таким чином, щоб досягти визначених державою цілей в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів.

3. Гнучкості - можливість фінансової політики реагувати на економічні явища (зміни тенденцій на світових ринках, економічні кризи, внутрішні

ризиками). Дотримання даного принципу дозволить швидко реагувати інструментами фінансової політики, забезпечуючи стійкість економіки до змін.

4. Соціальної справедливості – дотримання соціальних аспектів щодо підтримки населення, реалізації соціальних гарантій, зменшити рівня бідності та безробіття, покращення рівня надання соціальних послуг. Ефективна фінансова політика має сприяти соціальній стабільності, яка є ключовою для економічного розвитку.

5. Прозорості – принцип, який є важливим у взаємовідносинах «державо-громадянин», оскільки використовуючи його формується довіра суспільства до інституцій державної влади.

У дослідженні питання щодо формування фінансової політики науковці І. Чугунов та С. Качула зазначають, що «принцип системності» передбачає розгляд архітектури фінансової політики, у тому числі ідентифікованого набору складових елементів як цілісного утворення із системною ознакою – рух фінансових потоків на соціальний розвиток суспільства, а також взаємозв'язків, взаємодії та взаємозалежності між цими складовими, формування ієрархічної системи та визначення її структури, внутрішньої архітектури, важливості та ролі в системі [65, с. 89].

Вивчення інституційних засад формування та реалізації державної фінансової політики країни на даному етапі розвитку економіки набуває актуальності. Оскільки ефективність інституційних засад фінансового механізму обумовлюється характером взаємозв'язку із завданнями сталого розвитку суспільства. Важливим є підвищення рівня обґрунтованості перспективних напрямів державної фінансової політики з урахуванням економічної циклічності [60, с.13].

З огляду на зазначене, слід удосконалити інституційний механізм з метою стрімкого економічного зростання. Оскільки інституції формування та реалізації державної фінансової політики поєднують у собі норми, правила та форми, які застосовуються у процесі управління фінансовими ресурсами держави. Саме

інституційні засади поєднують у собі організаційні та правові механізми, що визначають процес та етапи формування, розробки і реалізації фінансової політики держави. Завдяки взаємозв'язку інститутів забезпечується взаємодія між Урядовими структурами, приватним сектором та суспільством, сприяючи ефективному управлінню державними фінансами.

Інституційний підхід до фінансово-бюджетної архітекτονіки як складової економічного зростання ґрунтується на використанні системи адаптивних фіскальних інструментів залежно від стану економічного середовища, ступеня бюджетно-податкової збалансованості, що сприятиме підвищенню рівня результативності функціонування системи управління державними фінансами [27, с.36].

Ефективність інституційних змін у сфері макроекономічного регулювання впливає на механізм управління державними фінансовими ресурсами. Інституційна архітектоніка економічної системи має відповідні складові, у тому числі галузеву, зовнішньоекономічну, бюджетну, грошово-кредитну. Зміни інституційного середовища з позиції бюджетного процесу і його регулювання є досить важливим етапом, він містить у собі комплексний підхід та злагоджені дії на всіх рівнях економічної системи [59].

На даному етапі розвитку соціально-економічного середовища держави, актуальним завданням є дослідження інституційної архітекτονіки бюджетної політики. Інституційна архітектоніка складається з правил, норм, традицій, установ. Особливості бюджетної архітекτονіки визначаються інституційними факторами соціально-економічної системи, які зосереджені на покращенні ефективності та результативності бюджетної політики. Інститут бюджетного устрою виступає сукупністю бюджетно-правових норм, що регулюють суспільні відносини щодо організації і побудови бюджетної системи, формування, структури бюджетів та регулювання міжбюджетних відносин у межах бюджетної системи. Даний підхід розглядає бюджетне регулювання як динамічну систему, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних

завдань соціально-економічного розвитку [32,52,59]. Важливо зазначити, що збалансованість бюджетної системи та покращення якості суспільного блага залежить саме від ефективності інституцій щодо прийняття управлінських рішень.

Від якісного рівня реалізації інституційних механізмів фінансової політики залежить динамічність фінансової системи країни. Покращення інституційного механізму дозволить посилити ефективність державного управління та сприятиме економічному розвитку. Інституційні перетворення в економічній системі необхідні задля розвитку системи управління фінансовими ресурсами в країні. Важливо зазначити, що будь які перетворення ґрунтуються у першу чергу на реформах нормативно-правової бази.

Основа інституційного забезпечення фінансової політики України ґрунтується на розгалуженій системі організаційно-правових засад, які визначають цілі, інструменти і методи, що відіграють значну роль у процесі прийняття рішень з питань управління фінансовими ресурсами країни. Вони у своїй злагодженій взаємодії забезпечують ефективне функціонування фінансової системи, сприяють стабільному економічному розвитку та дозволяють адаптувати фінансову політику до внутрішніх і зовнішніх викликів. Законодавчо-правову базу становлять наступні нормативно-правові акти: Конституція України, Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, Господарський кодекс України, Закон про Державний бюджет на відповідний рік, Закон про місцеве самоврядування, Постанови та Розпорядження, а також міжнародні зобов'язання України. Саме дані документи встановлюють правила, принципи, повноваження та відповідальність усіх учасників фінансово-бюджетного процесу.

Слід відмітити роль суб'єктів формування фінансової політики держави у забезпеченні ефективного функціонування державних фінансів, досягненні стратегічних цілей соціально-економічного розвитку та збереженні фінансової стабільності України. Злагоджена взаємодія органів фінансової політики формує

цілісну і збалансовану систему фінансового управління, що поєднує у собі процес планування доходів і видатків, контроль за реалізацією бюджетної та податкової політики, дотриманні учасниками фінансово-бюджетних відносин законодавства. Ефективна фінансова політика вимагає тісної координації між різними органами державної влади (Верховною Радою, Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України, Національним банком України), а також з органами місцевого самоврядування. Важливим питанням є досягнення ефективної координації між усіма суб'єктами формування фінансової політики з чітким визначенням повноважень, що є необхідним для забезпечення стабільного та збалансованого розвитку фінансової системи України, досягненні стратегічних цілей держави. Неузгодженість дій органів інституційного забезпечення або дублювання їх функцій можуть призвести до порушення балансу фінансового механізму та неефективного використання державних фінансових ресурсів, що вплине на темпи економічного зростання. Саме тому слід постійно вдосконалювати інституційну структуру та механізми взаємодії між суб'єктами фінансово-бюджетної політики, що є важливим завданням для Уряду країни.

Перегляд наявної нормативної бази відповідно до сучасних тенденцій розширить повноваження державних інституцій, а саме сформує актуальні та дієві правові механізми у частині діяльності органів влади, розмежує повноваження між ними і підвищить довіру суспільства до них. Систематичний перегляд законодавчих норм створить сучасне правове регулювання фінансової політики та її підґрунтя, що допоможе швидко реагувати на зміни і корегувати поставлені цілі вже відповідно до нових світових тенденцій.

Удосконалення нормативної бази з питань фінансової політики відповідно до міжнародних стандартів, використання сучасних практик та врахування досвіду країн з розвинутою економікою допоможуть покращити механізм роботи національних інституцій. У співпраці з міжнародними партнерами розробляється значна кількість нормативно-правових актів задля зміцнення та

покращення стабільності фінансової системи України. Міжнародне партнерство є основою для модернізації фінансових інституцій України, підвищення їхньої стійкості та прозорості, що, в свою чергу, дозволить зміцнити економічну систему країни та сприятиме інтеграції до світового фінансового простору. Насамперед співпраця з питань нормативно-правового регулювання у сфері управління державними фінансовими ресурсами та діяльності інституційних засад необхідна з метою удосконалення законів та норм, які відповідатимуть міжнародним стандартам і потребам суспільства, враховуючи економічні коливання.

Станом на сьогоднішній день, обравши курс до членства в ЄС, Урядом активно напрацьовуються зміни до чинного законодавства. Урядом виконуються наступні євроінтеграційні завдання: імплементація Угоди про асоціацію з ЄС та адаптація українського законодавства до директив ЄС, поглиблення торговельних відносин, продовження секторальної інтеграції у Внутрішній ринок ЄС, участь у європейських програмах та ініціативах [11].

Помітно досягається прогрес у розділах митної політики, оподаткування, фінансового контролю та статистики - фінансові та бюджетні положення. Сталий розвиток інститутів національної економіки пов'язаний з стійкістю механізмів фінансової системи. Початковим етапом для досягнення економічного зростання є: впровадження ефективного управління державними фінансами, прозорість система управління державними доходами та видатками, усунення податкових прогалин, впровадження механізмів управління державним боргом, аудит державних витрат відповідно до міжнародних стандартів. У позитивній перспективі, дотримуючись вище згаданих заходів, можна досягти наступних ефектів: скорочення державного боргу, зменшення дефіциту бюджету, детінізація економіки.

У рамках процесу реформування системи управління державними фінансами, що є обов'язковим кроком до євроінтеграції, досягнуто наступних результатів: відновлено середньострокове бюджетне планування для

забезпечення сталості та передбачуваності податково-бюджетної політики; впроваджено надійну основу для процесу виконання бюджету: налагоджено роботу казначейської системи, яка забезпечує контроль і звітність у виконанні бюджету, та систему бухгалтерського обліку в державному секторі; спільно з експертами МВФ забезпечено законодавчу базу для впровадження комплексної системи управління фінансовими ризиками; розпочато реформу управління публічними інвестиціями [46].

З метою продовження адаптації нормативно-правового середовища України до рекомендацій ЄС, а саме з питань виконання зобов'язань з митної і податкової політик, адміністрування зборів – було розроблено «Національну стратегію доходів України». Важливо формувати виважену бюджетну політику, підвищити ефективність видатків, удосконалити податкове й митне адміністрування, а також переглянути структуру податків та пільг задля продовження євроінтеграційного курсу і покращення економічного зростання держави у середньостроковій перспективі. Також слід продовжувати підтримувати співпрацю між бізнесом і державою, зміцнити інвестиційне середовище з урахуванням соціально-економічних потреб. Найважливішим етапом є повернення довіри платників податків до державних інституцій та результативність нових податкових ініціатив. Дана Стратегія передбачає на меті створення стимулів для післявоєнного відновлення та економічного зростання держави [41,45,55].

Максимальне наближення політики і адміністрування до вимог міжнародних стандартів та забезпечення виконання зобов'язань, що випливають із членства України у міжнародних організаціях є запорукою тісної інтеграції України у світову економіку.

Виходячи з вище наведеного, основні завдання інституційних засад в умовах Європейської інтеграції можна сформулювати наступними:

- розвиток і підтримка функціонування інститутів фінансового механізму відповідно до цілей і стратегій фінансової політики;

- використання фінансових методів регулювання та контролю за соціально-економічними явищами;
- налагодження ефективної системи управління між державними фінансовими інституціями.

Інституційний підхід розглядає фінансову політику та її складові як динамічну систему, яка змінюється відповідно до світових економічних тенденцій. Розвиток інституційного середовища насамперед необхідний з метою досягнення збалансованості та стійкості соціально-економічного розвитку суспільства. Рівень економічного зростання потребує формування якісної системи бюджетного регулювання, що буде враховувати сукупність бюджетних інструментів та інституційних засад фінансово-економічних перетворень. Інституційні засади бюджетної політики базуються на взаємодії складових фінансового механізму щодо формування доходів бюджету, планування видатків, міжбюджетних відносин, управління державним боргом, враховуючи механізм функціонування бюджетної політики як вагомого інструменту розвитку.

Бюджетна політика, яка є складовою фінансової політики держави, впливає безпосередньо на соціально-економічні процеси у суспільстві, використовуючи один із головних своїх інструментів – кошти централізованого грошового фонду. Завдяки даному інструменту бюджетної політики реалізується функціонування і розвиток державної економіки, соціальних гарантій для населення, оборони, управління, природоохоронної та зовнішньоекономічної діяльності. Ефективність бюджетної політики формує ґрунт для економічного потенціалу країни, фінансової безпеки держави та соціальної бази. Тому важливо формувати бюджетну політику на інституційних засадах, пріоритети держави і її затвердженим стратегіям.

Впровадження цих змін допоможе підвищити результативність роботи державного апарату та поліпшити взаємодію з громадянами. Сучасне інституційне підґрунтя є запорукою ефективного управління державними

фінансовими ресурсами. Реалізація реформ у перспективі допоможе залучати більші об'єми інвестицій.

Фінансова політика має створювати інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, що ґрунтується на правилах, нормах, організаційних структурах, які у сукупності мають цілеспрямовано формувати механізм активного впливу на економічне зростання, спрямовувати розвиток суспільства у необхідному напрямі і на цій основі сприяти підвищенню добробуту громадян. Впровадження відповідних норм у галузь фінансів має суттєве значення для проведення ефективної фінансової політики, чіткого функціонування фінансового механізму, що надає можливість встановити єдині правила організації фінансових взаємозв'язків, захистити економічні інтереси суспільства, дотримання правових норм забезпечує фінансову дисципліну, дозволяє проводити єдину політику у сфері фінансів.

Як зазначає науковець Качула С. «з позиції інституційної архітекτονіки бюджетна система є інститутом, який має внутрішню структуру, формується у системі бюджетного простору і водночас є компонентом інституційної архітекτονіки бюджетної політики як складової державної фінансової політики. Інституційна архітектоніка бюджетної системи є динамічною конструкцією, вона постійно вдосконалюється та адаптується до цілей і завдань соціально-економічного розвитку, визначених бюджетною політикою та політикою більш високого рівня – державною фінансовою політикою. Обґрунтована державна фінансова політика та її вагома складова – бюджетна політика – мають бути висхідним моментом підтримання цілісності бюджетної системи, її збалансованості у середньостроковій перспективі, формування дієвого механізму ефективного впливу на динамічний соціальний розвиток суспільства, ефективну реалізацію державою свої функцій, зокрема соціальної» [45, с.210].

Розвиток суспільства та стратегічні пріоритети України зумовлюють посилення уваги до обґрунтованості та ефективності бюджетної політики у системі державного регулювання економіки. Формування та реалізація

бюджетної політики має ґрунтуватися на підходах спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, підвищення результативності виконання бюджетних програм, удосконалення системи управління державними фінансами, забезпечення економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць. Становлення інституту бюджетної політики є ваговою складовою удосконалення бюджетної системи в процесі визначення концептуальних засад та завдань бюджетних перетворень відповідно до стратегії довгострокового соціально-економічного розвитку. На сучасному етапі економічних перетворень доцільним є посилення дієвості реалізації механізму регулювання економічних процесів, підвищення рівня адаптивності бюджетної системи, вдосконалення інструментарію фінансово-бюджетного планування та прогнозування, посилення взаємозв'язку податкового регулювання із циклічністю економічного розвитку.

Слід зазначити, що функціонування інституційних засад фінансової політики залежить від багатьох факторів, зокрема:

1. Ефективності законодавчого процесу (прийняття нормативно-правових актів повинно бути чіткими, зрозумілими та відповідати сучасним змінам).
2. Державного управління (органи державної влади та місцевого самоврядування повинні діяти чітко в межах визначених компетенцій та обов'язків і найважливіше – прозоро).
3. Рівня розвитку громадянства (суспільство повинно брати участь в обговоренні та контролі у питаннях стосовно фінансової політики).
4. Міжнародного партнерства (співпраця з міжнародними організаціями щодо участі у спільних проєктах та обміну досвідом).

Інституційні засади відіграють вагому роль у регулюванні та формуванні фінансової політики держави. Їхня ефективна діяльність сприяє стабільному розвитку економіки, підвищенню рівня життя громадян і зміцненню фінансової безпеки країни.

1.3. Досвід застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах

У країнах з розвинутою ринковою економікою інструменти фінансового регулювання відіграють ключову роль у стабілізації економіки, стимулюванні зростання та забезпеченні соціальної справедливості. Кожна з держав має свої особливості та підходи до застосування фінансових інструментів, але є загальні тенденції та успішні практики, які можна спостерігати у багатьох розвинених країнах. Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що ефективна фінансова політика є важливим інструментом для досягнення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного зростання та забезпечення соціальної справедливості. Однак, успіх фінансової політики залежить від багатьох факторів, включаючи інституційні особливості країни, економічну ситуацію та зовнішні фактори.

Державна політика у сфері фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах формується у відповідності до особливостей соціально-економічного розвитку країни, адміністративно-територіального устрою, ролі бюджетно-податкового механізму як одного з елементів економічного зростання. Доцільним є удосконалення інструментів фінансового регулювання, виходячи з досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою. Варто враховувати відповідний досвід в частині проведення дієвої грошово-кредитної політики, посилення ефективності бюджетного стимулювання економіки, підвищення якісного рівня фінансово-бюджетного прогнозування та державного фінансового контролю. Державна фінансова політика проводиться шляхом використання певних способів. Кожний з них здійснюється з метою досягнення певних результатів і з використання відповідних методів. Для забезпечення проведення ефективної фінансової політики доцільно розробити певну їх систему. При цьому вони повинні бути тісно пов'язаними між собою і доповнювати один одного.

Фінансова політика країн із розвинутою та трансформаційною економікою залежить від показників діяльності бюджетної системи, яка є джерелом формування фінансових ресурсів держави та ефективним інструментом їх перерозподілу між усіма економічними агентами. Саме тому показники, що характеризують дохідну та видаткову частини бюджету, дають змогу значною мірою охарактеризувати рівень розвитку фінансового механізму країни [5, с.524].

Розглядаючи фінансовий механізм країн з розвинутою та трансформаційною економікою, варто відзначити, що їх фінансова політика перебуває в залежності від показників функціонування бюджетної системи, що виступає джерелом формування фінансових ресурсів країни і інструментом їх перерозподілу між всіма економічними сферами. Досвід країн з розвиненою та трансформаційною економікою демонструє, що ефективна фінансова політика базується на гнучкому поєднанні податкових та бюджетних інструментів, чіткій інституційній структурі та стратегічному плануванні бюджетного процесу.

З метою побудови та організації дієвої фінансової системи країни, варто дослідити іноземний досвід з урахуванням специфіки кожної з держав, географічного розташування, ментальності народу та історії. Як для прикладу, слід розглянути фінансові системи провідних європейських країн та визначити специфіку бюджетного механізму як складового елементу фінансової системи.

Бюджетна система Великої Британії має декілька рівнів: державний бюджет, місцеві бюджети, фінанси державних підприємств та корпорацій, спеціальні позабюджетні фонди. Пріоритетні цілі бюджетної політики визначаються на основі стратегічних цілей Уряду, економічних умов та поточної фінансової ситуації. Серед основних напрямів можна виділити наступні:

- забезпечення фінансової стабільності;
- підтримка економічного зростання;
- соціальні витрати і підтримка вразливих груп населення;
- податкові реформи;

- зміцнення інфраструктури та інновацій;
- пенсійна реформа та соціальне забезпечення.

Однак, останнім часом важливим напрямом бюджетної політики стали «зелені інвестиції» в сталий розвиток та екологічні ініціативи. Великобританія прагне скоротити викиди парникових газів, підтримати перехід на відновлювані джерела енергії та розвиток зелених технологій. Це включає в себе фінансування програм по енергоефективності, підтримку екологічного транспорту та інші заходи, що сприяють збереженню навколишнього середовища.

У 2022 році активи фінансової системи Великобританії становили близько 27 трильйонів фунтів стерлінгів. З них 14 трильйонів фунтів стерлінгів (приблизно половина) належали банкам, 1 трильйон фунтів стерлінгів належав Банку Англії, а решта – страховим компаніям, пенсійним фондам та іншим фінансовим установам (інвестиційним фондам) [84, с. 4-9]. Варто зазначити, що економічна стабільність будь якої країни залежить від фіскальної стабільності. Пріоритетами британського Уряду є стабільність, зростання та надання якісних державних послуг. Також одним із головних завдань є забезпечення скорочення державного боргу як частки економіки в середньостроковій перспективі, що зменшить витрати на обслуговування боргу та сприятиме збільшенню інвестування в державні послуги. Бюджетна політика спрямована на забезпечення ефективної та справедливої податкової системи. Це містить у собі коригування податкового навантаження для громадян і бізнесу в певних секторах, так і заходи для боротьби з тим, хто ухиляється від сплати податків, та оптимізацією податкових надходжень. Такий підхід спрямований до забезпечення фіскальної стійкості і ґрунтується на справедливості, коли ті, хто має найвищі доходи та отримують найбільші прибутки, сплачують більшу частку.

Стійкі державні фінанси забезпечують стабільність і впевненість, які лежать в основі економіки, підтримуючи підприємства та домогосподарства по всій країні. Приймаючи управлінські рішення, необхідні для досягнення

фіскальної стабільності, створюються необхідні умови для економічного зростання.

Фінансова система Німеччини зазнала безліч випробувань як політичних, так і економічних. Під впливом згаданих чинників її фінансову політику вдосконалювали, що в кінцевому результаті сформувало економічно потужну державу з соціальною орієнтацією. Фінансова система Німеччини характеризується шляхом бюджетно-податкових взаємовідносин, що відображається перерозподілом фінансових потоків з метою вирівнювання розвитку адміністративних одиниць країни. Бюджетний механізм складається з трьох ланок управління: центральне, членів федерації та місцеве. Однією із цілей Уряду Німеччини є те, щоб управління бюджетом країни було зосереджене на формуванні бюджету за результатами діяльності. Використовуючи інструменти цільового бюджетування, у тому числі вимоги до ефективності, керівні принципи політики субсидій та огляди витрат, допомагають досягати поставлених завдань.

Ефективність бюджетної політики Німеччини вимірюється сумами, виділеними в бюджеті, і фактично витраченими грошима. Податкові надходження (ПДВ) складають найбільшу частку у бюджеті Німеччини і є найважливішим джерелом доходу. Бюджетна система орієнтована на політику соціальної ринкової економіки. Фінансова політика Німеччини спрямована на забезпечення фіскальної стабільності бюджету та стримане дефіцитне фінансування. Основну увагу приділено середньостроковому бюджетному плануванню, а також дотриманню так званої "боргової гальмівної політики" (Schuldenbremse), яка обмежує структурний дефіцит бюджету. Податкова система країни підтримує інноваційну розбудову, стимулює малий і середній бізнес, що сприяє розвитку конкурентного ринку [8,28,44,83,85].

Бюджетна політика Франції, як і бюджетна політика Німеччини, відповідає рекомендаціям Європейського Союзу. Сучасна бюджетна політика Франції спрямована на: забезпечення макроекономічної стабільності, стимулювання

економічного зростання та одночасне фінансування великої соціальної системи. Уряд працює над збалансуванням між необхідністю інвестицій у ключові сектори та стримуванням дефіциту бюджету. Слід виділити основні аспекти бюджетної політики Франції:

1. Структура доходів і витрат - основними джерелами надходжень є податки (ПДВ, ПДФО, корпоративний податок та екологічні податки). Серед видатків найбільшу частку займають: соціальне забезпечення (пенсії, допомоги з безробіття, медичне страхування), освіта та охорона здоров'я, інфраструктура та екологічна трансформація.

2. Бюджетний дефіцит і державний борг. У 2023 році державний борг Франції до ВВП становив 110,6 %. Дефіцит бюджету протягом декількох років перевищував 3% ВВП, що в межах допустимого рівня ЄС. Пандемія COVID-19 та енергетична криза змусили здійснювати значне фінансування з бюджету на підтримку населення й бізнесу. Уряд Франції регулює рівень дефіциту бюджету через контроль ефективності програм та оптимізацію податкової системи [98].

Бюджетна система Франції є багаторівневою і містить у собі наступні елементи: загальний бюджет, спеціальні рахунки казначейства, приєднані бюджети, соціальні фонди, місцеві фінанси і фінанси державних підприємств [12]. У Франції діє складна податкова система, можна навіть сказати що є однією з найскладніших у ЄС, яка поділяється на кілька видів податків залежно від об'єкта оподаткування:

1. Податок на дохід

- податок на дохід фізичної особи (у Франції діє прогресивна шкала оподаткування починаючи із 14% до 45%).

- податок на прибуток юридичної особи (ставка оподаткування залежить від структури власності у капіталі компанії).

2. Податок на додану вартість (стандартна ставка ПДВ у Франції становить 20%. Проте, ставка може відрізнятися на окремі товари та послуги, такі як продукти харчування, книги, транспорт та деякі культурні заходи стандартна

Також є дві пільгові ставки 10% і 5,5% для певних продуктів і послуг. Публікації у пресі та ліки, які відшкодовуються соціальним страхуванням, оподатковуються за спеціальною ставкою 2,1%) [12,98,99].

3. Соціальні внески

4. Податки на майно

- податок на нерухомість (сплачується власниками нерухомості залежно від вартості їх майна).

- податок на житло (раніше його сплачували як власники, так і орендарі. З 2023 року внесено зміни, які скасовують для всіх платників податок на житло за основним місцем проживання, але утримується на вторинних будинках).

- Податок на великий статок (сплачується особами, майно яких оцінюється понад 1,3 млн євро).

5. Місцеві податки (даний вид податків має важливе значення як основне джерело доходу для органів місцевого самоврядування. Система адміністрування побудована таким чином, щоб забезпечити соціальну рівність і підтримку громадських ініціатив. До місцевих податків належать наступні види податків: туристичний збір, професійний податок, податок на прибирання території, податок на сім'ю, податок на комунікацію та інші, які можуть встановлюватися муніципалітетами).

6. Інші податки (екологічний податок, податок на спадщину або дарування, податок на фінансові транзакції для великих компаній).

Бюджетна політика Франції зорієнтована на забезпечення соціальних гарантій та розвиток екологічної політики. Однак, країна стикається з викликами високого рівня державного боргу, дефіциту бюджету та глобальних економічних змін. Політика спрямована на довгострокове забезпечення стабільності та процвітання.

Розглянемо специфіку фінансової політики та її інструментів ще однієї країни – Чехії. Фінансова політика даної країни, як і в інших країнах Європейського Союзу, спрямована на забезпечення стабільності економіки,

стимулювання розвитку та забезпечення соціального добробуту. Механізм фінансової системи Чехії складається з публічних фінансів (державний бюджет та місцеві бюджети), фінансів недержавних підприємств, фінансів домогосподарств, фінансового ринку. Слід зауважити, що державні фінанси Чехії є складовою публічних фінансів та містять у собі державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Важливою умовою підвищення ефективності публічних фінансів у Чехії є удосконалення публічних закупівель [20, 50]. Державний бюджет Чехії формується за рахунок податкових надходжень, доходів від державного майна та інших джерел. Він спрямовується на фінансування загальнодержавних потреб, таких як оборона, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та інші.

Особливістю фінансової системи Чехії є фіскальна децентралізація. Вона сформована таким чином, що переважна більшість повноважень та фінансових ресурсів делегована нижчі рівні влади (регіональний та муніципальний рівні), такий розподіл обов'язків регулює темп розвитку місцевого самоврядування та сприяє ефективному прийнятті управлінських рішень на місцевому рівні. Чехія проводить досить консервативну фіскальну політику, яка зосереджену на низькому рівні бюджетного дефіциту та контролі державного боргу. Урядом розробляється середньострокова бюджетна стратегія, що окреслює пріоритети країни та визначає шляхи спрямування державних коштів.

Слід зазначити, що у Чехії система адміністрування податків з високим рівнем цифровізації (електронні декларації, реєстри тощо). Податкова політика стимулює розвиток малого та середнього бізнесу. Варто сказати, що досвід Чехії з питань фінансової політики держави є прикладом успішного переходу від централізованої моделі до ринкової економіки. Основними її рисами фінансової політики Чехії є забезпечення прозорості, бюджетна дисципліна, помірна податкова політика та високий рівень довіри населення до фінансових інституцій. Даний досвід є корисним для України щодо удосконалення фінансової політики країни.

Розглянувши фінансову політику країн-членів ЄС, можна спостерігати спільні риси у її реалізації та пріоритетності завдань. Прагнення до збалансованого економічного розвитку, що передбачає зростання ВВП, створення робочих місць та підвищення рівня життя населення [20,50]. Фінансова політика держав спрямована на забезпечення соціальної справедливості, зменшення нерівності та підтримку вразливих верств населення. У країнах з розвинутою та трансформаційною економікою до пріоритетних заходів фінансового регулювання відносяться: скорочення показників структурного дефіциту бюджету і державного боргу; зростання фіскальної ефективності податкової системи; оптимізація бюджетних видатків; підсилення дієвості механізму бюджетного планування і прогнозування. Ефективна фінансова система є пріоритетом кожної держави з розвинутою економікою, досягнення відбувається шляхом балансу між інтересами суспільства та потребами економіки. Проаналізувавши фінансові системи наведених вище країн можна спостерігати, що функціонування систем у скоординованих відносинах органів державної та місцевої влади. Місцеві органи влади наділяються досить широким спектром повноважень щодо свого формування та мають свою автономію відносно державного бюджету, який формується на середньостроковій основі. Важливим моментом, є те що, країни з розвинутою економікою мають спеціальні цільові фонди, які необхідні для фінансової бази економічного розвитку [20,50,51].

Світовий досвід демонструє, що застосування інструментів державного фінансового регулювання ґрунтується на:

- системності і стратегічності бюджетного планування;
- гнучкості податкової політики та її адаптивності відповідно до циклів економічних коливань;
- високому рівень довіри населення до органів фінансової влади та дотримання суспільством фіскальної дисципліни;
- контролі за використанням державних коштів та прозорість процесу

управління фінансами.

Здійснюючи аналіз міжнародного досвіду, можна помітити, що країни демонструють важливість середньострокового бюджетного планування, використання програмно-цільового методу у бюджетному процесі та його прозорості. Для України це надасть можливість здійснити оптимізацію бюджетного процесу, покращити ефективність витрат бюджету, що вплине на результативність фінансового планування. Також міжнародний досвід підкреслює значення стабільності, системності та прогнозованості системи оподаткування. Досвід країн-членів ЄС, США та скандинавських держав слід використовувати задля здійснення реформування податкової системи України, у частині зниження тиску на підприємництво та підвищення мотивації їх діяльності шляхом пільгового оподаткування, цифровізації процесу сплати податків та ефективного контролю за процесом дотримання податкових обов'язків. Використання міжнародних практик щодо механізму контролю за шляхами використання державних коштів, здійснення аудиту та процесу управління державним боргом дозволить зменшити шанс виникнення фінансового дисбалансу в країні та сприятиме підвищенню довіру населення до органів фінансової політики держави. Використання інструментів фінансової політики, які забезпечать макроекономічну стабільність у країні, є основою у процесі залучення додаткових джерел фінансування та покращення інвестиційного середовища, що сприятиме розвитку ринку капіталу та стимулюватиме інноваційну розбудову держави.

Дослідження особливостей фінансових політик країн-членів ЄС з питань формування бюджетного процесу та використання інструментів фінансового регулювання, надасть змогу Україні удосконалити та гармонізувати систему управління фінансовими ресурсами держави відповідно до європейських стандартів та рекомендацій, що є важливою та необхідною умовою для поглиблення процесу інтеграції у світовий економічний простір. Міжнародний досвід є досить важливим орієнтиром у процесі удосконалення фінансової

політики країни та розбудови її сучасної моделі. Адаптація фінансової системи країни до світових економічних тенденцій, враховуючи особливості національної економіки та умови сьогодення, сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання, допоможе досягти фінансової стабільності та підвищить конкурентну позицію серед міжнародних партнерів.

Врахування досвіду застосування інструментів державного фінансового регулювання економіки у зарубіжних країнах із розвиненою економікою є важливим чинником модернізації фінансово-бюджетної політики України. Згадані вище країни здійснили ряд реформувальних заходів фінансової політики з метою створення ефективних механізмів управління державними фінансовими ресурсами та злагоджених взаємовідносин учасників фінансово-бюджетних відносин, що поєднує у собі фінансову дисципліну, соціальну відповідальність та інвестиційну орієнтацію бюджету. Для України цей досвід є цінним у кількох аспектах: удосконалення середньострокового бюджетного планування, підвищення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів, удосконалення механізмів державного фінансового контролю за дотриманням фінансового законодавства, зменшення рівня тінізації економіки та забезпечення стабільного боргового управління. Удосконалення фінансової політики країни відповідно до світових тенденцій з урахуванням рекомендацій та найкращих практик зарубіжних країн, сприятиме покращенню ефективності фінансової політики держави, зміцненню її інституційної спроможності, а також досягненню стійкого соціально-економічного розвитку суспільства.

Висновки до розділу 1

Фінансова політика виступає інструментом формування та впливу на рівень розвитку соціально-економічних відносин суспільства. Реалізація фінансової політики відбувається відповідно до пріоритетних напрямків економіки країни через порядок формування взаємовідносин ланок фінансової системи, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів держави, визначення пропорцій споживання та використання досвіду країн з розвинутою економікою. Фінансова політика держави відіграє стратегічно важливе значення для суспільства, оскільки вона визначає способи управління фінансовими ресурсами, впливає на рівень добробуту громадян, розвиток економіки та соціальну стабільність. Також вона формує основу для стійкого економічного та соціального розвитку, сприяє зростанню добробуту населення, підтримує соціальну справедливість і забезпечує стабільність суспільства. Фінансова політика є багатогранним процесом, адже спрямована на підтримку взаємозв'язку між економікою, суспільством та міжнародною політикою. Саме тому, під час формування напрямів та основних завдань фінансової політики держави слід враховувати тенденції історичного розвитку економіки та соціальні потреби народу. Одним із найважливіших стратегічних завдань державного управління фінансовими ресурсами виступає макроекономічна збалансованість та злагоджений взаємозв'язок між учасниками фінансових відносин.

Фінансова політика відіграє ключову роль у системі управління фінансовими ресурсами держави, яка зосереджується на досягненні та підтримці темпів зростання соціально-економічного розвитку країни. Формування фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання має спрямовуватися на створенні сприятливого середовища, яке підсилюватиме виробничу активність, гарантуватиме соціальну захищеність усім верствам населення та забезпечить інноваційний розвиток. Важливим є аналіз теоретичних основ та практичних засад фінансової політики держави, який

підкреслюватиме її важливість у регулюванні обсягу сукупного попиту та пропозиції, впливі інфляційних явищ на економіку, підтриманні відповідного рівня зайнятості населення, збалансуванні платіжного балансу та інші макроекономічні показники.

Розуміння теоретико-методологічних основ є ключовим аспектом для розробки ефективних стратегій розвитку економіки та інструментів фінансового регулювання, спрямованих на досягнення сталого та збалансованого суспільно-економічного розвитку. Ефективна фінансова політика державна вимагає дотримання чітко визначених інституційних засад, які містять у собі систему державних органів, законодавчу базу, а також механізми контролю та аудиту. Ключову роль у формуванні та реалізації фінансової політики відіграють такі органи, як Міністерство фінансів, Державна казначейська служба, Державна податкова служба, Рахункова палата та інші. Їхня ефективна взаємодія є критично важливою. Для забезпечення прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів держави необхідні дієві механізми контролю та аудиту. Це містить у собі елементи як внутрішнього, так і зовнішнього контролю. В умовах сьогодення актуальності набуває питання удосконалення та підсилення інституційних засад з метою формування дієвого правового середовища фінансової політики держави, що буде підсилювати результативність механізму взаємодії учасників фінансово-бюджетних відносин та забезпечуватиме стійкість системи державного фінансового управління. Інституційна спроможність займає особливе місце у фінансовій політиці держави, адже від структури її побудови та злагодженої взаємодії, залежить обґрунтованість у прийнятті управлінських рішень та адаптація фінансової системи країни до сучасних економічних процесів.

Вивчення досвіду країн з розвиненою та трансформаційною економікою дозволяє адаптувати успішні практики фінансового регулювання до власних економічних умов. Досвід країн, які успішно подолали економічні кризи, є особливо цінним для України. Він дозволяє розробити ефективні інструменти

регулювання бюджетно-податкового механізму та забезпечити стабільність фінансової системи. Дослідження зарубіжного досвіду сприяє реформуванню фінансової системи України, що містить у собі процес удосконалення бюджетної складової, податкової системи, а також здійснення контролю за використанням фінансових ресурсів держави. Застосування міжнародних стандартів та практик фінансового регулювання сприяє поглибленню міжнародної співпраці та залученню іноземних інвестицій в економіку України.

Комплексний та зважений підхід у формуванні та реалізації фінансової політики держави має базуватися на досягненні синергії її інструментів, що є важливою передумовою для сталого економічного зростання та фінансової стабільності країни. Задля ефективності реагування фінансової політики держави у відповідь на економічні виклики та її здатності адаптуватися до нових умов функціонування, слід покращити злагодженість взаємодії складових елементів фінансової політики держави. Даний підхід забезпечить гнучкість і цілісність фінансового управління, знизить системні ризики та підвищить стійкість економіки країни до зовнішніх і внутрішніх змін. Ефективна фінансова політика держави є фундаментом для досягнення макроекономічного балансу, формування стабільного фінансового середовища країни та реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку суспільства.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С. 341-345.
2. Берлач А.І. Фінансове право України: навч. посіб. / ред. А. І. Берлач. Київ: Університет «Україна», 2008. 328 с.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підруч. для студ. екон. спец. вищ. закладів освіти. 4-те вид., доп. К. : НІОС, 2003.
5. Гарбар Ж.В., Кондукоцова Н.В. Зарубіжний досвід формування фінансової політики в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. *Економіка і Суспільство*. Випуск №17. 2018. С.523-528.
6. Гусаревич Н. В., Адаменко І. П. Особливості формування дохідної частини державного бюджету у країнах ЄС з розвинутою економікою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №12. С. 11-15.
7. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. *Світ фінансів*. 2017. № 1(10). С. 19–34.
8. Дудченко В. Ю. Фінансово-бюджетна система Німеччини: сучасний стан і проблеми функціонування. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Вип. 38. С. 134-143.
9. Думікян А.К. Механізм фінансування бюджетних установ у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 75–81.
10. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / за ред. І. Я. Чугунова. К. : Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
11. Європейська інтеграція України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/yevropeiska-intehratsiia-ukrainy>

12. Забедюк М. С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 202-207.
13. Запатріна І. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 59-73
14. Канєва Т., Кривонос Д. Домінанти податкової політики в державах-членах Європейського Союзу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 147–156.
15. Канєва Т., Тесля Р. Податкові інструменти регулювання економічного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65.
16. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.
17. Канєва Т.В. Видатки бюджету як інструмент суспільного розвитку. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 172–179.
18. Канєва Т.В., Карпенко М.Ю. Доходи місцевих бюджетів як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку територій. *Проблеми економіки*. 2023. № 1(55). С. 185–191.
19. Канєва, Т., Стаднік, О. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. *Економіка та суспільство*, 2023. № 57.
20. Карлін М. І., Івашко О. А. Фінансові системи країн Європейського Союзу: підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 384 с.
21. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн. К.: Кондор, 2008. 384 с.
22. Качула С. В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 424 с.
23. Коваленко В. М. Фінансова система України: теорія, методологія, практика: монографія / В. М. Коваленко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 360 с.
24. Козарезенко Л. В. Фінанси Європейського соціального фонду у реалізації спільної соціальної політики Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2024. №7.
25. Козарезенко Л. В. Фінансова складова соціального захисту населення

України в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. №2.

26. Козарезенко Л. Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах Європейського Союзу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №16. С. 15-23.

27. Коровій В. В. Державна фінансова політика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 388 с.

28. Король М.М., Малюк М.М., Бабинець Р.С. Аналіз сучасного стану фінансово-бюджетної системи Німеччини. *Економіка та Суспільство*. № 61. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3719/3641>

29. Качула С.В., Баранник Л.Б., Сальникова Т.В. Формування бюджетних ресурсів в Україні від непрямого оподаткування: реалізація потенціалу специфічних акцизів. *Ефективна економіка*. 2022. № 8.

30. Качула С. В., Лисяк Л. В. Бюджетна політика підтримки фінансової безпеки та стійкості фінансів домогосподарств регіонів України. *Ефективна економіка*. 2023. № 7.

31. Лисяк Л. В., Лебідь Г. А. Розвиток теоретичних та удосконалення практичних засад бюджетно-податкової політики регулювання трансфертного ціноутворення. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. №6. С. 1-20.

32. Макогон В. Д. Бюджетна архітектура як інструмент регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2012. №4. С.73-77.

33. Макогон В. Д. Державний бюджет воєнного стану: 2022. *Scientia Fructuosa* . 2023. № 2. С. 59–66.

34. Макогон В. Д. Координація фіскальної та монетарної політики України. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 2(154). С. 4-19.

35. Макогон В. Д. Напрями розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації. *Економічний вісник університету*. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2022. Вип 53. С. 117–124.

36. Макроекономіка: підручник / В.Д. Базилевич; ред. В. Д. Базилевич. 4-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 743 с.
37. Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави. Київ : КМ Академія, 2004. 175 с.
38. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
39. Міщенко В.І., Науменкова С.В., Міщенко С.В. Проблеми координації монетарної та бюджетної політики в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 223–231.
40. Морозова Л.С., Савченко Н.Г. Діджиталізація фінансової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №19. С. 21-24.
41. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
42. Небрат В. В. Еволюція теорії державних фінансів в Україні: монографія/ НАН України, Інститут економіки та прогнозування. Київ, 2013. 584 с.
43. Опарін В. М., Волковський Є. І., Волковська Н. І. Фактор безпеки в контексті фінансового забезпечення сталого розвитку. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 7–31.
44. Палінчак М. М., Король М. М., Лапа І. В. Аналіз функціонування фінансово-бюджетної системи Німеччини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 39. 2021. С.130-135.
45. Про Національну стратегію доходів до 2030 року. Новини. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro_natsionalnu_strategiiu_dokhodiv_do_2030_roku-4369
46. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. *Ukraine Facility*. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
47. Радіонов Ю.Д. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 20-43.
48. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету: монографія / Ю.Д. Радіонов. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 616 с.

49. Рожко О.Д. Практика формування власних фінансових ресурсів бюджету ЄС в умовах інтеграції національних систем державних фінансів. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія «Економіка»*. 2013. Вип. 4. С. 172–178.

50. Руденко Ю. М., Токар В.В. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. К: КНЕУ, 2010. 348 с.

51. Селіверстова Л. С. Особливості функціонування фінансових систем у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 14–16.

52. Селіверстова Л.С. Бюджетна архітектоніка як інструмент розвитку фінансової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10.

53. Сідельникова Л. П. Теоретико-організаційні домінанти податкового адміністрування в системі державного податкового менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22.

54. Сідельникова Л.П. Сучасні виклики та новітні асиметрії фіскального простору держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т. 1. С. 293-305

55. Скринінг Україна – ЄС. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/skrining_ukraina_ies_denis_uliutin_predstaviv_ievrokomisii_rezultati_udoskonalennia_sistemi_upravlinnia_derzhavnimi_finansami-4826

56. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. пер. з англ.: О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. Київ : Наш формат, 2018. 735 с.

57. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / Кізима Т. О та ін. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 287 с.

58. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку : монографія. Київ: Київ.нац.торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

59. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. *Фінанси України*. 2008. № 11. С. 3-10.

60. Чугунов І., Коровій В. Формування фінансової політики держави як

складова суспільного розвитку. *Science of Europe*. 2020. № 54. С. 12-18.

61. Чугунов І., Кучер Г., Любчак І. Управління державним боргом у системі суспільно-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. №68.

62. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни. *Казна Україна*. 2014. № 6.С. 25–28.

63. Чугунов І.Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 4. С. 13–22.

64. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. К.: НДФІ, 2005. 259 с.

65. Чугунов І.Я., Качула С.В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С.87–98.

66. Чугунов І.Я., Кучер Г.В. Фінанси Міжнародного Валютного Фонду. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 2. С. 77–95.

67. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia·Fructuosa*, 2023, № 150(4), С. 19–31

68. Щербань О. Д. Визначення структури сучасного міжнародного фінансового ринку. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 2. С. 64–68

69. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів. за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

70. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. *Scientific Route. Tallinn, Estonia*. 2018. 348 p.

71. Cherneha, V., Hnydiuk, I., Hataullina, E., Marshuk, L., Timoshenko, N. Formation of the system of financial support of higher education institutions in Ukraine. *Amazonia Investiga*, 2023, 12(65) PP. 141-148.

72. Chugunov I. Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country.

Demography and Social Economy. 2024. № 4 (58). P.113-127.

73. Chugunov I., Koroviy V. Fiscal regulation in the conditions of social and economic transformations. Scientific basis of solving of the modern tasks. *Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference*. Frankfurt am Main, Germany 2020. pp. 26-30.

74. Chugunov I., Liubchak I. Budgeting under martial law. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 5. P. 4-14.

75. Chugunov I., Makogon V. Institutional transformations of the financial support of the pension framework functioning. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020.4, Issue №35. pp.328-334.

76. Chugunov I., Makogon V., Kaneva T., I Adamenko. The influence of financial support of human capital development on economic growth. *Problems and Perspectives in Management*. 2022, № 20(2). pp.269-280.

77. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 6. 2020. No.1 pp. 130-135.

78. Chugunov I., Makohon V. Fiscal strategy as an instrument of economic growth. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5 No. 3. pp. 213-217.

79. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Volume 17, Issue №4, pp. 252-261.

80. Chugunov I., Makohon V., Vatulov A., Markuts Y. General government revenue in the system of fiscal regulation. *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. Volume17. Issue№1, pp. 134-142.

81. Chugunov I.Y., Mostytska N.A. Budget mechanism as a component economic policy of the state. *Sciences of Europe*. Praha, Czech Republic. 2020. Vol.2. N.56. pp.15-21.

82. Chugunov I.Y., Pasichnyi M.D. Fiscal policy for economic development. *Scientific bulletin of Polissia*. 2018. № 1 (13). P.1. pp. 54–61.

83. Federal budget. Deutscher Bundestag. URL: <https://www.bundestag.de/en>
84. Georgina Hutton, Abbas Panjwani, Matthew Ward. Financial services in the UK. House of Commons Library. 18 November 2024. Number 6193. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06193/SN06193.pdf>
85. German Draft Budgetary Plan of the general government (Federation, Länder, local authorities and social security funds) in accordance with EU Regulation No 473/2013. October 2024. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/d5d2655d-0aa9-4f9a-8541-57ca2bd0eadf_en?filename=2025_dbp_de_en.pdf
86. Husarevych N., Kukurudz O., Rudych O. General variations in the reaction of national economies to the challenges of financial globalization. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 9.
87. Husarevych N., Shevchenko M, Mikhalchynets G. Innovation and technology are the key tools to reduce budget deficit and enhance financial security of the country. *Business navigator*. 2024. № 4(77) C. 3-8.
88. Husarevych N., Smyrnova I., Papp V. Digital management of entrepreneurial activities. *Economic space*. 2024. №191. P. 3-7.
89. Kaneva T., Chugunov I., Pasichnyi M., Nikitishin A., Husarevych N. Tax Policy for Economic Recovery from COVID-19 and Sustainable Development. *Problemy Ekonomizacji – Problems Of Sustainable Development*. 2022, № 17(2), pp. 102-109.
90. Keynes J.M. (1978) *The General Theory of Employment, Interest and Money & The Economic Consequences of the Peace*. Harcourt, Brace and Company: New York.
91. Kozarezenko L. Public-private partnership in the sustainable human development financing system. *The scientific paradigm in the context of technological development and social change : Scientific monograph. Part 1. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”*, 2023. 532 p. PP. 103-124.
92. Romenska K., Kachula S., Huba M., Dudchuk O., Lapa State financial flows for ensuring security in the international economic environment. *Financial and credit*

activity: problems of theory and practice. 2024. Vol. 4 (57). C.317-331.

93. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Hrabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*, Vol. 69(01), pp. 609-618, March 2024.

94. Makogon V. D., Adamenko I. P. Fiscal policy as an element of socioeconomic transformations. *Scientific Bulletin of Polissya*. 2018 .№2(14). P.1. P.129-135.

95. Markuts Y.I., Adamenko I.P. Fiscal policy in the countries with transformational economic systems. *Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine: Collective monograph*. Prague. OKTAN PRINT s.r.o. 2019. pp. 239-253.

96. Naumenkova, S., Mishchenko, V., Chugunov I., Mishchenko, S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023, № 21(3), pp.698-713.

97. Nikitishin, A., & Pasichnyi, M. Tax stimulation of innovation. *Modern engineering and innovative technologies*, 2022. Volume (2), p. 36–39.

98. Overview. France Indicators. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/france/indicators>

99. Quels sont les principaux impôts existant en France ?. Republique Française. URL: <https://www.impots.gouv.fr/international-professionnel/questions/quels-sont-les-principaux-impots-existant-en-france>

100. Savchenko N., Tishchenko I., Shostak T. The role of digital financial assets in the post-war recovery of Ukraine's economy. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 7.

101. Sidelnykova L., Posadnieva O. Problems of ensuring budgetary security of the state during martial law. *International Scientific Journal. Innovative Economics and Management*. Vol. 10, № 2. 2023, P. 220-230.

102. Tanashchuk, L. Morozova, I. Kramarenko, L. Tarangul, S. Bodnariuk. Transformation of the Educational Services Market in the Conditions of Digitalization. *Pacific Business Review (International)*. Volume 17 Issue 3. September 2024. P. 113-120.

103. Volosovych S., Nezhyva M., Sirenko N, Mykytiuk I. Financial services in the development of the bigtech ecosystem. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2024. 4(57), 55–66.

104. Volosovych, S., Nezhyva, M., Vasylenko, A., Morozova, L., Napadovskyi I. The cryptocurrency assets market in the conditions of military aggression. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 2024. 114–126.

Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Фіскальна результативність та регулятивний вплив вітчизняної податкової політики на економічні процеси

Податкова політика відіграє вирішальну роль у функціонуванні кожної держави та має значний вплив на всі аспекти суспільного життя. Саме вона визначає механізми та інструменти оподаткування (тобто процес встановлення, зміни та скасування податків, а також визначення податкових ставок, пільг та інших податкових механізмів). Дана політика спрямована на забезпечення стабільного економічного розвитку, підтримку соціальних програм, виконання державних функцій та регулювання економічної діяльності. Насамперед саме від обсягу податкових надходжень залежить рівень доходів державного бюджету, оскільки вони є основним джерелом його наповнення. Через механізм податкової системи акумулюються кошти, які є важливо необхідними для гарантування фінансового забезпечення реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури та фінансування обороноздатності держави.

Податкова політика як елемент фінансової політики відіграє роль інструменту, який стимулює або стримує темпи економічного зростання, мотивує розвиток галузей та бізнесу, безпосередньо впливає на поведінку економічних суб'єктів. Саме за допомогою системи оподаткування держава перерозподіляє доходи, що, в свою чергу, регулює ступінь соціальної нерівності населення. Інвестиційне середовище в країні також залежить від системи збору податкових внесків, адже податкові процедури можуть залучати додаткові джерела надходжень від зовнішніх партнерів в країну.

Взаємозв'язок податкової політики держави з іншими політиками є комплексним та багатогранним питанням. Податкова політика взаємозалежна з бюджетною політикою, грошово-кредитною політикою, митною, соціальною політикою. У своїй тісній взаємодії згаданих політик визначається обсяг

державних видатків і доходів та встановлюється бюджетна рівновага, впливають на обсяг грошової маси в обігу та процентні ставки, визначають цілі соціальних програм та рівень соціальних виплат. Саме тому, важливо формувати виважену та раціональну податкову політику, оскільки це сприятиме сталому розвитку економіки, наповненості головного плану держави – бюджету, інвестиційній привабливості та соціальній стабільності.

Податки відіграють важливу роль у системі державного регулювання економічного розвитку країни. Циклічність та динамічність економічних явищ зумовлює необхідність адаптації механізму податкового регулювання до змін фінансового середовища. Важливо своєчасно і виважено оцінювати вплив податків на суспільне виробництво, його динаміку і структуру. Податкова політика має відповідати стратегічними цілями держави та бути актуальною відповідно до економічних перетворень, спрямовуватись на створення належних умов для поглиблення взаємодії держави і суспільства. Вагомим питанням є залежність податкової політики від інших елементів фінансової системи, саме тому фіскальна результативність даної політики впливає на рівень ефективності регулювання бюджетної, інвестиційної, грошово-кредитної, соціальної та боргової політик.

Відповідно до Податкового кодексу України визначаються основні засади функціонування податкової системи України, тому слід виділити основні принципи, на яких вона ґрунтується:

- «Загальність оподаткування - кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені Податковим кодексом України, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями кодексу».

- «Рівність - недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації (забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу)».

- «Відповідальність – у випадку порушення податкового законодавства громадянин повинен нести відповідальність визначеної нормативно-правовим актом».

- «Презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акту, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу».

- «Фіскальна достатність - встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями».

- «Соціальна справедливність - установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків».

- «Економічність оподаткування - установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування».

- «Нейтральність оподаткування - установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків».

- «Стабільність - зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року».

- «Рівномірність та зручність сплати - установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками».

- «Єдиний підхід до встановлення податків та зборів - визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку» [48].

Стратегічна мета податкової політики України покликана створити ефективну та справедливую податкову систему, яка забезпечить:

1. Достатній обсяг надходжень до бюджету, що забезпечить державу достатніми ресурсами для реалізації своїх функцій, фінансування соціальних програм, освіти, охорони здоров'я, інфраструктури тощо.
2. Сприяння економічному зростанню, мотивація інвестиційної діяльності, створення сприятливого клімату для розвитку бізнесу та залучення інвестицій.
3. Вирівнювання соціальної нерівності через перерозподіл доходів та зменшення рівня бідності.
4. Чесна прозора податкова звітність та вчасне адміністрування, мінімізація рівня тіньової економіки.
5. Гармонізація податкового законодавства відповідно до європейських стандартів та обмін міжнародним досвідом.

Формуючи стратегічні цілі та основну мету податкової політики необхідно враховувати безліч умов як на макро-, так і на мікрорівнях розвитку країни, щоб бути ефективною та справедливою (рис. 2.1)

Рис. 2.1 Фактори впливу на формування податкової політики

Джерело: складено автором.

Міжнародні фактори посідають значну роль на етапі формуванні фінансової політики кожної держави. Глобалізаційні явища, які відбуваються у світі, спонукають враховувати дані процеси. Стрімкий розвиток світового торговельного співробітництва та інтеграція фінансових ринків, а також активна співпраця з міжнародними організаціями і визначення зобов'язань перед ними, визначають нові умови, в яких слід адаптувати свою податкову політику. Саме тому державна податкова політика повинна відповідати міжнародним фінансовим угодам. На рівні міжнародних факторів важливо враховувати і податкові ставки інших держав, адже досить часто можна спостерігати явище, коли країни вдаються до конкуренції на рівні ставок оподаткування. Знижуючи ставки податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб або пропонуючи податкові пільги, залучають до співпраці бізнес та інвесторів. Податкова конкуренція на міжнародному рівні посилює фінансову нерівність між багатими та бідними країнами [5,39,72].

Макроекономічна ситуація на ринку держави має вплив на податкову політику і на те, які податкові інструменти слід застосовувати у регулюванні фінансової системи. Насамперед до таких макроекономічних показників належать: стан економіки, рівень інфляції, безробіття та інші. Податкова політика має враховувати у якому стані перебуває економіка (зростання, спаду або стагнації). У період підвищення економічної активності, коли спостерігається зростання рівня ВВП, збільшення доходів населення та підприємств, податкова політика може бути спрямована на стримування інфляції та накопичення резервів. У такому випадку можуть бути застосовані такі заходи, як підвищення податкових ставок або зменшення податкових пільг. Однак, коли спостерігається економічний спад і є зниження ВВП, зменшення доходів та зростання безробіття, податкова політика спрямовується на стимулювання економічної активності та підтримку населення – знижуються податкові ставки, розширення спектру податкових пільг або введення податкових канікул. Країни

з великим зовнішнім боргом можуть потребувати більш жорсткої податкової політики для обслуговування боргу.

Враховання особливостей і цілей соціально-економічного розвитку суспільства у процесі формування політичної політики, тобто податкова система повинна бути справедливою та забезпечувати перерозподіл доходів для зменшення соціальної нерівності, передбачати пільги та виплати для соціально вразливого верства населення. У процесі формування соціальних виплат варто аналізувати демографічні тенденції, такі як старіння населення. Податкова політика має брати до уваги стратегічно важливі галузі економіки та адаптовуватися до потреб малого, середнього та великого бізнесу. Важливим елементом у складі соціально-економічних умов у процесі формування податкової політики є стимули для розвитку інфраструктури.

У світовому середовищі зростає стурбованість щодо клімату та виснаженості природних ресурсів, саме тому популярним фактором, який обов'язково треба враховувати є екологічний елемент. Податкова політика сприяє захисту навколишнього середовища та зменшенню негативного впливу на екологію. «Зелені податки» досить популярні і є важливою частиною політики ЄС. Оскільки, Україна активно працює над процесом членства в ЄС і поступово популяризує політику розумного використання природних ресурсів, це є досить актуальним питанням. Необхідним елементом є пільгове оподаткування для підприємств, які використовують у своєму виробництві екологічно чисті технології або виробляють екологічно чисті товари. Інвестиції в екологічно чисті проекти, такі як відновлювані джерела енергії або екологічно чистий транспорт, сприяє збереженню природних ресурсів та розвитку суспільства. Науковець В. Булавинець зазначає, що «...екологічні податки в сучасному світі є важливим економічним інструментом впливу, яким країни регулюють обсяги забруднень середовища підприємствами і заохочують суспільство до раціонального використання природних ресурсів. Таким чином акумулюючи кошти у вигляді

податкових надходжень на фінансування програм з поліпшення стану довкілля» [2].

Врахування всіх проаналізованих факторів дозволить створити ефективну та справедливую податкову політику, яка сприятиме економічному зростанню, соціальній стабільності та розвитку країни.

Податкові надходження – це основа фінансової безпеки держави, що дає ресурсну можливість для розробки проєктів розвитку освіти, науки, культури. З іншого боку, податкові надходження – це інструмент, що здійснює перерозподіл коштів фізичних та юридичних осіб, а їх мобілізація та використання повинна відповідати інтересам верств населення та соціальних груп.

На сучасному етапі розвитку конкурентоспроможної та орієнтованої до вступу ЄС економіки, слід дотримуватися виваженості державної податкової політики, яка буде дотримуватися балансу між інтересами держави, бізнесу та населенням. Досягнення стратегічної мети податкової політики є важливим фактором забезпечення сталого економічного та соціального розвитку України. Саме тому, важливими аспектами досягнення стратегічної мети є:

1. Оптимізувати податкове навантаження, тобто забезпечити баланс між обсягом достатності податків та стимулюванням економічного зростання.
2. Покращення ефективності податкового адміністрування (зменшення кількості податків, спрощення процедур їх сплати та звітності, використання сучасних технологій).
3. Забезпечення актуальності та стабільності податкового законодавства (розробка нормативно-правового забезпечення у відповідності до міжнародного стандартів та передбачуваність змін для бізнесу та громадян).
4. Залучення громадськості в обговоренні питань податкової політики.

Досягнення стратегічних цілей та поставлених завдань можливе лише за умови наповненості державного бюджету. Фіскальна результативність податкової політики відображає здатність податкової системи забезпечувати надходження до бюджету в обсягах, достатніх для виконання державних

функцій. В Україні, як і в багатьох інших країнах, фіскальна результативність податкової політики є предметом постійного обговорення та аналізу. Ефективність фіскальної функції податкової системи полягає в максимізації податкових надходжень та мінімізації витрат на їх одержання [42].

Одним із основних аспектів фіскальної результативності виступає рівень податкового навантаження на економіку. Даний показник відображає частку ВВП, яка перерозподіляється через податкову систему. В Україні рівень податкового навантаження є відносно високим порівняно з іншими країнами в Європі.

Ефективність зборів податків як аспект фіскальної результативності податкової політики характеризує здатність податкових органів забезпечити своєчасну та повну сплату податків. На жаль, в Україні у фінансовій системі має місце досить великий відсоток тіньової економіки, що негативно впливає на фіскальну результативність. Відповідно до даних Міністерства економіки, рівень тіньової економіки в Україні протягом певного періоду знижувався з 40 до 28%, але у 2023 році він зріс до 40% через фактори, які були спричинені повномасштабними бойовими діями. Важливим є збалансований розподіл податкових надходжень між різними видами податків. В Україні значну частку податкових надходжень забезпечують податок на додану вартість (ПДВ) та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Оцінка фіскальної результативності податкової політики може здійснюватися за різними факторами. Насамперед до таких показників слід віднести: рівень податкового навантаження (цей показник допоможе оцінити, наскільки значним є тягар податків для економіки країни), ефективність збору податків (співвідношення фактично зібраних податків до потенційно можливих. Даний показник характеризує якість роботи податкових органів), розподіл податкового навантаження (справедливість розподілу податкового тягара між різними групами населення та категоріями платників податків), вплив податкової політики на економічне зростання (аналіз того, як податкова система

стимулює або стримує економічну активність), вплив податкової політики на соціальну сферу (дослідження того, як податки впливають на рівень доходів населення, реалізація соціальних програм та інші аспекти соціального розвитку). Важливим показником для аналізу результативності податкової політики є коефіцієнт еластичності податкових надходжень, який відображає залежність податкових надходжень (можливо дослідити загалом обсяг податкових надходжень або окремий податок) при зміні одного з макроекономічних показників (ВВП, доходів населення тощо) на 1 %.

Також необхідно зазначити, що фіскальна результативність податкової політики є динамічним показником, який залежить від багатьох факторів та потребує постійного удосконалення під впливом глобальних економічних коливань.

Одним із критеріїв для аналізу встановлення ефективності податкових надходжень є визначення коефіцієнта збираності податків:

$$КЗП = Рп / Пп \quad (2.1)$$

,

де КЗП – коефіцієнт збираності податків,

Рп — сума податків, що реально збирається і надходить до відповідного бюджету, грн;

Пп — планова або розрахункова сума податкових надходжень до відповідного бюджету за аналогічний період, грн

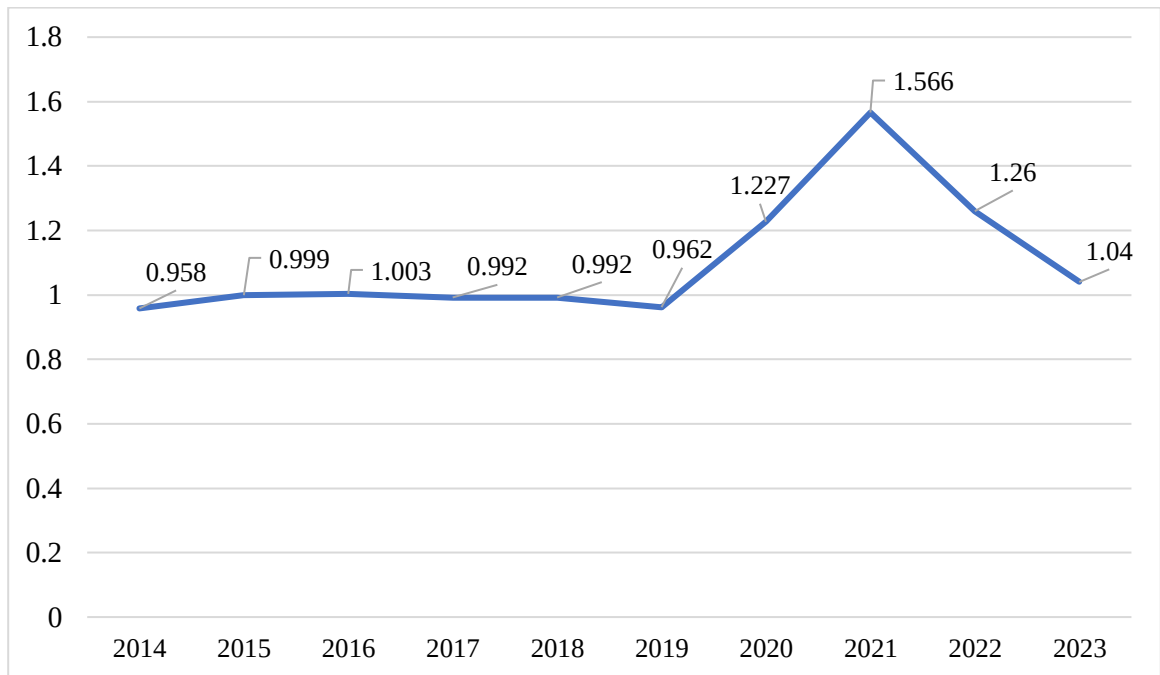

Рис. 2.2 Динаміка коефіцієнтів збираності податків у 2014-2023 роках

Джерело: складено автором за матеріалом [14].

Проаналізувавши дані рисунку можна помітити, що коефіцієнт збираності податків у період 2014-2023 роки змінюється в межах 0,95 – 1,56. У 2014 році маємо низький показник збираності податків, оскільки у той час економіка переживала фінансову кризу. Відбувся спад внутрішнього попиту та низький зовнішній попит, що вплинули на обсяг реального ВВП, який у результаті впав на 6,8%. Економічні та політичні нестійкі умови призвели до стрімкого зростання попиту на іноземну валюту, що знецінило національну валюту – гривню. Саме тому, Уряд необхідно було приймати рішення щодо внесення змін до фіскальної політики, оскільки необхідні були фінансові ресурси на забезпечення обороноздатності країни, враховуючи низьку динаміку надходжень до державного бюджету. Органами влади було переглянуто фінансове законодавство, щоб в таких нестійких умовах все ж відбулося економічне зростання в середньостроковій перспективі.

Проте, помітне зростання коефіцієнта в період 2014-2016 роки, що свідчить про позитивні зміни в адмініструванні податків. Однак, протягом 2016-

2019 роках спостерігається зміна показника у бік зниження, що спричинено зниженням ділової активності. У 2019 році маємо найнижчий показник збираності податків, як наслідок світової пандемії COVID-19, яка вплинула на ділову активність. У 2020-2021 роках спостерігається значний ріст коефіцієнта збираності податків. Це зумовлено збільшенням ставок акцизного податку, збільшенням ренти, а також заробітної плати, завдяки чому зростали обсяги податкових відрахувань.

З 2022 року по 2023 показник знову почав падати з 1,56 на 1,04. Таке суттєве зниження пов'язано з повномасштабними бойовими діями, які розпочалися у лютому 2022 року. Війна призвела до величезних втрат у соціально-економічному середовищі. Протягом цього періоду виконання бюджетів усіх рівнів відбувається в стресових для економіки і суспільств умовах, внаслідок чого доходи зазнали критичних втрат. Відбулося руйнування важливої виробничої, транспортної інфраструктури та житлового фонду, установ і організацій, що значно вплинуло на бюджети – державний та місцевий. Однак, збільшився попит населення в наданні послуг та отриманні соціальних гарантій від держави, що дуже важко забезпечити органам влади в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів (зменшення надходжень, спричинене зменшенням податкоспроможності населення та бізнесу). Також території, які знаходяться у тимчасовій окупації або розташовані в зоні бойових дій, на жаль, не мають можливості забезпечити виконання бюджету. Оскільки значна кількість закладів надання державних послуг, освіти, культури, фізичної культури та спорту припинили функціонування, що пов'язано з руйнацією або знаходженням на небезпечній території. Проте, органи влади та військові адміністрації взяли на себе частину обов'язків функціонування бюджетних установ і комунальних підприємств.

Для здійснення детального аналізу щодо регулюючого впливу податків відповідно до рівня стягнення та для оцінки їх фіскального призначення,

необхідно порівняти тенденції податкових надходжень Державного бюджету та місцевих бюджетів (рис. 2.3).

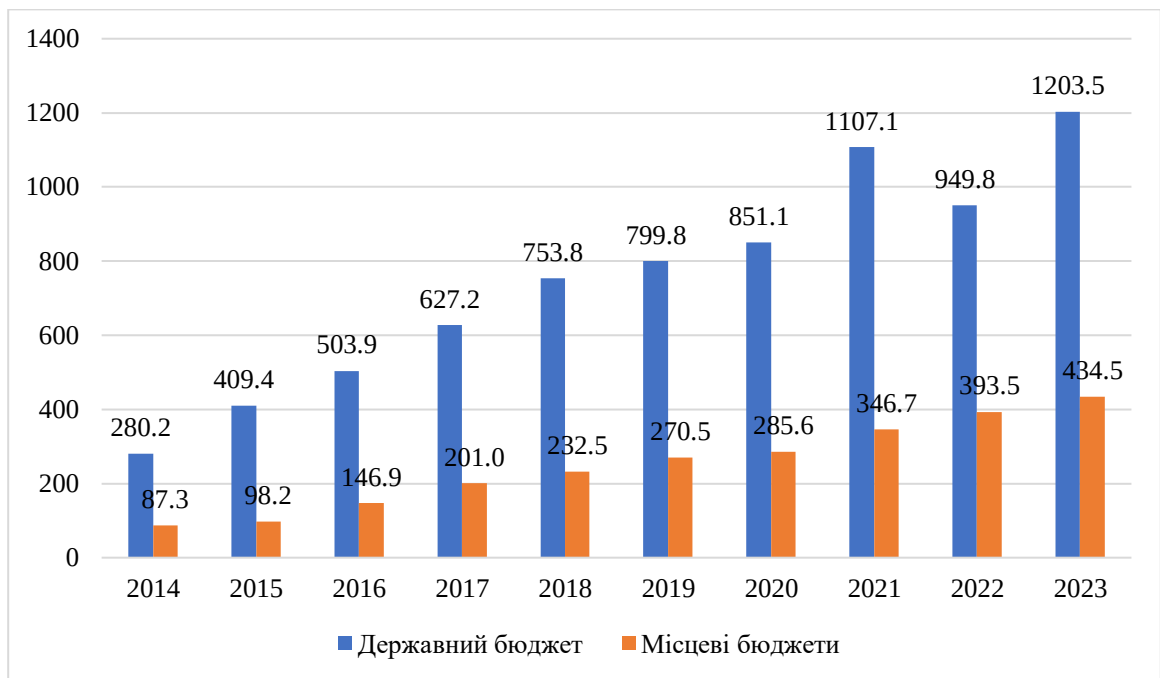

Рис.2.3 Податкові надходження до Державного та місцевих бюджетів України, млрд. грн.

Джерело: складено автором за матеріалом [14].

У процесі аналізу показників податкових надходжень до Державного та місцевих бюджетів України за період 2014-2023 роки необхідно враховувати багато факторів, таких як політична та економічна ситуація в країні, зміни в податковому законодавстві. Виходячи з наведених даних рис. 2.3, можна дійти висновку, що податкові доходи до місцевих бюджетів коливалися у відповідності зі змінами податкових надходжень державного бюджету. Зміна обсягу податкових надходжень місцевих бюджетів спостерігається починаючи з 2015 року у бік зростання. Таке явище спричинено змінами у перерозподілі податкових надходжень між рівнями бюджетної системи, що відбулося внаслідок проведення реформування місцевого самоврядування та децентралізації органів місцевого самоврядування, тобто зменшення залежності місцевих органів влади від впливу державних органів влади.

Повномасштабна війна в Україні значно вплинула на структуру інституційної архітекτονіки фіскальної політики країни. Роль податкових надходжень як найбільшого джерела надходжень до Державного бюджету України зменшилася, а гранти від іноземних партнерів та міжнародних фінансових організацій – суттєво збільшилися [80]. Саме тому помітна ситуація зі зменшенням обсягу податкових надходжень, які мали місце у 2022 році. Війна принесла з собою значні руйнування промислових підприємств, транспортної інфраструктури та енергетичних об'єктів, що як наслідок призвело до скорочення виробництва та зменшення доходів підприємств. Значна частка бізнесу змушена була припинити свою діяльність через бойові дії або скоротити кількість працівників, що призвело до зниження економічної активності та зменшення надходжень від податків. Велика кількість населення мігрувала у безпечні регіони України або виїхала за кордон, що і відобразилося на обсягу податків на доходи фізичних осіб. Скорочення обсягів імпорту та експорту товарів вплинуло на надходження від митних зборів у бік зменшення.

У 2023 році вже відбулося помітне зростання податкових надходжень у бюджетах всіх рівнів. Економіка країни почала поступово оговтуватися та адаптовуватися до наявних ризиків. У загальній структурі доходів Державного бюджету податкові надходження становили частку у 45,04%, що свідчить про їх важливість у процесі виконання Державного бюджету України. Аналізуючи податкові надходження, слід відмітити, що найбільший обсяг серед них мають внутрішні податки на товари та послуги 748,1 млрд. грн. (62,16%), тобто ПДВ з вироблених в Україні товарів чи послуг 214,6 млрд. грн. і ПДВ з ввезених в Україну товарів чи послуг 366,2 млрд. грн.. Зростання податкових надходжень було зумовлене змінами у податковому законодавстві, а саме скасування пільг щодо єдиного податку. Відбулося припинення пільгового режиму єдиного податку з 1 серпня 2023 року, скасовує застосування спрощеної системи оподаткування єдиного податку за ставкою у розмірі 2%, а також припиняється

можливість ФОП платників єдиного податку першої та другої групи не сплачувати єдиний податок.

Як попередньо зазначалося, одним із показників оцінки фіскальної результативності податкової політики є коефіцієнт еластичності податкових надходжень. Даний показник, який демонструє залежність податкових надходжень від змін економічного клімату. Він показує, як відсотково коливатимуться доходи від оподаткування при зміні валового внутрішнього продукту на 1%, при умові що податкове законодавство буде сталим.

Еластичність податкової системи буде вважатися позитивною у тому випадку, коли коефіцієнт еластичності податкових надходжень буде більшим 1. Тобто, якщо зростає показник ВВП, то відповідно податкові надходження зростають швидше, ніж економіка (оподаткування має потенціал автоматичного регулятора). Якщо коефіцієнт еластичності податкових надходжень дорівнює 1, це демонструє пропорційне зростання оподаткування та обсягів ВВП. Проте, мають місце випадки, коли коефіцієнт нижчий 1 і це є свідченням того, що податкові надходження збільшуються повільніше, ніж зростає економіка., і податкова система є нееластичною та чинить неістотний стабілізуючий вплив [65].

У таблиці 2.1 продемонстровано динаміку коефіцієнта еластичності податків в Україні, що розрахований відповідно до формули

$$E = \Delta \text{ПД} / \Delta \text{ВВП} \quad (2.2)$$

де $\Delta \text{ПД}$ - процентна зміна величини доходів за період часу;

$\Delta \text{ВВП}$ - процентна зміна валового внутрішнього продукту за період.

За таблицею 2.1 можна спостерігати, що податкові доходи Державного бюджету України мали коефіцієнт еластичності більше одиниці в 2015, 2016, 2018, 2020, 2021, 2023 роках, а в 2014, 2019, 2022 роках податкова система була

нееластичною під впливом соціально-економічних чинників як на рівні держави, так і світових.

Таблиця 2.1

**Динаміка коефіцієнту еластичності податкових надходжень
Державного бюджету України у 2014-2023 роках**

Рік	Темп зростання ВВП, %	Темпи зростання податкових доходів, %	Коефіцієнт еластичності податкових доходів
2014	107,7	106,7	0,99
2015	126,3	146,1	1,16
2016	120,4	123,1	1,02
2017	125,2	124,5	0,99
2018	119,3	120,2	1,01
2019	111,7	106,1	0,95
2020	105,5	106,4	1,01
2021	130,2	130,1	1,00
2022	95,1	85,8	0,90
2023	125,9	126,7	1,01

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68].

Дослідження коефіцієнту еластичності доходів оподаткування дає досить має вагоме практичне значення. Отримані дані необхідні для оцінки як зміни в економічному середовищі впливають на податкову систему і як ефективно її політика може реагувати на це. На етапі розробки як державного, так місцевого бюджетів і прогнозування показників податкових надходжень беручи до уваги прогноз зміни обсягів ВВП. Державним органам влади, які розробляють бюджети, необхідно використовувати даний коефіцієнт з метою забезпечення ефективного управлінню державними фінансовими ресурсами.

Здійснивши аналіз збираності податкових надходжень та коефіцієнту еластичності, слід зауважити, що дані показники залежать від змін, які впроваджуються в фінансовому законодавстві (насамперед це стосується

податкового середовища – зміна ставок податків, податкових пільг або розширення податкової бази).

Рівень тінізації економіки також впливає фінансову результативність податкової політики. Оскільки має місце ситуація, що достатня кількість бізнесу працює поза офіційною системою, тобто не виконують перед державою своїх фінансових зобов'язань. У результаті це впливає на податкові надходження до державного бюджету, які є настільки важливими для результативної та ефективної державної фінансової політики.

Показник тіньової економіки в Україні протягом останнього часу знижувався з 40 до 28%, проте у 2023 році він зріс до 40% через фактори, які були спричинені повномасштабною війною. Для порівняння, у Норвегії - 16%, Нідерландах - 10%, Німеччині - 11%. Тіньова економіка має як позитивні сторони, так і негативні. Населення може знайти робочі місця в неофіційному секторі і таким чином збільшити свої статки за рахунок ухилення від сплати податків на доходи. Дана ситуація стосується і підприємств, які не сплачують податок на прибуток. Однак, тінізація має більшу частку негативного значення для суспільства. Відбувається ослаблення економічного клімату, падає якість життя населення та зменшуються доходи бюджетів. З метою боротьби та упередження негативного впливу тіньової економіки, слід вживати наступні заходи:

- спрощення податкової системи та зменшення податкового навантаження, податкові ставки повинні встановлюватися відповідно до рівня доходів;
- покращення ефективності діяльності контролюючих органів за своєчасною подачею та прозорістю звітності підприємств;
- створення мотиваційного середовища для діяльності бізнесу, можливість працювати в офіційному секторі економіки і надання податкових пільг або канікул.

Важливою сходинкою до зменшення явища тіньової економіки є підвищення податкової культури населення. Громадяни повинні відповідально

ставитися до сплати податків і розуміти їх функціональне значення для виконання державою своїх конституційних обов'язків перед суспільством. Для підвищення податкової відповідальності варто звітувати щодо використання бюджетних коштів і етапи реалізації бюджетних проєктів.

Показник податкового навантаження відображає рівень впливу на економічних агентів. За допомогою нього можна виміряти та оцінити ефективності податкової системи (табл.2.2).

Таблиця 2.2

**Податкове навантаження України (по Зведеному бюджету)
протягом 2014-2023 роки**

Рік	Податкові надходження, млрд грн	ВВП, млрд грн	Рівень податкового навантаження, %
2014	367,5	1566,7	23,4
2015	507,6	1979,5	25,6
2016	650,8	2383,2	27,3
2017	828,2	2982,9	27,7
2018	986,3	3558,7	27,7
2019	1070,3	3974,6	26,9
2020	1136,7	4194,1	27,1
2021	1453,8	5459,5	26,6
2022	1343,2	5191,0	25,8
2023	1638,1	6537,8	25,0

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68,69].

Відповідно до наведених даних у табл.2.2, спостерігається поступове збільшення податкового навантаження. У 2017-2020 роках відбувся різке зростання, що пов'язано зі змінами внесеними до Податкового кодексу України. Слід відзначити, що у 2022 році, що у зв'язку з повномасштабними бойовими діями, які були шоковими для економіки і суспільства, це вплинуло на обсяг ВВП (відбулося зменшення у порівнянні з 2021 роком на 268, 5 млрд. грн.) та падіння

обсягів податкових надходжень (на 268,5 млрд. грн.). Проте, завдяки відповідальності громадян, які продовжували працювати в кризових умовах, та допомозі міжнародних партнерів вдалося виконати бюджет. У 2023 році ситуація покращилася і помітне зростання обсягу ВВП на 26% (1346,8 млрд. грн.) та на 22% обсягу податкових надходжень. Така тенденція пов'язана зі скасуванням певних податкових пільг, які були введені у 2022 році на початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави. Також збільшення обсягу доходів від оподаткування залежить від інтеграції до ЄС, що передбачає гармонізацію податкового законодавства у відповідності до Рекомендацій ЄС. Насамперед це стосується податку на додану вартість та акцизів, створення балансу між стандартами оподаткування фізичних осіб та юридичних осіб, налагодження адміністративної співпраці з ЄС що питань оподаткування.

Аналізуючи показник податкового навантаження варто зазначити, що граничний рівень податкового тягара оцінюється у 40%. У випадку, якщо показник перевищує значення це може спровокувати погіршення ділової активності. До країн з високим податковим навантаженням в ЄС належать Швеція, Данія, Франція, Бельгія та Австрія. Країни з низьким податковим: Ірландія, Швейцарія, Кіпр.

З метою забезпечення фіскальної ефективності необхідно застосовувати комплекс заходів, які будуть зосереджені на оптимізації доходів і видатків, а також на покращенні процесу управління державними фінансовими ресурсами. Одним із шляхів оптимізації управління бюджетними коштами є прозора законодавча база. Важливо зазначити, що ефективність податкової політики залежить від рівня податкового тягара. Зниження податкового навантаження є одним із пріоритетів розвитку податкової політики. Збільшення податкового навантаження на суспільство, може спричинити поглиблення процесу тінізації економіки та ухилення від сплати податків суб'єктів господарювання.

Підвищення фіскальної результативності державного бюджету є важливим завданням для забезпечення стабільності та розвитку економіки країни.

2.2. Розвиток вітчизняної бюджетної політики як складової фінансової політики держави

Сталий розвиток суспільно-економічних відносин неможливо уявити без регулюючого впливу держави. Бюджетна політика є складовою фінансової політики держави і саме вона визначає напрями та обсяги перерозподілу державних фінансових ресурсів з метою реалізації соціально-економічних проєктів. Її значення особливо важливе, оскільки вона впливає на якість життя суспільства. Обґрунтованість та цілеспрямованість формування бюджету є основою макроекономічної рівноваги і злагодженого функціонування фінансової системи. Важливим завданням у сфері управління фінансовими ресурсами є досягнення збалансованості головного фінансового плану держави – бюджету. Адже саме від нього залежить фінансове забезпечення діяльності органів влади, розподіл економічних показників та створення основи для реалізації економічного зростання. Економічна сутність бюджетного регулювання відображається у взаємодії економічних та інституційних важелів, які є необхідними для досягнення визначених пріоритетів та поставлених завдань фінансової політики. Державне регулювання бюджетного процесу є помітним на етапі згладжування циклічних коливань, які з'являються під впливом змін економічної активності, планування та прогнозування бюджетних показників, формуванням бюджету, контролю за шляхами використання бюджетних ресурсів в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів. Проте, слід відмітити, що втручання держави в економічне середовище повинне бути мінімальним, з метою дотримання умов макроекономічної рівноваги.

Вагоме значення у системі регулювання механізму фінансової політики держави та створенні сприятливого економічного середовища для швидкого розвитку ринкових відносин, забезпеченні макроекономічної рівноваги в

економіці належить Державному бюджету, який виконує важливу роль у фінансовій системі держави та виступає основним методом державного фінансового регулювання.

Існує велика низка трактування значення бюджету та бюджетної системи, зокрема бюджет представляє собою складне явище, в економічній теорії існують певні точки зору щодо визначення сутності бюджету в залежності від аспектів його аналізу, як економічної категорії, як фінансового плану держави, як централізованого фонду фінансових ресурсів. Сутність поняття "бюджетної політики" як економічної категорії визначається законодавчими актами, має безліч підходів до трактування науковцями.

Відповідно до Бюджетного кодексу України «бюджет» розкривається як «...план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [3].

Професор І. Чугунов визначив економічну сутність бюджету «...як інструменту соціально-економічного розвитку країни, що передбачає використання сукупності відповідних фінансових заходів, методів, важелів, механізмів, спрямованих на раціональне та ефективне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів відповідно до мети забезпечення макроекономічної рівноваги та сприяння економічному зростанню» [73, с.9].

Т. Канєва охарактеризувала сутність бюджету як «...фінансово економічні відносини, що виникають з приводу перерозподілу частини сукупного валового внутрішнього продукту з метою формування та використання фінансових ресурсів держави для покриття витрат, необхідних для виконання державою і місцевими органами самоврядування відповідних завдань та функцій» [19, с.17].

Науковець В. Макогон визначила, що бюджет «...виступає інструментом регулювання і стимулювання економіки, інвестиційної активності, підвищення ефективності виробництва; важливою передумовою та засобом здійснення

відтворювального процесу; основним у системі фінансових планів, оскільки об'єднує їх в єдину систему, визначаючи фінансові взаємовідносини з складовими системи державних фінансів» [35, с.10].

У монографії С. Качули сутність «бюджету» визначається як інструмент, який виступає регулятором та стимулятором соціального і економічного розвитку, залежно від цілей і завдань бюджетної політики на певному етапі. Бюджет, відображаючи систему фінансових відносин розподілу і перерозподілу ВВП, є системоутворюючим інструментом бюджетної політики. У процесі його ефективного формування і використання відбувається активний вплив на соціально-економічний розвиток [22, с.44-45].

Бюджет як економічна категорія відображається у взаємозв'язку економічних відносин між державою та суспільством щодо розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою формування та використання централізованого фонду грошових коштів, необхідних для забезпечення державою своїх функцій. Державний бюджет являє собою інструмент державного регулювання економіки у складі бюджетної політики, оскільки він зосереджує та спрямовує фінансові ресурси на пріоритетні цілі розвитку країни (підтримки економічної стабільності та зростання, надання населення соціальних гарантій, забезпечення обороноздатності та конкурентоспроможності країни). Зміни суспільних відносин, які відбуваються на даному етапі, трансформують глобальну фінансово-економічну систему і спонукають до пошуку нових підходів регуляторного інструментарію державного бюджету. Ефективна бюджетна політика створить умови для покращення економічного розвитку, так як формуючи її визначаються основні цілі та завдання держави, які необхідні для суспільства [19, 74].

Бюджетну політику слід досліджувати як один з основних елементів фінансової політики, що використовує інструменти та важелі з метою формування бюджету для досягнення пріоритетних цілей стратегічного розвитку держави. На механізм формування бюджетної політики та бюджету впливають

зовнішні та внутрішні чинники, які змінюються залежно від економічних коливань. До таких можна віднести наступні: економічні (фази економічного циклу, рівень інфляції, обсяги ВВП, процентні ставки), соціальні фактори (рівень безробіття, демографічна ситуація), інституційні (бюджетний процес, система державного управління, структура органів державного фінансового контролю). Оскільки бюджетна політика є досить складним і багатокomпонентним процесом, то необхідно враховувати всі фактори, адже на етапі формування бюджету це допоможе покращити точність його планування. Виконання бюджету здійснюється під наглядом органів державної влади, адже контроль за виконанням державного бюджету є важливим елементом системи управління державними фінансами.

Бюджетна система України має дворівневу структуру і є основою фінансової стабільності держави та регіонів, забезпечуючи їхній розвиток і надання необхідних послуг населенню. Відповідно до статті 5 Бюджетного кодексу України бюджетна система України складається з державного та місцевих бюджетів. До місцевих бюджетів належать бюджет Автономної Республіки Крим; обласних бюджетів; районних бюджетів; бюджетів місцевого самоврядування. Бюджетна децентралізація, яка розпочалася з реформування місцевого самоврядування у 2014 році і триває досі, дозволило наділити громади фінансовою незалежністю з метою самостійного планування економічного та інфраструктурного розвитку, збільшення повноважень та відповідних фінансових ресурсів для своєї діяльності. Проте, державний бюджет займає центральне місце в бюджетній системі України. Державний бюджет здійснює фінансове вирівнювання регіонів країни шляхом надання субвенцій, субсидій, дотацій і таким чином перерозподіляє частини фінансових ресурсів [19, с. 31].

Бюджетна політика є інструментом державного фінансового регулювання суспільних відносин і вона повинна будуватися на зв'язку науково обґрунтованої концепції та економічної складової бюджетної системи. Важливою ця взаємодія є на етапі визначення джерел формування та напрямів використання коштів

централізованого фонду на визначені цілі та завдання, метою яких є фінансово-соціальна безпека держави та суспільства. Основні принципи бюджетної системи закріплено у Бюджетному кодексі України, де визначено основні принципи її функціонування. Дані принципи тісно взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення ефективного та прозорого управління бюджетними коштами:

Таблиця 2.3

Принципи бюджетної системи України	
- єдності	- ефективності та результативності
- збалансованості	- субсидіарності
- самостійності	- цільового використання бюджетних коштів
- повноти	- справедливості і неупередженості
- обґрунтованості	- публічності та прозорості

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Відповідно до статті 7 Бюджетного кодексу України дані принципи визначаються наступний чином:

- «принцип єдності бюджетної системи України - єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності»;

- «принцип збалансованості - повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період»;

- «принцип самостійності - Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних

місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети»;

- «принцип повноти - до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування»;

- «принцип обґрунтованості - бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України та розрахунках надходжень бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил»;

- «принцип ефективності та результативності - при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів»;

- «принцип субсидіарності - розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача»;

- «принцип цільового використання бюджетних коштів - бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями»;

- «принцип справедливості і неупередженості - бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами»;

- «принцип публічності та прозорості - інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів» [3].

Принципи бюджетної системи є необхідними, оскільки їх дотримання допоможе побудувати ефективну бюджетну систему країни. Вони необхідні для забезпечення прозорості та обґрунтованому розподілі й перерозподілі бюджетних коштів. Визначення векторів розвитку державного сектору економіки вимагає комплексного методологічного підходу з врахуванням принципів бюджетної системи з метою виділення критеріїв її функціонування. Дотримання даного підходу дозволить забезпечити сталість розвитку економічного середовища країни, єдності всіх складових елементів фінансової політики [3,19,22,35,73].

Формування бюджетної системи розпочалося з прийняття 28 квітня 1995 року Закону України «Про бюджетну систему України», який встановив механізм бюджетної системи країни та визначив основні засади її існування. У період 1992-1994 роки відбувалося становлення фінансової стабілізації, розбудову державних фінансів, створення дієвого механізму функціонування бюджетної системи [73]. З розбудовою незалежності відбувалося поетапне реформування фінансового механізму, який мав на меті трансформувати та удосконалити економічну систему держави. Внаслідок проведених реформ значних змін зазнав інструментарій бюджетної політики та система оподаткування в цілому. Процес становлення бюджетного механізму відбувався

поступово, прийняттям нормативно-правових документів та перебудовою системи управління державними фінансовими ресурсами. Ефективність реалізації бюджетної політики впливає на формування Державного бюджету, що є ключовим елементом державних фінансів. За допомогою збалансованої бюджетної політики можливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити реалізацію державних програм, що спрямовані на довгостроковий розвиток країни та покращити діяльність суб'єктів господарювання. Реформування та удосконалення фінансової системи відбувалося з метою фінансової стабілізації та вдосконалення податкової системи, встановлення чіткого контролю за ефективністю витрачання коштів державного бюджету, удосконалення процесу міжбюджетних відносин.

Глобальні зміни, які відбуваються у суспільстві та початок повномасштабної війни, зумовили перегляд усталеного раніше механізму фінансової політики. Бюджетна політика як складовий елемент фінансової політики також зазнав значних змін. Вона змінила вектор на забезпечення обороноздатності країни, підтримку постраждалих регіонів та громадян, а також на відновлення зруйнованої інфраструктури. Війна призвела до зниження ВВП та зростання інфляції, що змусило Уряд переглянути бюджетні пріоритети та шукати нові джерела фінансування. Важливим постало завдання збалансованого розподілу фінансових ресурсів, які допомогли б врівноважити бюджети, враховуючи економічний і соціальний шок. Підвищення ефективності програмно-цільового методу планування дозволить покращити бюджетний механізм і забезпечити бюджетну рівновагу. Планування бюджету є фундаментальною основою до фінансової безпеки держави. Основні цілі бюджетного планування полягають у стійкості економіки та макроекономічної рівноваги, рівномірного і справедливого розподілу фінансових ресурсів, ефективне управління державним боргом. Як наслідок неефективного бюджетного планування, може зростати дефіцит бюджету та уповільнення економічного зростання. Саме тому, з метою покращення бюджетного

планування слід використовувати програмно-цільовий метод, який чітко визначає цілі та завдання бюджетних програм, а також проводить оцінку їх ефективності. Посилення контролю за використанням бюджетних ресурсів, шляхом проведення регулярних перевірок та звітності [10,88,96].

На сьогоднішній день в умовах трансформації економіки фінансова безпека держави залежить від обґрунтованого формування та ефективного виконання бюджету. Бюджет є головним інструментом розподілу та перерозподілу державних фінансових ресурсів. Державна економіка для свого ефективного повноцінного функціонування потребує фінансового забезпечення бюджетними ресурсами з врахуванням усіх особливостей розвитку соціально-економічного середовища та використання комплексного системного підходу. Важливим питанням є стабільність і повноцінність фінансового забезпечення суспільного розвитку, що впливає на реалізацію проєктів стратегічного розвитку держави, збільшення бюджетних ресурсів. Збалансованість бюджетної системи створює умови для стійкого розвитку економічного середовища, знижує вірогідність економічних криз та зменшує соціальну нерівність. Враховуючи всі зовнішні та внутрішні фактори, потреби суб'єктів бюджетних відносин, використовуючи методи стратегічного планування можливо досягти стабільності бюджетного механізму на всіх його рівнях. Здійснити оцінку ефективності формування та реалізації бюджетної політики можна через аналіз обсягу надходжень та видатків державного бюджету, державного боргу і оцінити його вплив на соціально-економічне середовище в країні.

Таблиця 2.4

**Динаміка надходжень Державного бюджету України
протягом 2018-2023 роки (млрд. грн.)**

Показники	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження	753,81	799,77	851,11	1107,09	949,76	1203,54

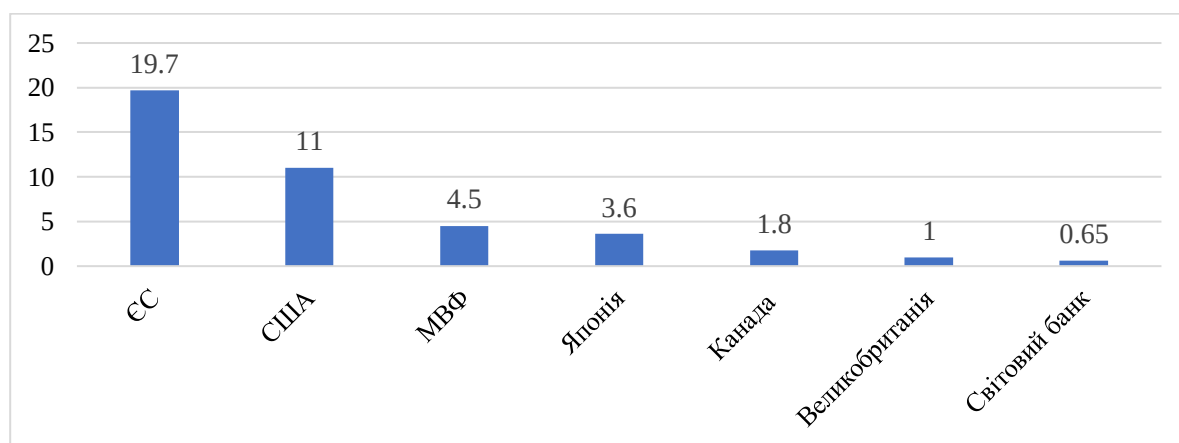
Продовження табл. 2.4.

Неподаткові надходження	164,67	186,68	212,94	175,35	346,32	991,60
Доходи від операцій з капіталом	0,65	183,03	0,07	0,32	0,61	0,10
Міжнародна фінансова допомога	1,46	1,13	1,02	1,28	481,09	433,40
Цільові фонди	0,18	1,77	0,18	0,20	0,13	0,43
Офіційні трансферти	7,30	8,72	10,65	12,57	9,46	42,91
Усього	928,10	998,27	1076,01	1296,85	1787,39	2671,99

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68,69].

Доходи бюджету займають ключове місце у функціонуванні держави, створюючи фінансове підґрунтя для реалізації покладених на неї обов'язків. Основними джерелами наповнення бюджету є податкові та неподаткові надходження, офіційні трансферти. Проте, з початку повномасштабного вторгнення держави-агресора на територію України, важливим джерелом фінансування Державного бюджету стала міжнародна фінансова допомога від міжнародних організацій та країн-партнерів. З початку повномасштабних бойових дій Саме завдяки національній свідомості громадян, бізнесу та міжнародній підтримці у надзвичайно важких умовах війни гарантується можливість забезпечити видатки на соціально-економічно важливі проєкти. Протягом періоду з 2018-2021 спостерігалось зростання надходжень, але мало місце недовиконання бюджету за доходами. Така ситуація склалася через несприятливі макроекономічні коливання. У 2020-2021 роках відбулося скорочення ділової активності у зв'язку з пандемією COVID-19, що також вплинуло фінансову результативність та обсяги надходжень до бюджету. Із представлених даних у табл. 2.5 можна помітити, що у період 2022-2023 роки

виконання Державного бюджету відбувалося в умовах економічного шоку та занепаду, спричиненого бойовими діями. Війна вплинула на всі сфери економічної діяльності та на суспільство, що вплинуло фінансову систему країни. У цей час постраждали бюджети всіх рівнів, але у підсумку були виконані завдяки грантовим допомагам. У 2022 році, на жаль, податкові надходження зменшилися (на 14,2% менше у порівнянні з 2021 роком) і відповідно бюджети зазнали втрат. Митні платежі також були зменшені, а саме ПДВ (-33,5 %) та акцизний податок (-47,7 %) із ввезених товарів, ввізне мито (-36,7 %). Зменшення відбулося внаслідок введення митних пільг та падіння обсягів імпорту. Помітно зменшилися надходження ПДФО через зростання кількості безробіття та зменшилися податкові надходження від регіонів території яких постраждали або на яких ведуть бойові дії [13]. У 2023 році помітно зросли податкові надходження (на 26,7% у порівнянні з 2022 роком) та неподаткові надходження (на 645, 28 млрд. грн.). Проте, обсяг фінансової допомоги від міжнародних партнерів зменшився (на 47,69 млрд. грн.). Міжнародна допомога особливо необхідна в умовах нестійкого економічного середовища під впливом бойових дій (рис.2.4).

**Рис. 2.4. Найбільші донори фінансової допомоги
у 2023 році, млрд. грн.**

Джерело: сформовано на основі даних [37].

Європейський Союз є найбільшим партнером-підтримкою як у фінансуванні бюджету, так і гуманітарно. Він надає макрофінансову допомогу на пільгових умовах та продовжує співпрацю і консультацію щодо набуття Україною членства в ЄС. Створено Механізм підтримки України, що передбачає фінансову підтримку у формі грантів та кредитів з чітким терміном виплат у розмірі 50 млрд євро. Кошти виділятимуться у двох формах: 33 млрд євро у кредитах та 17 млрд євро у грантах. Серед країн-партнерів найбільше обсягів фінансової допомоги від Уряд США, який надає бюджетну підтримку для забезпечення соціально важливих статей видатків у вигляді грантів, що дозволяє полегшити боргове навантаження на бюджет. Міжнародний валютний фонд як один із найбільших донорів виділяє допомогу у формі кредитування у рамках програми розширеного фінансування (EFF). Дана програма передбачена на 4 роки в обсязі 15,6 млрд грн. За допомогою даних коштів покривається дефіцит Державного бюджету, підтримуються валютні резерви та фінансуються програми та проекти. Однією з умов EFF є досягнення макроекономічного балансу, шляхом контролю за інфляцією, управління державним боргом та підтримку стабільності фінансової системи. Співпраця з міжнародними партнерами є важливим етапом щодо покращення макроекономічної політики, обміну досвідом з питань фінансового управління та імплементації міжнародних стандартів у державний фінансовий механізм. Це впливатиме у позитивному напрямку на обґрунтованість прийнятих управлінських рішень та ефективність використання державних фінансових ресурсів [37].

Одним із шляхів оцінки ефективності формування та реалізації бюджетної політики є аналіз видатків державного бюджету. Видатки - один із головних інструментів впливу на ступінь соціально-економічного розвитку середовища. Відповідно до статті 10 Бюджетного кодексу України видатки та кредитування бюджету класифікується за:

- 1) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);

2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);

3) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету) [3].

В умовах нестійкого економічного середовища питання щодо покращення ефективності видатків бюджету як одного з інструментів суспільного розвитку та досягнення поставлених завдань набуває актуальності. На етапі планування видатків бюджету слід враховувати циклічність економічних коливань та їх динамічність їх змін, з метою досягнення ефективності інституційних економічних перетворень за допомогою використання дієвих фінансово-бюджетних інструментів. Пошук шляхів розвитку архітектури видатків бюджету впливає на процес розвитку макроекономічного середовища та суспільства. Видатки бюджету передбачають виконання важливих функцій таких як соціальна, економічна, оборонна, фінансова, інвестиційна. Кожна із зазначених функцій спрямована на забезпечення сталого розвитку країни, соціального добробуту громадян та ефективного управління державними ресурсами. Саме завдяки державним видаткам стимулюються галузі економіки та реалізуються стратегічно важливі завдання держави. Роль видатків бюджету відображається у динамічності економічних процесів, системності інституційних змін, ефективності фінансових механізмів [19,22,35,73].

Таблиця 2.5.

**Структура видатків Державного бюджету, у період 2018-2023 роки,
млрд. грн.**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Загальнодержавні функції	162,94	168,20	163,84	206,64	201,99	296,13
Оборона	97,02	106,62	120,37	127,52	1142,87	2097,62
Громадський порядок, безпека та судова влада	116,87	140,15	157,67	174,40	443,32	574,61
Економічна діяльність	63,60	72,36	168,88	180,98	95,36	134,30

Продовження табл.2.5.

Охорона навколишнього природного середовища	5,24	6,31	6,63	8,2	4,71	5,20
Житлово-комунальне господарство	0,29	0,10	0,08	0,16	0,52	8,36
Охорона здоров'я	22,61	38,56	124,92	170,50	184,26	179,25
Духовний та фізичний розвиток	10,10	9,96	9,8	15,97	11,05	11,81
Освіта	44,32	51,65	52,85	63,83	58,50	60,45
Соціальний захист та соціальне забезпечення	163, 86	218,62	322,72	339,27	425,98	469,25
Міжбюджетні трансфери	298, 93	260,30	160,17	202,73	136,80	177,38
Разом	985,84	1072,89	1288,01	1490,25	2705,42	4014,41

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68,69].

Динаміка видатків Державного бюджету у період з 2018 по 2021 роки демонструє, що найбільша частка видатків припадає за статтями Міжбюджетні трансфери і Соціальний захист та соціальне забезпечення. Сюди належать кошти, які необхідні для збалансування бюджетів різних рівнів з метою надання якісних державних послуг, та соціально важливі видатки, які спрямовуються на виплати по непрацездатності, захист сім'ї та молоді, фінансова підтримка ветеранів війни та праці, фундаментальні та прикладні дослідження у сфері соціального захисту та інші. У 2022 році можна помітити зміну вектору у сторону збільшення видатків на забезпечення оборони країни. Внаслідок початку повномасштабної війни відбулося зниження рівня ВВП (-30,3%) та скорочення обсягів зовнішньоекономічної діяльності, що значно вплинуло на ступінь виконання бюджету. Протягом 2022 року в умовах повномасштабної війни бюджетна система змушена була сфокусуватися на збільшенні обсягів фінансування обороноздатності країни, підтриманні постраждалого населення та мотивації підприємництва. Необхідно взяти до уваги, що видатки на оборону зросли майже в 9 разів (на 1015,35 млрд грн). Як наслідок, у 2022 році відбулося

зниження фінансування освітнього напрямку, порівнюючи з аналогічним періодом 2021 року (на 5,33 млрд грн). Відбулося зниження фінансового забезпечення духовного та фізичного розвитку (у структурі Державного бюджету займають лише 0,41%). Видатки за статтею Охорона навколишнього природного середовища зменшилися на 3,49 млрд грн, порівняно з 2021 роком, але у 2023 році все ж помітна тенденція до збільшення фінансування. Проаналізований період 2021-2022 рік, свідчить про те, що виконання Державного бюджету відбувалося в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів з переорієнтацією на забезпечення оборони держави та підтримки територіальних одиниць, фінансування соціальних виплат. У 2023 році спостерігалася аналогічна ситуація та цілі економіки на фінансову підтримку армії. Однак, уже помітне збільшення видатків на економічну діяльність (на 38,94 млрд грн більше, ніж у 2022 році), що свідчить про адаптацію внутрішнього ринку та поступове пожвавлення підприємницької активності. Підвищення активності бізнесу відбулося завдяки впровадженню проєктів та програм підтримки народного виробника – до таких належить Державна програма «Доступні кредити 5-7-9 %». Міжбюджетні трансферти також збільшили на 40,58 млрд грн, порівняно з 2022 роком, оскільки була необхідність вирівняти дисбаланс місцевих бюджетів територій, які постраждали чи знаходяться в межах проведення бойових дій, і не мають можливості виконувати свої адміністративні обов'язки. Проте, незважаючи на досить важке економічне становище, бюджет було виконано, завдяки виваженій політиці Уряд та фінансової допомоги партнерів. Видатки на статті бюджету, які на даний момент зменшують, з метою фінансування оборонної сфери, слід у подальшому профінансувати, щоб уникнути дисбалансів розвитку соціально-економічного середовища.

На даному етапі розвитку фінансово-економічних відносин суспільства та врахування всіх зовнішніх і внутрішніх чинників, актуальності набуває питання щодо виваженості та економічного обґрунтування фінансової політики. Постала

необхідність у глибшому процесі бюджетного планування та визначення його ролі у соціально-економічному житті суспільства з метою виконання поставлених перед державою завдань. Бюджетне планування посідає вагомe місце у процесі управління державними фінансовими ресурсами та є одним із інструментів реалізації бюджетної політики. Під час процесу бюджетного планування держава має можливість прогнозувати свої доходи та видатки, здійснювати контроль за їх виконанням та уникати дефіциту бюджету – досягати макроекономічного балансу. Завдяки ґрунтовному процесу бюджетного планування можливо оптимізувати витрати, шляхом аналізу та своєчасного виявлення неефективних видатків і відповідно коригувати фінансовий механізм. Бюджетна політика має швидко адаптовуватися до зовнішніх і внутрішніх економічних коливань, шляхом державного регулювання та бюджетного планування. Державне втручання у процеси функціонування економіки та соціального розвитку суспільства повинне бути зваженим та мінімальним з метою підтримки макроекономічного балансу, усунення впливу зовнішніх і внутрішніх коливань у ринковому механізмі, підтримці соціально-економічних інтересів суспільства [75,76,77,81].

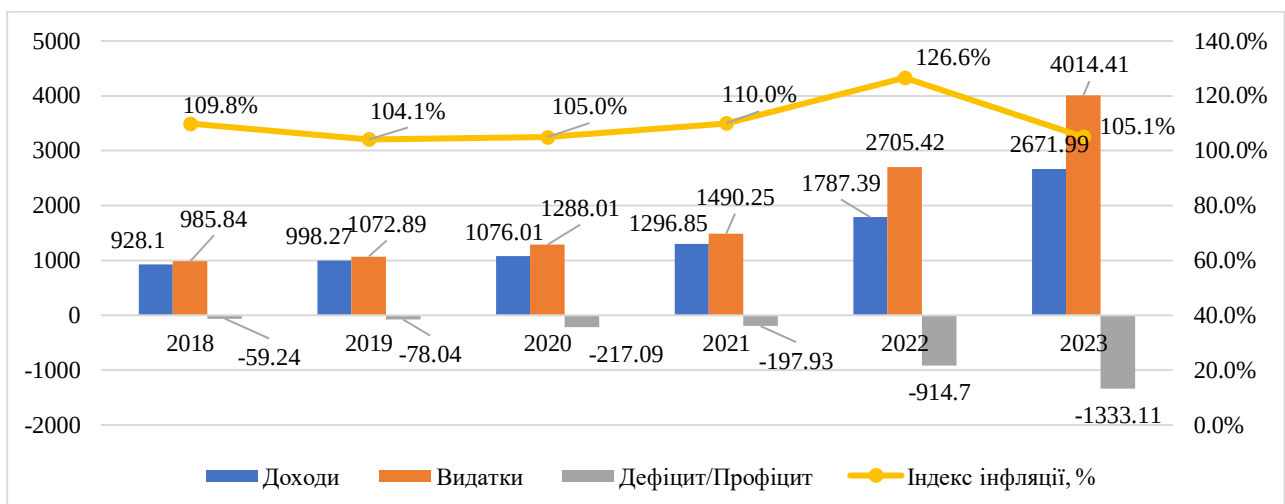

Рис. 2.5. Динаміка показників виконання Державного бюджету, з 2018 по 2023 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68,69].

Державне регулювання бюджетного механізму протягом останнього часу мало тенденції до змін під впливом світових економічних коливань та пріоритетів бюджетної політики у зв'язку з початком повномасштабних бойових дій. Із наведених даних у рис.2.5 можна спостерігати, що у період 2018-2021 роки бюджет виконувався з мінімальним дефіцитом, що свідчить про виважену та збалансовану фінансову політику. Проте, починаючи з 2022 року дефіцит бюджету становив 914,7 млрд грн, у тому числі загальний фонд – 909,5 млрд грн (проти запланованого розписом загального фонду на 2022 рік дефіциту в 1399,5 млрд гривень) [32]. У 2023 році дефіцит бюджету становив 1333,11 млрд грн (1,33 трлн. грн.), що на 423,61 більше, ніж за аналогічний період 2022 року. Слід зазначити, що і в даному році фактичний дефіцит був меншим від запланованого показника (1,83 трлн. грн.).

Одним із важливих показників оцінки ефективності формування та реалізації бюджетної політики є борг країни. Відповідно до Бюджетного кодексу державний борг відображає «загальну суму боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення та/або внаслідок здійснення правочинів з умовними зобов'язаннями у разі настання обставин згідно з умовами таких правочинів, за яких кредитори можуть реалізувати обмежене право вимагати від держави повернення кредитів (позик), що були надані внаслідок здійснення таких правочинів». Статтею 18 Бюджетного кодексу визначається «граничний обсяг державного (місцевого) боргу і гарантованого державою (Автономною Республікою Крим, обласною радою, міською, селищною чи сільською територіальною громадою) боргу, граничний обсяг надання державних (місцевих) гарантій визначаються на кожний бюджетний період законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет)». Важливо зазначити, що граничний обсяг надання державних гарантій не може перевищувати 3 відсотки планових доходів загального фонду державного бюджету [3]. Особливого значення державний борг набуває в умовах

економічної нестабільності та війни, оскільки завдяки йому фінансуються додаткові витрати на оборону, соціальні виплати для громадян, інфраструктурну розбудову та інші важливі потреби суспільства. Здійснення аналізу стану та рівня державного боргу необхідне для контролю за економічною ситуацією та зменшенням фінансових ризиків.

Таблиця 2.6.

**Державний та гарантований державою борг України
з 2018 по 2023 роки (млн. грн.)**

Показник	Період					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Зовнішній борг	1397217,8	1159221,6	1518934,8	1560230,0	2610945,6	3862987,6
Внутрішній борг	771409,3	839053,8	1033000,8	1111597,6	1460737,5	1656496,3
Загальний борг	2168627,1	1998275,4	2551935,6	2671827,6	4071683,1	5519483,9

Джерело: складено автором за матеріалами [14,68,69].

Із наведених даних у табл. 2.6 можна спостерігати, що сума державного та гарантованого державою боргу України протягом періоду з 2018 року по 2023 рік мала тенденцію до зростання, що демонструє про значне боргове навантаження. Протягом 2022 року, порівнюючи із 2021 роком, обсяг загального боргу зріс 1399855,5 млн грн. У даному періоді частка державного та гарантованого державою зовнішнього боргу становить 64,12% (у 2021 році становила 58,5%), частка державного та гарантованого державою внутрішнього боргу становить 35,88% (у 2021 році становила 41,6%). Досліджуючи боргову структуру у 2022 році, слід зазначити, що запозичення із внутрішніх джерел були на рівні 696,9 млрд грн, із них внутрішні запозичення до загального фонду державного бюджету на фінансування дефіциту – 696,9 млрд грн, за рахунок випусків ОВДП в іноземній валюті – 103,9 млрд грн (або 2,1 млрд дол. США та

980,6 млн євро). Із зовнішніх джерел у 2022 році залучено 612,2 млрд грн (проти 208,1 млрд грн у 2021 р.). Найбільшими міжнародними кредиторами у 2022 році були: ЄС (сума кредитів – 7,1 млрд євро), МВФ (2,7 млрд дол. США), Канада (1,9 млрд дол. США), Світовий банк (1,4 млрд), Велика Британія (0,9 млрд), ЄІБ (0,7 млрд євро) [13]. Завдяки зваженій міжнародній політиці Міністерства фінансів України вдалося пролонгувати на два роки платежі за випущеними та гарантованими державою єврооблігаціями на загальну суму близько 21,1 млрд дол. США. Це рішення вплинуло на економію коштів (6 млрд доларів США), які були спрямовані на фінансування стратегічно важливих видатків держави.

В умовах сьогодення державний борг є необхідним інструментом для фінансування оборони та стимулювання розвитку економіки. Проте, зростання обсягу державного боргу є чинником до фінансової нестабільності економіки. Значний рівень державного боргу робить фінансове середовище країни чутливим до економічних коливань, що у висновку підвищує зростання витрат на його обслуговування та посилює залежність від зовнішнього кредитування. Уряд змушений скеровувати значні кошти на виплату відсотків за позиками, що створює ризик зменшення фінансування у розвиток сфер економіки. Зростаючий рівень державного боргу також зменшує інвестиційну привабливість, а саме існує ризик зменшення капітальних вкладень та обмеження розвитку підприємств і впровадження інноваційних проєктів. Збільшення податкового тягаря є одним із наслідків зростання обсягу державного боргу. З метою залучення додаткових джерел на обслуговування боргу, збільшується податкове навантаження на суспільство, що може призвести до зростання соціально-економічних нерівностей. Загалом державний борг є досить важливим питанням, яке потребує збалансованого управління. Не зважаючи на те, що борг може бути корисним інструментом для фінансування важливих проєктів та збереження економічної стабільності, однак зростання обсягу боргу може мати серйозні наслідки для економіки країни.

Трансформаційні зміни, які відбуваються в економіці, на даний момент потребують системного підходу в управлінні державними фінансовими ресурсами. Бюджетна політика як один із складових елементів фінансової політики спрямована на досягнення низки важливих завдань. Сталий розвиток суспільно-економічних відносин можливо забезпечити завдяки ефективному державному управлінні. Значення бюджетної політики має особливу роль у якості життя суспільства. Саме тому, вона повинна бути спрямована на досягненні макроекономічної рівноваги та збалансуванню головного фінансового плану держави – бюджету. Механізм бюджетного регулювання містить форми та методи координації суспільно-економічних відносин щодо перерозподілу ВВП та реалізації проєктів розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць. Доцільно враховувати зовнішні і внутрішні фактори впливу на фінансову систему та циклічність економічних явищ, з метою досягнення стабільності розвитку фінансової системи держави. Беручи до уваги інтереси суспільства та особливості інституційної архітектури фінансового регулювання, можливо стимулювати економічне зростання та розбудови соціальної безпеки громадян. З метою досягнення подальшого розвитку економіки доцільно брати до уваги досвід бюджетної політики розвинутих країн щодо управління фінансовим механізмом держави та враховувати рекомендації міжнародних організацій, а саме з питань джерел формування доходів державного бюджету, управління державним боргом, здійснення середньострокового планування та здійснення контролю за виконанням проєктів і використанням бюджетних коштів.

2.3. Координація інструментів та заходів державної фінансової політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності

Трансформаційні процеси, що відбуваються у світі, формують новий сучасний простір. Глобальні зміни впливають на кожну ланку життя, насамперед на економічне середовище – функціонування фінансових політик на різних

рівнях, розвиток міжнародної торгівлі, зміна інвестиційного клімату, розгортання виробничих потужностей та багато іншого. Глобалізація сприяє посиленню результативності фінансової політики, адже надає можливість враховувати ретроспективний досвід реалізації заходів фінансової та монетарної політики в країнах з розвиненою та трансформаційною економіками, враховуючи доцільність їх конвергенції та адаптації до національної інституційної моделі економічного розвитку [79, с. 7]. Конкурентна позиція держави на світовій арені в першу чергу залежить від ефективного функціонування національної економіки, що можливо досягнути лише від злагодженого механізму забезпечення її внутрішніх та зовнішніх умов функціонування. Безпосередньо великий вплив на стан соціально-економічного розвитку країни, залежить від обраної та обґрунтованої державою фінансової політики. Сучасна фінансова політика для ефективного функціонування та досягнення поставлених цілей має враховувати багатофакторність та мати ефективне управління державними фінансовими ресурсами.

Фінансова політика займає центральну ланку у системі економічних відносин і забезпечує виконання загальнодержавних функцій. Вона спрямована на досягнення цілей держави з мінімальними витратами й максимальною ефективністю. Дана політика виконує самостійну роль і є важливим засобом реалізації політики держави у будь-якій сфері. Важливо зазначити, фінансова політика тісно пов'язана з економічною політикою держави. Зміни, які відбуваються в ринкових відносинах країни, стратегії економічного розвитку - відображають в собі характер фінансової політики. З метою ефективної взаємодії всіх елементів фінансової політики держави необхідно враховувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, а також зовнішні та внутрішні фактори соціально-економічного розвитку країни, насамперед це: стан економіки, рівень інфляції, зовнішні фактори тощо. Процес реалізації фінансової політики неможливо уявити без її елементів. Складові фінансової політики є основою ефективного управління фінансовими ресурсами держави. Їх комплексна і узгоджена

взаємодія дозволяє забезпечити сталий економічний розвиток, фінансову стабільність і добробут населення.

Розвиток економічного середовища будь-якої держави супроводжується фазами економічного коливання, формуючи циклічні зміни ділової активності. Вони впливають на обсяги виробництва, зайнятість та доходи населення, інвестиційну активність, що як наслідок має значний вплив на формування та виконання державного бюджету. Податкові надходження збільшуються у період економічного піднесення, що дозволяє державі нарощувати фінансування соціальних програм та інфраструктурних проєктів. У момент економічної рецесії ділова активність знижується, зайнятість населення падає, що в результаті скорочує податкову базу та збільшує державні витрати на підтримку економіки. У момент економічних коливань можливо дослідити взаємозв'язок між економічними циклами та фінансовою політикою держави. Застосовуючи фіскальні та бюджетні інструменти координації фінансового механізму у моментах економічних коливань, держава має на меті досягти забезпечення макроекономічної стабільності. Стратегічним завданням Уряд держави є досягнення фінансової стійкості, щоб мінімізувати негативний вплив кризових явищ та стимулювати економічне зростання в періоди відновлення. З метою досягнення макроекономічної рівноваги та балансу бюджетних відносин слід скоординувати механізм бюджетної та податкової політик.

З початком повномасштабного вторгнення економіка України функціонує у надзвичайно складних умовах, адаптуючись до нових викликів. Значну частину поставлених цілей було переорієнтовано на забезпечення оборони країни та безпеки суспільства. Бойові дії спричинили масштабне переміщення громадян як внутрішньо, так і за кордон (від початку повномасштабного вторгнення виїхало близько 43 млн українців), що спричинило зміну структури ринку праці. Відбулася перебудова міжгалузевих зв'язків та механізму функціонування економіки країни в цілому. Війна спричинила зростання обсягу державного та гарантованого державою боргу, збільшення дефіцит державного бюджету у 2022

році збільшився на 602 млрд грн порівняно з 2021 роком (близько 15,7% ВВП) і становив 817,9 млрд грн. Державний борг у 2022 році збільшився на 1 352,4 млрд грн або 15,0 млрд дол. США (71,6 % ВВП), гарантований державою борг збільшився на 51,0 млрд грн. Бойовими діями зруйновано низку інфраструктури та логістичних зв'язків, що мало важливе значення для країни та економіки, як наслідок виникло додаткове навантаження на бюджет (зменшення рівня податкових надходжень, зростання залежності від міжнародного кредитування, зростання видаткової частини бюджету, збільшення нерівностей між бюджетами різних рівнів) [14,68,38].

Важливо здійснювати пошук шляхів адаптації фінансової системи країни до функціонування в умовах війни з метою акумуляції коштів на забезпечення обороноздатності та стимулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Захист держави потребує значних фінансових витрат, а в подальшому необхідні додаткові джерела фінансування на відновлення інфраструктури. Війна робить економіку вразливою до ризиків і коливань, саме тому постає завдання зробити фінансову систему диверсифікованою та здатною швидко змінювати свої пріоритети, що містить у собі збереження виробничих потужностей, людського капіталу, інституцій, розробку планів відновлення, залучення інвестицій, створення сприятливого бізнес-клімату.

Відновлення України є надзвичайно важливим питанням, яке вимагатиме комплексного підходу та зусиль. Відбудова країни та стимулювання економічного зростання у середньостроковій перспективі можливе за допомогою виваженості бюджетно-податкової політики, ефективності видаткової частини бюджету та внесення змін до фінансового законодавства. Співпраця з міжнародними партнерами сприятиме поживавленню інвестиційного середовища та налагодженню зв'язку «держава-бізнес», що в результаті вплине на покращення фіскальної результативності. Відновлення інфраструктури та підприємництва створить додаткові робочі місця, що в короткостроковій перспективі зменшить рівень безробіття в країні та збільшить обсяг податкових

надходжень до бюджету. З метою подальшої відбудови країни Урядом у співпраці міжнародною підтримкою розроблюється великий обсяг проєктів та планів, які вже починають діяти. Одним із таких прикладів є «Національна стратегія доходів України до 2030 року», яка була погоджена 27 грудня 2023 року. Її прийняття має велике значення для фінансового сектору держави, що забезпечить ефективний розподіл та контроль за використанням фінансових ресурсів. Прийняття даної Стратегії відображає пошук шляхів збільшення доходів бюджету, покращення надходження податків шляхом закриття існуючих можливостей для ухилення від оподаткування, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Розмір податкових надходжень відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні обов'язкових витрат та потреб на відновлення держави. Підвищення внутрішніх доходів на середньострокову перспективу також є важливим кроком до самостійності та зменшення залежності від зовнішньої підтримки. Національна стратегія доходів також має на меті адаптацію законодавства України до законодавства ЄС та виконання міжнародних зобов'язань України в частині митної і податкової політики та адміністрування [38].

Таблиця 2.7.

Основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України та окремі припущення на 2023–2026 роки [38]

Назва	2022	2023 (О)*	2024*	2025*	2026*
ВВП:					
номінальний, млрд грн	5 191,0	6 466,1	7 643	8 980,6	10 421,8
реальна зміна, відсотків, р/р	-29,1	5,0	4,6	6,8	6,6
Індекс споживчих цін:					
у середньому до попереднього року, відсотків, р/р	120,2	113,3	108,5	108,3	107,7
грудень до грудня попереднього року, відсотків, р/р	126,6	107,1	109,7	108,1	106,9

Продовження табл. 2.7.

Індекс цін виробників промислової продукції:					
грудень до грудня попереднього року, відсотків, р/р	138,2	117,5	111,4	109,7	108,2
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто, номінальна, грн	14 847	18 527	21 809	25 732	30 260
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років за методологією МОП, відсотків до робочої сили відповідного віку	18,4	18,9	18,7	17,7	15,0
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-25 662	-39 449	-40 172	-27 004	-25 433
Експорт товарів та послуг:					
млн доларів США	57 005	51 615	56 272	67 161	81 010
зміна, відсотків, р/р	-30,1	-10,3	9,0	19,4	20,6
Імпорт товарів та послуг:					
млн доларів США	82 667	91 064	96 444	94 205	106 443
зміна, відсотків, р/р	-1,8	9,4	5,9	-2,3	13,0

За наведеною інформацією, яка подана у Стратегії, за січень–листопад 2023 року до Зведеного бюджету України надійшло 2794,1 млрд грн (на 953,9 млрд грн, або на 51,8 % більше ніж у 2022 році). Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Зведеного бюджету України становили податкові надходження – 53,2 % (ПДВ – 18,7 %; ПДФО та військовий збір – 15,6 %; акцизний податок – 6,2 %; податок на прибуток – 5,5 %). На середньостроковий період очікується прискорення економічного зростання з 2,8 % у 2023 році до 7,5 % у 2026 році (таблиця 2.7). З урахуванням норм податкового та бюджетного законодавства, макроекономічного прогнозу (таблиця 2.7), вищезазначених особливостей загальні показники доходів

державного бюджету відповідно до ухваленого Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» становлять 1 768,5 млрд грн та збільшуються порівняно із затвердженими показниками 2023 року (зі змінами) на 352 млрд грн і зменшуються порівняно з фактичними показниками 2022 року на 18,9 млрд грн внаслідок надходження у 2022 році грантів та міжнародної допомоги [38]. Насамперед виділено вирішення наступних стратегічних завдань (рис.2.6):

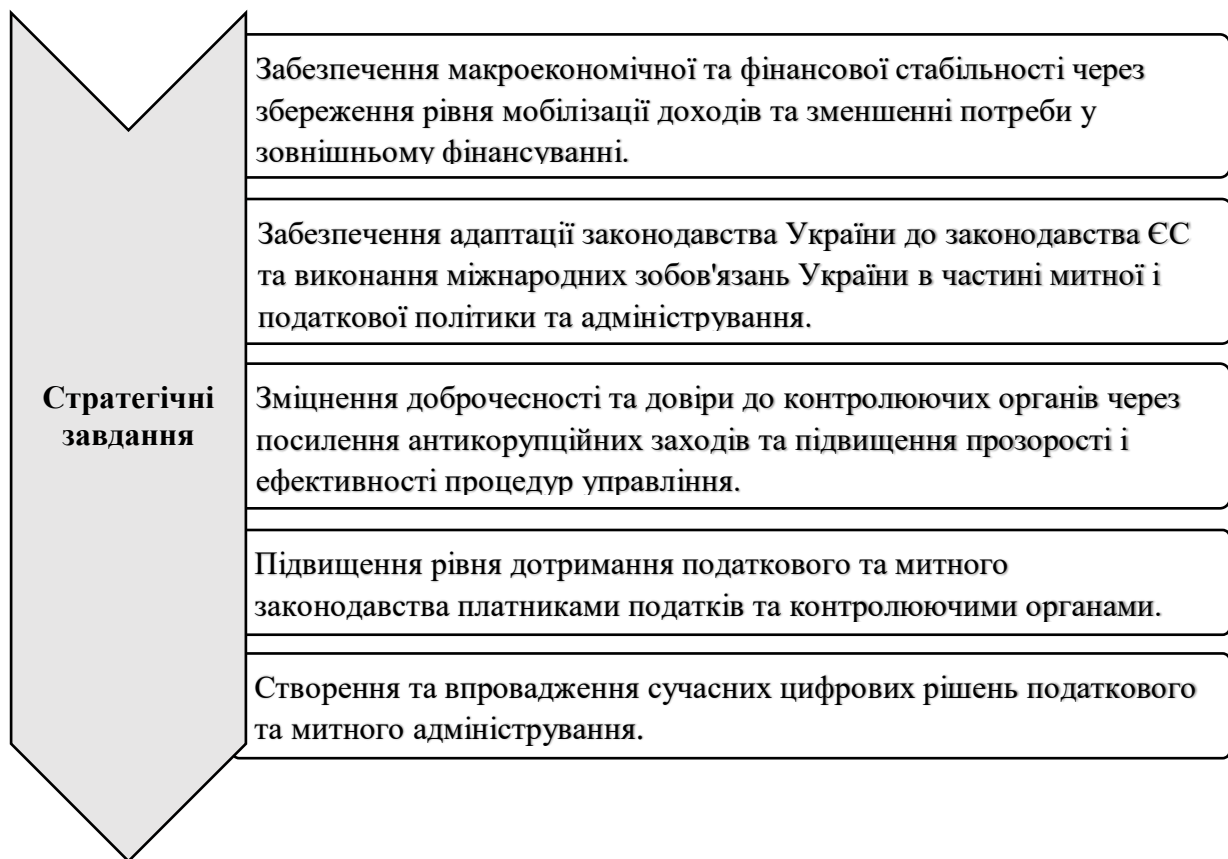

Рис.2.6. Стратегічні завдання Національної стратегії доходів до 2030 року

Джерело: побудовано автором за матеріалом [38].

Координація інструментів бюджетної політики у системі макроекономічного регулювання передбачає гармонійне поєднання з податковою та грошово-кредитною політикою. Необхідно досягати балансу між реалізацією стратегічних цілей держави та обсягами наявних фінансових

ресурсів, врахування взаємозв'язку інструментів фінансової політики. Тобто, як зміни в одному бюджетному інструменті матимуть вплив на ефективність функціонування інших інструментів фінансової політики держави. Оскільки саме узгоджене використання доходів і видатків бюджету, координація між інструментами бюджетно-податкової політики дозволить забезпечити злагоджене функціонування механізму фінансового механізму, економічну стабільність, регулювати рівень інфляції, зменшувати дефіцит бюджету та стимулювати зростання ВВП.

Удосконалення податкової політики полягає в досягненні її передбачуваності та прогнозованості, адаптивності до факторів ризику. Податкова система повинна відповідати рекомендаціям та вимогам міжнародних партнерів на шляху до інтеграції України у макроекономічне середовище як гаранта податкових прав і обов'язків платників. Митній політиці важливо базуватися на міжнародному досвіді ЄС та поглиблювати процес удосконалення зовнішньоекономічної діяльності в Україні, забезпечити баланс безпекової функції митниці та партнерських відносин з бізнесом, інтеграцію українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання товарів. Даною Стратегією доходів визначено мету, яка полягає в досягненні макроекономічного балансу та посилення фіскальної спроможності держави. Результатом комплексного застосування удосконалених інструментів бюджетно-податкової політики є досягнення та утримання співвідношення доходів і номінального ВВП на рівні, який буде кращим і вищим, ніж це було до початку повномасштабної війни ($\approx 27\%$ від ВВП, без урахування ЄСВ). Слід зазначити, що такий рівень показників досягатиметься поетапно. Необхідно стабілізувати рівень надходжень до бюджету у відповідності до видаткової частини бюджету з метою збалансування та справедливості податкової та митної системи.

Забезпечення макроекономічної стабільності потребує підсилення фінансового сектору та його ключових складових. Монетарна політика як елемент фінансової політики є інструментом впливу на функціонування

грошово-кредитного середовища країни з метою досягнення макроекономічного балансу. Монетарна політика стимулює розвиток економічної діяльності шляхом зниження процентних ставок, що сприяє привабленню та доступності кредитування для бізнесу та населення. Як наслідок, розширення спектру споживачів кредитних послуг сприяє збільшенню інвестицій, споживчого попиту та економічному зростанню загалом. Інструментарій монетарної політики використовується для контролю за ліквідністю та стабільністю банківської системи, рівнем інфляції, валютний курс та обігом грошової маси. Однак, війна змусила переглянути раніше усталений механізм функціонування монетарної політики. З метою збереження макроекономічної стабільності Національним банком України було змінено принципи її проведення. Підтримання адаптації та стабільного функціонування економіки в умовах військового стану відбувалося шляхом фіксації обмінного курсу та жорсткими валютними обмеженнями. Першочерговим завданням, яке було поставлено перед монетарною політикою це забезпечення безперебійного фінансування обороноздатності України та інших критичних видатків бюджету. У червні 2022 року облікова ставка підвищена з 10% до 25% з метою призупинення відпливу депозитів із банківської системи та збільшення привабливості національної валюти. Наприкінці липня 2022 офіційний обмінний курс гривні до долара США девальвований на 25% [70].

Спільними діями Національного банку, Міністерства фінансів, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було затверджено нову Стратегію розвитку фінансового сектору України. Прийняття даної Стратегії необхідне для встановлення нових пріоритетів та цілей розвитку фінансового сектору, які сприятимуть відбудові держави та її економічному розвитку. Розробка та впровадження Стратегії є частиною міжнародної співпраці між Україною та Міжнародним валютним фондом. Стратегія регламентує спільні дії регуляторів фінансового сектору, Міністерства фінансів та Фонду гарантування вкладів

фізичних осіб на реалізацію п'яти таких стратегічних цілей: макроекономічна стабільність, фінансова стабільність, фінансова система працює на відновлення країни, сучасні фінансові послуги, інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО. У короткостроковій перспективі, заходи, які передбачені Стратегією, спрямовані на забезпечення стабільності, недопущення погіршення ситуації у фінансовому секторі та економіці загалом. У середньостроковій перспективі заходи, що створять підґрунтя для відбудови та сталого розвитку економіки. Стратегія визначає майбутні пріоритети фінансової системи, серед яких відновлення, розвиток фінансового сектору та забезпечення безперервності його роботи. Також варто виділити такі пріоритети як поступове згортання надзвичайних пруденційних заходів, діагностика банківських активів, моніторинг та вирішення проблеми непрацюючих кредитів, створення комплексної системи оздоровлення та виведення з ринку неспроможних учасників, запровадження системи раннього реагування на проблемність фінансових установ. Загалом, місією удосконаленого фінансового сектору України є акумулювання, розподіл й обіг фінансових ресурсів на засадах фінансової стабільності та інклюзії, кібербезпеки та поширення новітніх технологій для сприяння відновленню економіки України та підтримки добробуту громадян [70].

Цифровізація економіки є однієї із складових для розвитку сучасної держави. Вона впливає на всі сфери життя, від бізнесу та державного управління до освіти та охорони здоров'я. В умовах війни, цифровізація економіки набуває важливого значення, так як вона допомагає забезпечити оперативну роботу державних та критичних інфраструктур, а також допомагає в підтримці економіки країни. Упровадження цифрових інструментів сприяє удосконаленню економіки, які необхідні для глобального економічного зростання та інтеграції у світове економічне середовище. Урядом було розроблено та внесено зміни до Податкового кодексу України, які набирають чинності 1 січня 2025 року щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні. Законом уточнено

положення Податкового кодексу щодо застосування резидентами Дія Сіті відповідної ставки податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування при виплаті доходів платникам податку - спеціалістам резидента Дія Сіті. Також даним нормативно-правовим актом уточнено положення щодо порядку сплати податку на доходи фізичних осіб з доходів платників податку - спеціалістів резидента Дія Сіті за відповідні календарні місяці, в яких резидент Дія Сіті не відповідав відповідним вимогам профільного законодавства, визначено порядок сплати податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску з доходів платників податку - спеціалістів резидента Дія Сіті, який був зареєстрований як стартап.

Загалом, слід виділити основні цілі взаємодії інструментів та заходів державної фінансової політики щодо досягнення сталого економічного зростання:

- Макроекономічна стабільність (зростання національної валюти, стійкість системи управління державними фінансовими ресурсами, фінансове забезпечення системи соціального страхування населення).

- Фінансова безпека (регулювання та контроль взаємодії учасників фінансових відносин, розвиток ринків капіталів, посилення інвестиційного клімату, удосконалення діяльності фінансових установ).

- Удосконалення економічної системи (актуалізація фінансових інструментів у відповідності до сучасних міжнародних тенденцій, інклюзивності фінансового ринку, введення нового фінансового інструментарію, покращення інституційної спроможності регуляторів фінансових відносин).

Окремо варто виділити розвиток інфраструктури цифрових фінансових послуг як сучасного інструменту регулювання економічного середовища. Цифрові фінансові інструменти стали невід'ємною частиною сучасної економіки, відкриваючи широкий спектр як для споживачів, так і для бізнесу. Такі інструменти надають Урядам та регуляторам фінансових відносин можливості для посилення ефективності моніторингу, контролю з метою впливу

на економічні процеси. Цифровізація розширить спектр аналізу економічну активність у режимі реального часу, що допомагає регуляторам швидше реагувати на зміни в економічному середовищі.

Важливо зазначити, що вагомим кроком для розвитку державного фінансового сектору є імплементація європейського законодавства та світового досвіду щодо регулювання та нагляду за фінансовим механізмом, контроль фінансовим потенціалом учасників фінансових відносин. Інтеграція в міжнародне середовище є спільним пріоритетом регуляторів та учасників фінансових відносин. Ефективне реформування фінансового сектору сприятиме посилення фінансового потенціалу України, створення фінансової подушки для відбудови держави та стабільного розвитку економічного середовища.

Висновки до розділу 2

Фінансова політика держави - це динамічний і багатогранний процес, який продовжує здійснювати свою трансформацію і відображає розбудову країни у бік світової інтеграції з чіткою конкурентною позицією на економічному ринку. Сучасна фінансова політика спрямована на забезпечення макроекономічної рівноваги, підвищення ефективності управління державними фінансовими ресурсами та стимулювання економічного зростання. Сталий розвиток суспільно-економічних відносин вимагає регулюючого впливу держави. Фінансова політика має враховувати поточний стан економіки держави, її потенційні можливості, реальні джерела фінансування. Задля забезпечення ефективного економічного розвитку доцільним є поєднання державної підтримки галузей економіки з вимогами світового економічного ринку, що сприятиме стимулюванню внутрішнього виробництва, підсилюватиме конкурентні переваги держави, розширить інноваційний прогрес, а також адаптує економіку країни до глобальних стандартів і тенденцій. Зважаючи на всі економічні коливання під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, економічна ситуація в Україні перебуває в складних умовах і потребує обґрунтованого підходу в управлінні державними фінансовими ресурсами. Починаючи з моменту початку COVID-19 і дотепер, спостерігається коливання основних макроекономічних показників (ВВП, рівень ІСЦ, реальна заробітна плата, обсяги кредитування банками та інше). Бюджетно-податкова політика держави має бути гнучкою, яка своєчасно зреагує на економічні коливання та адаптує фінансовий механізм до нових умов функціонування. В умовах сьогодення важливо не лише зберігати макрофінансову стабільність, але й оперативно змінювати параметри регулювання фінансового механізму відповідно до потреб економіки та суспільства.

Відбудова України є надзвичайно серйозним питанням, яке потребує комплексного підходу та зусиль. Стимулювання економічного зростання у

середньостроковій перспективі можливе за допомогою виваженості бюджетно-податкової політики, ефективності видаткової частини бюджету та внесення змін до фінансового законодавства. Одна з головних задач фінансової політики України в період війни – є виконання Державного бюджету та зменшення рівня боргу. Значну частину поставлених цілей було переорієнтовано на забезпечення оборони країни та безпеки суспільства. Забезпечення макроекономічної стабільності потребує підсилення фінансового сектору та його ключових складових. Задля досягнення зазначеного, необхідно удосконалити механізми бюджетного планування, розширити можливості і підвищити якість середньострокового планування, забезпечити гнучкість процесу податкового адміністрування, а також зміцнити інституційну спроможність органів фінансового управління. Значну роль в удосконаленні фінансової політики відіграє прозорість прийняття управлінських рішень, цифровізація бюджетних і податкових процесів та ефективний контроль за витратами фінансових ресурсів держави. Використання такого підходу дозволить не лише стабілізувати економіку, а й забезпечити надійне підґрунтя для довгострокового розвитку країни та соціального добробуту населення.

Бюджетна політика є складовою фінансової політики держави і саме вона визначає напрями та обсяги перерозподілу державних фінансових ресурсів з метою реалізації соціально-економічних проєктів. Обґрунтованість та цілеспрямованість формування бюджету є основою макроекономічної рівноваги і злагодженого функціонування фінансової системи. Важливим завданням у сфері управління фінансовими ресурсами є досягнення збалансованості головного фінансового плану держави – бюджету. Адже саме від нього залежить фінансове забезпечення діяльності органів влади, розподіл економічних показників та створення основи для реалізації економічного зростання. Економічна сутність бюджетного регулювання відображається у взаємодії економічних та інституційних важелів, які є необхідними для досягнення визначених пріоритетів та поставлених завдань фінансової політики. Вагоме

значення у системі регулювання механізму фінансової політики держави та створенні сприятливого економічного середовища для швидкого розвитку ринкових відносин, забезпеченні макроекономічної рівноваги в економіці належить державному бюджету, який виконує важливу роль у фінансовій системі держави та виступає основним інструментом державного фінансового регулювання. Досягнення збалансованості фінансово-бюджетних відносин є не лише показником фінансової стійкості держави, а й запорукою зростання довіри суспільства, підвищення зацікавленості інвесторів та розвитку міжнародного партнерства, що сприятиме стабільному економічному розвитку країни.

Список використаних джерел до розділу 2

1. Андрущенко В. Імператив фіскальної солідарності. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2019. № 3. С. 13–19 .
2. Булавинець В. М. Екологічне оподаткування як інструмент "зелених" фінансів. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8462>
3. Бюджетний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
5. Валігура В. А., Валігура Т. В. Оцінка конкурентоспроможності податкової системи України як чинника формування національного багатства. *Фінанси України*, 2022. С. 88 – 111.
6. Варналій З. Податкова система України: Інституціонально-функціональна структура та шляхи модернізації. *Економічний дискурс*. 2018. № 2. С.15–24.
7. Василик О.Д. Бюджетна система України. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
8. Васютинська Л.А. Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління: монографія. Одеса: Друк-Південь, 2014. 192 с.
9. Гаврилова Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання економіки. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 62–70.
10. Галабурда А.С. Пріоритети фінансової політики держави. *Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 11-12. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/fcd20406e26a177cec674c0785c4a182.pdf>
11. Господарський Кодекс України від 16.01.2003р. №436-IV із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

12. Демиденко Л.М., Наконечна Ю.Л. Відкритість та прозорість державного та місцевих бюджетів в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. №10 (187). С. 20–27.

13. Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzhety-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh>

14. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL>

15. Держбюджет-2022: до загального фонду надійшло 1,491 трлн гривень. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news/derzhbiudzhety-2022-do-zagalnogo-fondu-nadiishlo-1491-trln-griven-3790>

16. Десятнюк О., Марченко Л. Науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки. *Фіскальна і монетарна політика*. Світ фінансів. 2021. № 4 (69). С. 8–19.

17. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія К.: Інститут соц.-ек. стратегій, 2007. 528 с.

18. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. № 19. С. 36–43.

19. Канєва Т. В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.

20. Канєва Т.В. Видатки бюджету як інструмент суспільного розвитку. *Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди*. 2020. № 44. С. 172–179.

21. Канєва Т.В. Пріоритети підвищення ефективності видатків бюджетних установ. *Бізнес Інформ*, 2020. № 1 (504). С. 115–122.

22. Качула С. В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 424 с

23. Козарезенко Л. Податкова політика в забезпеченні соціальної функції держави. *Бізнес Інформ*. 2018. №11. С. 420–426.
24. Козарезенко Л.В. Фінансова політика розвитку людського потенціалу: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2016. 411 с.
25. Крисоватий А. Податки та інфляція: філософія залежності. *Світ фінансів*. 2006. № 4 (9). С. 56–66.
26. Лисяк Л. В., Качула С. В. Бюджетна політика підтримки фінансової безпеки та стійкості фінансів домогосподарств регіонів України. *Ефективна економіка*. 2023. № 7.
27. Лисяк Л. Фінансове забезпечення соціального захисту в Україні: Проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. № 11(1), 2017. С.23-30.
28. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку: інституційний аспект. *Економічний вісник університету*. 2016. № 27/1. С. 595–601.
29. Лисяк Л.В., Журавель М.О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2018. № 9. С. 53–59.
30. Лисяк Л.В., Лебідь Г.А., Розвиток теоретичних та удосконалення практичних засад бюджетно-податкової політики регулювання трансфертного ціноутворення. *Актуальні питання економічних наук*, 2024. №6. С. 1-20.
31. Лук'яненко І.Г., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НаУКМА, 2014. 229 с.
32. Луніна І. О. Державні фінанси та інфраструктурні проблеми розвитку економіки. *Економіка України*. 2011. № 8 (597). С. 46–55.
33. Макогон В. Формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання. *Науковий погляд: економіка та управління*, № 1 (55), 2016. С.100-106.

34. Макогон В. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 3. С. 114–124.

35. Макогон В.Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.

36. Макогон В.Д., Адаменко І.П. Фінансово-бюджетна політика як складова соціально-економічних перетворень. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 129-135.

37. Новини та Анонси. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministry_of_finance_of_ukraine_attracted_usd_426_billion_of_concessional_and_grant_financing_from_international_partners_in_2023-4370

38. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

39. Олейнікова Л. Г. Конкурентоспроможність податкової системи: теорія та практика: монографія: Запоріжжя: видавець ФОП Мокшанов В.В.; Київ: ДННУ «Акад. фін. Управління»), 2020. 536 с.

40. Пасічний М. Бюджетна політика та економічний розвиток. *Економічний вісник університету*. 2020. № 44. С. 153-164

41. Пасічний М. Інновації та конкурентоспроможність як домінанти економічного зростання. *Бізнес Інформ*. № 10. С. 178-186.

42. Пасічний М. Фіскальна результативність податкової системи України. *Scientia fructuosa*. 2018. №119(3). С. 116–130.

43. Пасічний М. Фіскальні домінанти фінансування військових потреб. *Scientia fructuosa*. 2024. № 2. С. 20-37.

44. Пасічний М. Фіскальні та монетарні інструменти впливу на економічний розвиток. *Економічний вісник Університету*. 2021. № 48. С. 215-224.

45. Пасічний М., Нікітішин А. Методологічні положення щодо зміцнення податкової та бюджетної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2024. № 4.

46. Пасічний М., Обухов Р. Фінансова спроможність територіальних громад в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 221–229.

47. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія / А. О. Нікітішин. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.

48. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

49. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18#Text>

50. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 №80-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19#Text>

51. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text>

52. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19/ed20161221#Text>

53. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 р. № 2246-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

54. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 р. № 2629-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

55. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>

56. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

57. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

58. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20>

59. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 28.11.2023 р. № 3460-IX: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

60. Про схвалення Бюджетної декларації на 2022-2024 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.2021 р. № 1652-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-IX#Text>

61. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 751-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>

62. Про схвалення Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 рр. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 р. № 315-р. URL: [www. https://zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua)

63. Радіонов, Ю. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2023. № 53.

64. Селівестрова Л., Адаменко І. Фінансова система України: Особливості функціонування та напрями удосконалення. *Економіка та держава*. 2018. №6. С.17-20.

65. Сідельникова Л.П. Ефективність податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави. *Фінанси України*. № 9, 2015. С. 45-60.

66. Сідельникова Л.П. Сучасні виклики та новітні асиметрії фіскального простору держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. № 20. Т. 1. С. 293-305

67. Соколовська А. Шляхи реформування податкової системи України. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 103-121.

68. Статистична інформація. *Сайт Державної служби статистики*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

69. Статистичний збірник. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>
70. Стратегія розвитку фінансового сектору України. *Сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=12
71. Тітенко, З., Ворона, А. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33.
72. Цимбалюк І. О. Міжнародна податкова конкуренція: перспективи та реалії. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Економічні науки*. 2012. № 24. С. 96-104.
73. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
74. Чугунов І. Я., Качула С.В. Державна фінансова політика суспільного розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 103-114.
75. Чугунов І. Я. Перспективне бюджетне планування як складова системи економічного регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2004. № 69. С. 59–61. 169.
76. Чугунов І.Я., Запатріна І.В. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету. *Фінанси України*. 2008. №5. С. 3-14
77. Чугунов І. Я., Самошкіна О. А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету *Фінанси України*. 2004. № 9. С. 37–44.
78. Чугунов І., Насібова О. Фінансові імперативи розвитку соціального захисту населення. *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 136(2). С.114-130.
79. Чугунов І., Пасічний М. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник КНТЕУ*, 2016. № 5. С. 5–18. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/820/760>
80. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 145(5). С. 124–137.

81. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. *Економічний вісник університету*. 2016. № 28/1. С. 217 - 226.
82. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 2. С.103–121.
83. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Державні видатки у системі фінансового регулювання. *Фінанси України*. 2003. № 12. С. 3-8.
84. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету. *Фінанси України*. 2004. №9. С. 37-44
85. Шевченко С.О., Кукурудз О.М. Стратегії фінансування повоєнної відбудови: виклики та перспективи для України. *Академічні візії*. 2024. №28.
86. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. *Scientific Route. Tallinn, Estonia*. 2018. 348 p.
87. Chugunov I. Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country. *Demography and Social Economy*. 2024. № 4 (58). P.113-127.
88. Chugunov I., Liubchak I. Budgeting under martial law. *Scientia fructuosa*. 2024. № 5. pp. 4–14.
89. Chugunov I., Liubchak I. Institutional framework for budget planning. *Scientia·Fructuosa*. 2023. № 6. pp. 99–109
90. Chugunov I., Makogon V. Institutional transformations of the financial support of the pension framework functioning. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020.4, Issue №35. pp.328-334.
91. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 6. 2020. No.1 pp. 130-135.

92. Chugunov I., Makohon V. Fiscal strategy as an instrument of economic growth. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5 No. 3. pp. 213-217.

93. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Volume 17, Issue №4, pp. 252-261.

94. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Nychyk V., Hrehul V. Financial support for the economy development of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2024, №1 (54). PP. 307-315

95. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Savchenko N., Husarevych N., Adamenko I. Financial and budgetary provision of social protection of the population of Ukraine under the conditions of the state of martial. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2024, № 4(57). PP.446–456.

96. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023, № 12(1), pp.1-11.

97. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Nychyk V., Hrehul V. Financial support for the economy development of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2024, №1 (54). PP. 307-315.

98. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Savchenko N., Husarevych N., Adamenko I. Financial and budgetary provision of social protection of the population of Ukraine under the conditions of the state of martial. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2024, № 4(57). PP.446–456.

99. Chugunov I., Makohon V., Vatulov A., Markuts Y. General government revenue in the system of fiscal regulation. *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. Volume17. Issue №1, pp. 134-142.

100. Chugunov I., Pasichnyi M. Fiscal policy and economic development. Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph. Riga. Latvia: Baltija Publishing. 2024.684 p. P. 307–327.

102. Commission staff working document. Ukraine 2023 Report. Accompanying the document. European Commission URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

103. Kaneva T., Chugunov I., Pasichnyi M., Nikitishin A., Husarevych N. Tax Policy for Economic Recovery from COVID-19 and Sustainable Development. *Problemy Ekorozwoju – Problems Of Sustainable Development*. 2022, № 17(2), pp. 102-109.

104. Kaneva, T., Karpenko, M., Nasibova, O., Tabenska, J., & Tomniuk, T. Fiscal decentralization influence on public services efficiency and economic growth *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. (2023). 5(52), 68–78.

105. Kozarezenko L. Improving financial policy for human development in the conditions of transformational changes Current Issues of Economic Development: *Problems, Perspectives, International Expereince. International scientific conference. March*, 10-11, 2023. Klaipeda University. Lithuania, 224 p. PP. 194-197.

106. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Hrabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*, 2024. № 69(01), pp. 609-618.

107. Makogon V.D., Adamenko I.P. Fiscal policy as an element of socioeconomic transformations. *Scientific Bulletin of Polissya*. 2018. №2(14). P.1. P. 129-135.

108. Naumenkova, S., Mishchenko, V., Chugunov I., Mishchenko, S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023, № 21(3), pp.698-713

109. Sidelnykova L., Posadnieva O. Problems of ensuring budgetary security of the state during martial law. *International Scientific Journal. Innovative Economics and Management*. 2023. Vol. 10, № 2., P. 220-230.

110. Volosovych, S., Sholoiko, A., Shevchenko, L. Cryptocurrency market transformation during the pandemic Covid-19. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2023. №1 (48). P. 114-126.

Розділ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

3.1. Напрями формування і реалізації фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання

Фінансова політика держави є ключовим інструментом макроекономічного регулювання, який спрямований на досягнення стабільного економічного зростання, ефективний розподіл ресурсів та соціальної справедливості. Механізм формування та реалізації фінансової політики містить у собі велику низку важелів і кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги. Саме тому, фінансову політику держави варто розглядати як складову соціально-економічного середовища, мета якої полягає у забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи країни для досягнення загальноекономічних і соціальних цілей. Фінансова політика є багатокомпонентним процесом, який спрямований на налагодження взаємозалежності між економікою та суспільством. На етапі формування напрямів та основних завдань фінансової політики держави слід враховувати тенденції економічного середовища та потреби суспільства. Важливим стратегічним завданням фінансової політики в державному управлінні фінансовими ресурсами є макроекономічна збалансованість, координація ланок фінансової політики, ефективність розподілу фінансових ресурсів. Стабільний розвиток соціально-економічних відносин можливо забезпечити за допомогою використання сучасних методів регулювання з урахуванням циклічності економічних коливань та координації ланок фінансової політики. Злагоджене функціонування фінансового механізму потребує виваженої та системної державної політики у сфері фінансового забезпечення соціальної сфери за допомогою бюджетних та податкових інструментів.

Ефективна та науково обґрунтована державна фінансова політика щодо регулювання бюджетних відносин відіграє важливу роль для суспільства,

забезпечуючи стабільність, розвиток та добробут громадян. Реалізація поточних і довгострокових завдань розвитку економіки потребує дотримання певної стратегії, яка розроблена з урахуванням всіх зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. Повнота аналітичних даних та їх прогнозованість, стабільність інституційного середовища і актуальність правового забезпечення створює основу базу для сталого розвитку соціально-економічного середовища та конкретної позиції держави у світовому середовищі. З метою покращення фінансової політики у досягненні ефективності управління державними фінансовими ресурсами необхідно враховувати зовнішні та внутрішні чинники, які мають значний вплив на розвиток економічного середовища. Формування фінансової політики є багатокомпонентним процесом і потребує комплексного підходу з урахуванням економічних, соціальних, політичних і зовнішніх факторів. Стабільність макроекономічного клімату, соціальна безпека та темп економічного розвитку країни залежить саме від обґрунтованості та правильності вектору фінансової політики.

Чинники, які мають вплив на формування фінансової політики, можна розділити на декілька факторів:

1. Економічні:

- стан економіки (рівень ВВП, інфляція, безробіття, платіжний баланс та інші макроекономічні показники визначають підходи до оподаткування, державних витрат і боргової політики);

- структура економіки (різновид галузей виробництва, рівень імпорту та експорту).

2. Соціальні:

- якість життя (зменшення нерівності між ланками населення та забезпечення соціальної справедливості);

- демографічні показники (рівень робочої сили впливає на формування політики щодо обсягу пенсій, освіти та зайнятості).

3. Політичні:

- ефективність державного управління (має безпосередній вплив на інвестиційне середовище та економічний стан);
- співпраця з міжнародними партнерами (МВФ, Світовим банком чи ЄС, ЄБРР та інші);
- стан світового ринку (світові кризи, енергетичні кризи чи пандемії).

4. Екологічні:

- клімат (інвестиції у «зелені» технології, енергозбереження та захист довкілля);
- популяризація екологічно чистих галузей та скорочення шкідливих викидів.

5. Інституційні

- ефективність інституцій (суд, дотримання гарантій прав та свободи, захист власності);
- результативність державного управління (якість надання державних послуг, розмежування обов'язків між різними рівнями влади);
- прозорість та звітність (якісний контроль за використанням бюджетних ресурсів).

Усі фактори, які були вище згадані, комплексно впливають на формування фінансової політики, яка повинна реагувати на них та створювати ґрунт для соціально-економічного розвитку країни. Центральний банк може змінювати облікову ставку з метою регулювання рівня інфляції, шляхом зменшення обсягу грошей в обігу та стримувати зростання цін. З метою зменшення рівня безробіття варто розробляти та реалізовувати програми з підтримки зайнятості, залучати додаткові інвестиції в розвиток освітнього середовища та професійну підготовку, що у своїй взаємодії стимулюватиме розширення процесу створення нових робочих місць. Фінансова політика держави повинна враховувати тенденції та стан світового економічного середовища, так як коливання в глобального споживання та рівня цін мають суттєвий вплив на національну економіку. Важливо зазначити, що фінансова політика має бути спрямована на

досягнення сталого розвитку економіки, дотримання оптимального рівня інфляції, забезпечувати зайнятість населення і соціальних гарантій, відповідати рекомендаціям міжнародного партнерства та безперебійного функціонування фінансового механізму. Зважаючи на згадане, можна виділити ключові принципи сучасної ефективної фінансової політики держави:

- Гнучкість та адаптивність.
- Прозорість та прогнозованість.
- Відповідальність та стійкість.
- Координація між складовими елементами фінансової політики.

Прогнозованість економічного та інституційного середовища є необхідною складовою для забезпечення стабільного і надійного підґрунтя для результативного стратегічного планування та здійснення комплексного контролю за результатами державної фінансової політики. Це сприятиме формуванню міцних сучасних інститутів фінансового середовища, системного взаємозв'язку між заходами і механізмом дієвої державної політики. Удосконалення фінансової політики держави - завдання, яке має бути безперервним процесом, що вимагає адаптації до змін в економічному та соціальному середовищі. Дане питання потребує постійного аналізу та впровадження нових підходів з врахуванням досвіду як і минулих прийнятих рішень, так міжнародного досвіду. Оскільки, економічне середовище формується під впливом різноманітних коливань, насамперед як технологічний прогрес, зміни на світових ринках, демографічні тенденції та геополітичний клімат. Фінансова політика повинна бути гнучкою, щоб швидко та реагувати на фактори та мінімізувати негативний вплив на економіку [62,75,80].

Насамперед варто підвищити ефективність бюджетно-податкової політики. Оптимізація податкової системи у бік створення справедливої та прозорої системи оподаткування, яка сприятиме економічному зростанню, соціальній рівності та стабільності управління державними фінансовими ресурсами. Спрощення податкового законодавства, тобто уніфікація податкових

ставок та баз оподаткування, а також розвиток електронного адміністрування податків. Обравши євроінтеграційний курс, фінансова система України має відповідати рекомендаціям ЄС, а саме здійснення спільної політики у сфері оподаткування - гармонізація та координація податкових систем країн – членів ЄС, а також посилення контролю за платниками податків з метою зменшення рівня тіньової економіки та ухиленням від обов'язковості сплати податків. З метою удосконалення фінансової політики держави слід раціоналізувати державні витрати, тобто оптимізувати використання бюджетних коштів, підвищити ефективність державних програм та впровадження програмно-цільового бюджетування. Важливим моментом процесу раціоналізації державних витрат є прозорість та підзвітність використання бюджетних коштів [71,75,82].

Ще одним із елементів підвищення ефективності бюджетно-податкової політики є скорочення неефективних витрат, особливо це важливо в умовах обмежених ресурсів. Це дозволить оптимізувати використання державних коштів, підвищити ефективність державних програм та забезпечити стабільність державних фінансів. Впровадження системи оцінки ефективності державних програм на основі визначених критеріїв та показників, допоможе скоротити обсяг державних витрат та спрямувати фінансові ресурси на більш ефективні державні проєкти. Зміцнення фіскальної дисципліни важливий напрям удосконалення фінансової політики держави, який повинен містити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного управління державними фінансами, запобігання бюджетному дефіциту та сприяти стабільності економіки. Насамперед від зміцнення фіскальної дисципліни залежить збалансованість як Державного бюджету, так бюджетів місцевого значення, що дозволить державі ефективніше використовувати бюджетні кошти для реалізації пріоритетних завдань. Зміцнення фіскальної дисципліни та її результативність є одним із критеріїв, які забезпечують макроекономічну стабільність та формують зацікавленість інвесторів до держави. Фіскальна результативність – важливе завдання кожної держави, яка прагне розвитку та конкурентної позиції у

світовому середовищі. Задля досягнення результатів варто підвищити доступність бюджетної інформації для платників податків, з метою підвищення довіри населення до держави. Підвищення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів та впровадження сучасних технологій для адміністрування податків є одним із кроків до удосконалення податкової системи держави [62,71,82,83].

Фінансова політика держави як важливий інструмент забезпечення макроекономічного балансу та регулювання його стану, спрямовується на досягнення важливих стратегічних цілей, насамперед таких як стабільне економічне зростання, рівень зайнятості населення, низька інфляція та збалансований платіжний баланс. Процес її формування та реалізації містить у собі широкий спектр взаємопов'язаних напрямів, які мають значний вплив на різні аспекти економічної діяльності. Слід зазначити, що одним із основних напрямів формування і реалізації фінансової політики держави є забезпечення збалансованості та прозорості державного бюджету. Даний етап передбачає процес ефективного планування доходів і витрат, оптимізацію бюджетних програм, посилення фінансового контролю за використанням бюджетних коштів та підзвітності учасників фінансово-бюджетних відносин. Також важливим є удосконалення середньострокового бюджетного планування та цільових програм розвитку економіки. В умовах сьогодення, коли у країні повномасштабна війна і спостерігається макроекономічна нестабільність, зростають потреби у збільшенні фінансування обороноздатності та соціальних потреб суспільства, середньострокове бюджетне планування стає важливим засобом підвищення ефективності фінансової політики держави. Завдяки йому з'являється можливість забезпечити узгодженість короткострокових рішень із довгостроковими стратегічними пріоритетами, зменшується ризик нецільового використання фінансових ресурсів та досягається прозорість у фінансовому управлінні.

Процес середньострокового бюджетного планування насамперед має такі переваги як створення прогнозованого середовища задля реалізації державної політики. Середньострокове бюджетне планування надає органам фінансової влади обґрунтовану та аналітично підкріплену інформацію щодо актуального обсягу фінансових ресурсів держави, що надасть змогу ефективно розробляти стратегічні плани держави на перспективу та впроваджувати їх, планувати національні програми розвитку та здійснювати реформування. Також серед переваг середньострокового бюджетного планування є посилення контролю за динамікою видатків та доходів, що дозволить отримувати більш точні і коректні статистичні показники, що надасть можливість корегування стратегій розвитку у відповідь до змін. Завдяки прогнозованості та стабільності фінансування, фінансова політика держави зможе реалізовуватися послідовно, що позитивно вплине на досягнення визначених цілей та покращить якість надання фінансових державних послуг [1,34,52,62].

Важливим є удосконалення програмно-цільового підходу до розробки програм економічного розвитку, що забезпечить зосередження фінансових ресурсів держави на стратегічно важливих напрямках зростання, сюди слід віднести, що особливо важливо в умовах війни в країні: інфраструктурні проекти, підвищення обороноздатності, підтримка інноваційної галузі, сприяння розвитку малого і середнього бізнесу, удосконалення систем освіти й охорони здоров'я. Розробляючи дані програми, зростуть показники зросте безпека держави, збільшиться ринок праці, залучатимуться додаткові інвестиційні джерела, посиляться конкурентоспроможність економіки, покращиться добробут населення. Враховуючи зазначене, поєднання процесу середньострокового планування та програмно-цільового методу бюджетного планування, підвищиться фінансова стійкість країни та удосконаляться інструменти фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання [1,16,34,52,62,83].

Формування дієвої податкової політики як складового елементу фінансової політики держави передбачає корегування фіскального навантаження на підприємства з метою стимулювання економічної активності, інвестиційної активності, запровадження прозорої системи адміністрування податків. Слід наголосити, що низький рівень податкового навантаження на підприємства може призвести до зростання дисбалансу в економіці. В умовах економічної нестабільності та повномасштабної війни, коли виникає потреба в залученні додаткових фінансових ресурсів та виконання державою покладених на неї обов'язків, виникає необхідність у збільшенні податкового навантаження для корегування економічного становища та забезпечення фінансової стабільності держави. Варто зазначити, що процес регулювання фіскального навантаження може бути одним із інструментів, проте слід це здійснювати обґрунтовано, зважено та у взаємоузгодженості з іншими елементами фінансової політики держави. Дієва податкова політика може включати не лише зниження податків, але й спрощення податкової системи, підвищення ефективності податкового адміністрування, боротьбу з ухиленням від сплати податків та інші заходи, спрямовані на створення справедливої, прозорої та ефективної податкової системи, яка сприяє сталому розвитку держави [7,34,37,53,61].

Фінансова політика держави має бути зосереджена на забезпеченні справедливості розподілу національного доходу, підтримку соціально вразливих верств населення, розбудові сучасній системи освіти, покращенню надання медичних послуг, посиленні наукової бази та інфраструктурному розвитку. Це сприятиме зміцненню людського капіталу та стимулюватиме довготривалому розвиток країни. Формування та реалізація фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання має бути інтегрованою, адаптивною та стратегічно орієнтованою, що є ключовим завданням для забезпечення її ефективності та досягнення стійкого соціально-економічного розвитку країни. Насамперед це передбачає досягнення макроекономічної рівноваги, підтримку темпу економічного зростання та посилення фінансової безпеки держави.

Забезпечення макроекономічної стабільності потребує підсилення фінансового сектору та його ключових складових. Грошово-кредитна політика відіграє значну роль у забезпеченні стабільності макроекономічного середовища держави. Її основне завдання полягає у забезпеченні цінової стабільності, підтримання стійкого економічного зростання у взаємодії з іншими елементами фінансової політики держави та сприяти зайнятості. Посилення аналітичної роботи за контролем рівня інфляції, шляхом використання сучасних методів аналізу та врахування циклів економічних коливань, дозволить здійснювати розробку грошово-кредитної політики з прогнозуванням можливих ризиків і шляхів їх уникнення. Проведення макропруденційної політики забезпечить фінансовий ринок стійкістю до економічних шоків. Тобто досягнення такого рівня, за якого фінансовий механізм зможе повноцінно виконувати покладені на нього обов'язки та функції фінансового посередництва у здійсненні операцій. Розвиток інструментарію кредитної підтримки малого та середнього бізнесу є шляхом для сталого розвитку економіки, що сприятиме розвитку інноваційного середовища та підвищенню конкурентоспроможності економічного сектору.

В умовах трансформації економіки та введення військового стану, постало питання щодо регулювання інструментарію боргової політики з метою стабілізації рівня державного боргу для досягнення фінансової стабільності та макроекономічної рівноваги. Зважаючи на зазначене, слід покращити дієвість механізму управління державним боргом. Її суть полягає у забезпеченні збалансованого та ефективного використання боргових ресурсів для фінансування державних потреб, мінімізації боргового навантаження та підтримки макроекономічної стабільності. Боргова політика допомагає забезпечити макроекономічну стабільність, підтримувати інвестиційну привабливість країни та уникати надмірного боргового навантаження. Основна мета проведення боргової політики полягає в забезпеченні збалансованості між потребами держави у фінансових ресурсах та можливостями їх залучення на оптимальних умовах, мінімізації боргового навантаження на економіку та

підтримці її фінансової стабільності. Формуючи вектор боргової політики, необхідно дотримуватися оптимального співвідношення між різними видами боргових інструментів (внутрішні, зовнішні, короткострокові, довгострокові) з метою мінімізації ризиків та витрат на обслуговування боргу. Боргова політика має враховувати ризики, які пов'язані зі зростанням державного боргу, з метою не допущення дестабілізації економіки [66]. Інструментами реалізації даної політики є:

1. випуск державних цінних паперів (облігації, казначейські векселі, інші боргові інструменти, що розміщуються на внутрішньому та зовнішньому ринках);
2. залучення кредитів у міжнародних фінансових організацій;
3. управління державними гарантіями (надання державних гарантій за кредитами, залученими суб'єктами господарювання);
4. реструктуризація боргу (зміна умов існуючих боргових зобов'язань).

У зв'язку з повномасштабною війною державний борг України значно зріс – значна частина запозичень спрямована на оборону та підтримку економіки. Зовнішня фінансова допомога від міжнародних партнерів (США, ЄС, МВФ) відіграє ключову роль у підтримці бюджету. Відбудова держави потребує ефективної боргової політики для залучення інвестицій без критичного зростання боргового навантаження.

Посилення соціальної спрямованості фінансової політики є важливим кроком для забезпечення сталого економічного розвитку. Це передбачає не лише збільшення обсягів соціальних видатків, але й їхнє ефективне використання для покращення добробуту населення. Соціальна спрямованість фінансової політики сприятиме збільшенню внутрішнього попиту та стимулюватиме стале економічне зростання. Реформування системи фінансового забезпечення соціального сектору шляхом розробки адресних програм соціальної допомоги, які будуть спрямовані на гарантування фінансової безпеки найбільш незахищених верств населення. Серед інструментів соціальної політики держави

необхідно виділити: соціальні виплати (пенсії, допомоги, стипендії, інші види соціальної підтримки); податкові пільги (зменшення податкового навантаження для окремих категорій громадян); соціальні програми (програми з підтримки зайнятості, охорони здоров'я, освіти, культури та спорту); регулювання цін (встановлення граничних цін на товари та послуги); контроль за якістю товарів та послуг (забезпечення безпеки та якості товарів та послуг, що надаються населенню). Повномасштабна війна вплинула на соціальні видатки – збільшено підтримку військових, ветеранів, внутрішньо-переміщених осіб. Поступово відбувається реформа пенсійної системи, яка передбачає накопичувальну систему пенсійного забезпечення. Збільшення рівня мінімальної заробітної плати та соціальних виплат – відповідь на інфляцію та економічну кризу. За умови дієвого взаємозв'язку всіх ключових інструментів фінансової політики держави, можливе ефективне реагування фінансового механізму на зовнішні і внутрішні виклики, що постають перед країною. З метою забезпечення якісних трансформаційних економіки слід використовувати комплексний підхід, у якому інструментарій фінансової політики держави буде функціонувати узгоджено та синергічно. Якісні трансформаційні зміни економіки, такі як перехід до сучасної моделі фінансового механізму, розвиток «зелених» інструментів економіки та їх впровадження в обіг, підвищення енергоефективності – потребують розробки довгострокових стратегічних цілей, залучення додаткових джерел інвестицій та системних змін, які можуть бути забезпечені лише ефективною фінансовою політикою країни. Злагоджена робота фінансових інструментів забезпечує:

- стабільність макроекономічного середовища;
- гнучкість у фінансуванні пріоритетних державних програм;
- адаптивність до змін кон'юнктури ринку, кризових явищ або форс-мажорних обставин;
- підтримку фінансової стійкості в умовах війни, інфляційних ризиків чи світових економічних зрушень.

В умовах війни, нестабільності економічного середовища, держава повинна дієво реагувати на зовнішні та внутрішні виклики з метою забезпечення ефективної трансформації економіки за допомогою формування та реалізації цілісної, взаємопов'язаної та стратегічно орієнтованої фінансової політики, де інструменти у своїй комплексній взаємодії будуть підсилює механізм функціонування економіки країни.

3.2. Домінанти підвищення ефективності фінансових інструментів забезпечення економічного зростання

Розвиток світових економічних відносин, який стрімко відбувається протягом останніх декількох років, характеризується посиленням інтеграції національних економік у світову систему через розвиток міжнародної торгівлі, фінансових ринків, технологічних прогресів і культурних взаємозв'язків. Конкуренція на глобальному рівні стимулює розвиток фінансових ринків через інвестиції, кредити, операції з фінансовим капіталом. Прогрес соціально-економічних відносин неможливо уявити без взаємодії сучасних методів регулювання економічного середовища - ланок фінансової політики: бюджетної, податкової, інвестиційної, грошово-кредитної, боргової, соціальної, митної. Їх злагоджене функціонування потребує виваженої та системної державної політики у сфері фінансового забезпечення за допомогою інструментів впливу. Формуючи фінансову політику держави важливо враховувати вплив глобалізаційних явищ, адже необхідно мати ефективні механізми управління економічними ризиками та забезпечувати адаптації до них фінансової системи. Ефективна фінансова політика держави є запорукою сталого розвитку, економічного зростання та соціального добробуту. Успіх у досягненні цих цілей залежить від здатності держави адаптуватися до змін, використовувати сучасні інструменти та забезпечувати збалансований підхід до управління державними фінансовими ресурсами. З метою забезпечення сталої конкурентної позиції держави серед учасників сучасного економічного ринку необхідно сформувати

стійкої законодавчу базу, забезпечення швидкого реагування на економічні коливання, стимулювання приватних заощаджень та внутрішніх інвестицій, створення сприятливого економічного середовища для прямого інвестування, забезпечення відкритості Уряд та адміністрацій для суспільства. Від початку 2022 року економіка України перебуває в умовах як економічних, так і соціальних викликів, що досить помітно впливає функціонування економіки країни. Негативний вплив факторів ризику посилюється з масштабами руйнування інфраструктури, що може вплинути на темпи відбудови України, уповільнення процесів проведення реформ та інтеграції України до ЄС, послабить інституційну привабливість. Відповідно до консенсус-прогнозу, який був проведений Міністерством економіки України від 23 квітня 2024 року, оцінка щодо зміни реального ВВП у 2025 році коливаються від «мінус» 1,3 % до «плюс» 6,5 %. Проаналізувавши здійснені прогнозні розрахунки та потенційно можливі ризики та чинники макроекономічного середовища, негативний вплив на доходи бюджету може становити від 10,1 до 37,8 млрд грн, що становить від 0,1 до 0,4 % ВВП [14, с.5] (табл.3.1).

Таблиця 3.1.

Ефект зміни бюджетних показників у разі реалізації окремих ризиків у макроекономічному середовищі порівняно з базовим сценарієм на 2025 рік, млрд. грн. [14]

Змінні	Додаткове руйнування інфраструктури, неможливість повноцінного використання в економіці значної частини території (додатковий вплив на ВВП «мінус» 1 в. п.)*	Демографічна криза, дисбаланс на ринку праці, глибока соціалізація значної частини біженців за кордоном (додатковий вплив на ВВП «мінус» 1,5 в. п.)*	Відновлення блокади морських портів України (додатковий вплив на ВВП «мінус» 0,5 в. п.)*	Отримання низького врожаю зернових культур (додатковий вплив на ВВП «мінус» 0,4 в. п.)*	Послаблення міжнародної підтримки (додатковий вплив на ВВП «мінус» 1,5 в. п.)*
Доходи бюджету	-25,2	-37,8	-12,6	-10,1	-37,8

Продовження табл.3.1

ПДФО	2,7	-4,1	-1,4	-1,1	-4,1
ПДВ на імпорт	-13,5**	- 20,2	-6,7	-5,4	-20,2
Податок на прибуток підприємств	3,1	- 4,7	-1,6	-1,2	-4,7
Ввізне мито	-0,4	-0,7	-0,2	-0,2	-0,7
Акцизний податок	-1,2	-1,7	-0,6	-0,5	-1,7

**- експертна оцінка Мінфіну щодо додаткового впливу на ВВП щодо базового сценарію внаслідок реалізації шоків, розрахунки впливу на бюджет Мінфіну; ** - враховано лише ефект неможливості повноцінного використання в економіці значної частини території*

Відповідно до прогнозу Міністерства фінансів України, якщо сукупний вплив від реалізації ризиків для макроекономічного середовища у 2025 році у їх здійснення може призвести до потенційного зниження доходів державного бюджету на 123,5 млрд грн, або майже 1,5 % ВВП. Однак, якщо умови залишатимуться незмінними та за відсутності коригування політики на відповідний показник (1,5 % ВВП) зросте і дефіцит бюджету та обсяги необхідного фінансування, водночас вплив на рівень державного боргу буде залежати від джерел фінансування такого додаткового дефіциту [14, с.7].

Одним із аспектів підвищення ефективності фінансових інструментів є координація фінансової політики з партнерами, що передбачає взаємодію з міжнародними фінансовими інституціями, організаціями та іншими державами з метою обміну досвідом і досягнення спільних соціально-економічних цілей. Серед переваг такої співпраці є фінансова підтримка та надання фінансових ресурсів на вигідних умовах, сприяння стабілізації фінансової системи через взаємодію з МВФ та іншими фінансовими інституціями. Прикладом такої співпраці стала підтримка міжнародних партнерів з моменту початку повномасштабної війни, які допомагають підтримувати макроекономічну стабільність в умовах війни, що передбачає у собі покриття дефіциту державного

бюджету, підтримку курсу національної валюти та контроль за інфляцією. Незважаючи на наявні загрози та складне економічне становище, Україна продовжує активну роботу над вступом до ЄС і вдало проводить реформування фінансової політики відповідно до рекомендацій ЄС. Важливо зазначити, що дане партнерство з міжнародними фінансовими організаціями покращує інвестиційний клімат та підвищує рейтинг довіри.

Ефективність фінансових інструментів державної фінансової політики залежить від ступеня взаємоузгодженості та координації між фіскальним та монетарним механізмами. Доречним є оновлення підходу щодо середньо- та довгострокового планування, який базуватиметься на обсягах залучених фінансів в бюджетні програми, які відображають основні шляхи досягнення цілей та завдань сталого економічного розвитку України, покращення інвестиційного клімату. Використання кошторисного принципу зменшує ефективність фінансової системи, ніж застосування фінансування, яке орієнтоване на результат. Це передбачає, що бюджетні асигнування повинні бути достатніми для досягнення запланованих результатів. Підвищення ефективності фінансової політики варто розглядати комплексно, з урахуванням приватних, державних, зовнішньоекономічних, так і територіальних інтересів, які утворюють загальну потребу оновлення фінансової системи.

Грошово-кредитна сфера наразі функціонує в режимі воєнного часу, НБУ розроблено Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Зниження дієвості ринкових інструментів та висока невизначеність в умовах повномасштабних бойових дій унеможливають здійснення монетарної політики в форматі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом. Дієвість каналів монетарної трансмісії додатково послаблюється адміністративними обмеженнями на валютному ринку та обмеженнями щодо руху капіталу [32]. З метою збереження макроекономічної стабільності необхідне удосконалення принципів проведення грошово-кредитної політики, а саме створення умов для недопущення росту інфляції, впровадження валютної

лібералізації відповідно до норм ЄС, встановлення граничних норм грошової маси, яка була б раціональною відповідно до обсягу попиту на гроші, збалансування застосування інструментів, які використовуються для регуляції макроекономічної, грошово-кредитної, бюджетно-податкової стабільності.

Бюджетна система є складовим елементом державного фінансового регулювання та відіграє роль ефективного інструменту реалізації економічної політики країни, завдання якої полягає у забезпеченні макроекономічної рівноваги в умовах інституційних перетворень. Бюджетне регулювання економічних процесів необхідне для стійкого економічного зростання та формування дієвих інституційних взаємовідносин щодо визначення пріоритетів здійснення бюджетної політики, вдосконалення методологічних засад фінансово-бюджетного планування та прогнозування, розподілу та перерозподілу наявних фінансових ресурсів, здійснення дієвого контролю за їх використанням, реалізація основних завдань та стратегічних цілей суспільного розвитку. Важливим домінантом розвитку фінансової бюджетної системи як інструменту фінансової політики полягає у адаптації її до коливань економічного клімату та відповідної ефективної реакції, у тому числі створення сучасних фінансових інститутів, збалансування фіскального навантаження, утримання індикативних значень дефіциту бюджету та державного боргу при сприянні інноваційній перебудові економіки. В умовах сьогодення, коли фінансові ресурси перебувають в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів та спрямовані на оборону та забезпечення соціальних гарантій, бюджетна стратегія чітко обґрунтовує цілі, завдання та принципи бюджетної політики, узгоджує фінансові можливості бюджету щодо їх реалізації в межах бюджетних періодів. Трансформаційні зміни економічного середовища потребують балансу бюджетів усіх рівнів з урахуванням циклічних коливань основних макроекономічних показників (реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, державного боргу, валютного курсу). Саме тому формуючи стратегії розвитку бюджетної системи, слід ставити на меті досягнення стабільності,

передбачуваності податкового регулювання, обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, формування бюджету з урахуванням прогнозу основних фінансово-економічних показників, що покладені в основу бюджетного планування [31,52,62,71].

Головним ризиком для злагодженого функціонування макроекономічного середовища залишається продовження повномасштабної війни на території України. Війна породжує значну кількість викликів: бойові дії та їх наслідки, руйнацію підприємств та об'єктів стратегічної інфраструктури, відновлення яких потребує залучення додаткових коштів державних та від міжнародних партнерів, значне зменшення обсягів торгівлі, зміна логічних зв'язків та збільшення витрат на їх відновлення, зниження рівня інвестиційного клімату країни та міграції населення. Слід зазначити, що може відбудова України залежить і від темпів інтеграційних процесів до вступу в ЄС. Саме тому важливо проводити виважену фінансово-бюджетну політику, щоб здійснювати реформування фінансової системи відповідно до міжнародних рекомендацій та розпочати впровадження їх в економіку з метою пришвидшення відбудови держави.

Ефективність фінансових інструментів залежить від кількох ключових домінант (визначальних факторів), які впливають на їхню ліквідність, прибутковість, доступність і стійкість. Насамперед, це інституційне середовища та законодавче регулювання, яке має на меті створення прозорості та зрозумілої нормативно-правової бази, впровадження ефективного нагляду за фінансовими операціями. Впровадження нових сучасних фінансових інструментів з питань цифровізації економічного середовища та функціонування фінансових ресурсів. Розвиток ринку капіталу та введення нових джерел фінансування, шляхом збільшення ліквідності фінансових інструментів (акцій, облігацій, деривативів), розширення джерел фінансування через біржові індекси, IPO, ETF, підтримка "зелених" та соціально відповідальних інвестицій. Одним із ключових домінантів підвищення ефективності фінансових інструментів забезпечення економічного зростання є зростання довіри суспільства до держави та

покращення фінансової грамотності. Таким чином, модернізація інструментів фінансової політики повинна бути комплексною, орієнтованою на стабільність, технологічні зміни та міжнародну інтеграцію. Це дозволить не лише забезпечити макроекономічну рівновагу, але й створити умови для довгострокового економічного зростання. Підвищення ефективності фінансових інструментів забезпечення економічного зростання – це комплекс заходів і методів фінансового механізму, який поєднує у собі регуляторну функцію держави, інноваційний підхід, довіру населення та глобальну інтеграцію у світове середовище.

3.3. Основні засади державної фінансової стратегії суспільного розвитку

Державна фінансова політика відіграє важливу роль у забезпеченні сталого та збалансованого розвитку суспільства шляхом ефективного управління державними фінансовими ресурсами. Формуючи фінансову політику держави необхідно забезпечити взаємозв'язок між сукупністю методів, інструментів і важелів, які будуть спрямовані на досягнення ефективності та результативності бюджетної та інституційної архітектури. Розробка адаптивної та стратегічно обґрунтованої фінансової політики потребує дотримання основних принципів: системності, адаптивності, ефективності, результативності, відкритості, які забезпечують її соціальну спрямованість. Зважаючи на даний етап розвитку суспільно-економічних відносин, з'ясування сутності та значення державної фінансової стратегії як елементу досягнення суспільного розвитку, набувають особливого значення питання запровадження системи державного стратегічного та середньострокового бюджетного планування. Державна фінансова політика потребує збалансованого підходу, комплексного застосування інструментів та взаємодії всіх складових елементів. Державна фінансова стратегія повинна

будуватися таким чином, щоб гарантувати фінансову безпеку та добробут суспільства. Це потребує взаємодії інструментів та механізмів фінансової політики, завдань соціально-економічного розвитку і цілей фінансової політики, удосконалення механізму планування видатків соціальної сфери на середньострокову перспективу, формування показників забезпечення соціальних послуг. Науковці І. Чугунов та С. Качула визначають, що адаптивність державної фінансової політики є важливою умовою підвищення її дієвості у системі забезпечення суспільного розвитку, необхідним є розвиток бюджетної архітекτονіки. Оцінка впливу державної фінансової політики на розвиток бюджетної архітекτονіки має враховувати трансформації управління державних фінансів, що сприятиме розбудові інституційного середовища і досягненню результативних показників соціальних програм [64].

Розвиток соціально-економічного середовища країни залежить від ефективності формування фінансової політики, яка є складовою економічної політики держави. Основне завдання фінансової політики полягає у досягненні економічного зростання, реалізації поставлених цілей та забезпечення суспільного розвитку. Сталий розвиток соціально-економічних відносин неможливо реалізувати без використання сучасних методів регулювання з урахуванням циклічності економічних коливань та розробки відповідних стратегій. Підвищення результативності фінансової політики ґрунтується на збалансуванні інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів економіки, соціальних груп та кожної особи для реалізації основної цілі соціального розвитку – досягнення такої якості життя населення, що узгоджується з певним рівнем світових стандартів, станом національної економіки, рівнем науково-технологічних досягнень, моделлю фінансової архітекτονіки та сформованими фіскальними, інвестиційними, монетарними, інституційними умовами [64, с.88-89].

Інтеграційні явища у світове економічне середовище, які останнім часом поглибилися, створюють нові виклики і вимагають удосконалення процесу

управління державними фінансовими ресурсами. Важливим кроком в удосконаленні фінансової політики є гармонізація законодавства і норм у відповідності до світових стандартів. Процес гармонізації є складним та тривалим, який вимагає постійних зусиль з боку держави та фінансових установ. Проте, даний етап є необхідним для забезпечення сталого розвитку національної економіки та інтеграції у світову фінансову систему. Впровадження міжнародних стандартів сприяє розвитку ефективної системи регулювання та нагляду за фінансовими установами. Міжнародні стандарти надають чіткі рекомендації щодо найкращого досвіду і практик з питань фінансового регулювання та здійснення контролю за діяльністю учасників фінансових відносин. Використання такого досвіду дозволить покращити виконання покладених функцій на регуляторів та наглядових органів. Проведення реформ в фінансовій системі України, у своїй перспективі, повинні забезпечити: стабільний розвиток економіки, транскордонну співпрацю, захист навколишнього середовища, інфраструктурну розбудову, якість послуг і соціальну безпеку населення, зменшення рівня корупції та злочинства. Однак, інтеграційний шлях до вступу в ЄС займає тривалий час і в умовах військового стану це потребує ще більших зусиль. Одним із наслідків повномасштабної війни є поглиблення соціально-економічної нерівності адміністративно-територіальних одиниць. Відбулося зростання вартості енергоресурсів, закриття значної кількості малого бізнесу, зменшення агропромислового виробництва, подорожчання споживчих товарів і прискорились інфляційні процеси. Незважаючи на досить складне економічне становище, Україна продовжує тримати оборону та розвивати економіку. Європейською комісією було прийнято рішення про створення нового Механізму підтримки відновлення, відбудови та модернізації України. Даний Механізм забезпечить послідовну підтримку держави на тривалий період (2024-2027 роки) [17]. Механізм підтримки України складається з III напрямів:

Напрям I - фінансова підтримка у вигляді грантів і кредитів для держави, що забезпечить стабільне фінансування та підтримку фінансової системи України. Уряд розробляє План відновлення України, який міститиме національні програми, що спрямовані на зростання економіки України та її потенціалу;

Напрям II – особливі рамки інвестування в Україну. Дані рамки забезпечать залучення як державних, так і приватних інвестицій у вигляді гарантій та змішаного фінансування (поєднання кредитів і грантів від ЄС);

Напрям III – технічна допомога та інші допоміжні заходи (досвід в сфері реформування, підтримка територіальних громад, громадянського суспільства та інші) [92].

Одним із важливих кроків на євроінтеграційному шляху є посилення фінансового моніторингу та контролю за використанням коштів державного бюджету. Рекомендація, яка була надана ЄС, передбачає прийняття законодавства щодо фінансового моніторингу політично значущих осіб PER (Politically Exposed Persons).

Враховуючи сучасний розвиток суспільно-економічних відносин та умови військового стану, необхідним є забезпечення виконання державою покладених на неї обов'язків та фінансування основних потреб суспільства. Саме тому, удосконалення системи планування державних видатків дозволить покращити ефективність виконання пріоритетних завдань держави та обґрунтованість спрямованості бюджетних ресурсів. Бюджетна політика як важлива складова фінансової політики держави має на меті реалізацію стратегії державної фінансової суспільного розвитку. З метою стабільності механізму державного фінансового управління з питань бюджетної політики необхідно здійснювати планування в середньо- та довгостроковій перспективі, використовуючи основні принципи бюджетної політики: послідовності та передбачуваності, посилення фіскальної та бюджетної дисципліни, підвищення ефективності планування і здійснення бюджетних видатків. Підвищення ефективності бюджетної політики нині передбачає проведення комплексу взаємоузгоджених заходів, спрямованих

на забезпечення стійкості та збалансованості бюджету, підвищення ефективності бюджетних витрат, підкріплених реальними, чітко визначеними дохідними джерелами, які позитивно впливатимуть на розвиток економіки. Важливим завданням фінансової політики держави є забезпечення макроекономічної збалансованості, динамічності, фінансової стабільності та економічного зростання за допомогою взаємоузгодженого використання фінансових інструментів, методів, механізмів. Це може включати управління бюджетним дефіцитом, контроль інфляції, управління процентними ставками та багато іншого. В умовах воєнного стану надзвичайно важливо приділяти увагу взаємодії ланок фінансової політики з метою якісного формування та ефективного виконання бюджету в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів [5,52, 68].

Використання бюджетної політики як інструменту реалізації стратегії економічного зростання дозволить покращити інвестиційне середовище та підсилить інтерес бізнесу. Удосконалення механізму бюджетного регулювання необхідне з метою стимулювання функціонування секторів економіки і виконання умов для вступу в ЄС, що є необхідним для подальшого всебічного розвитку країни. Розробляючи фінансову стратегію розвитку важливо враховувати всі можливі ризики та фактори впливу, з метою зменшення можливості втрат бюджетів та зростання дефіциту бюджету, що у своїй перспективі підвищить ефективність бюджетного планування і прогнозування та збережуть необхідність фінансування пріоритетних напрямів видатків. Важливим є відновлення довіри суспільства до бюджетної політики за допомогою залучення громадськості до обговорення та ініціативи у контролі за напрямками бюджетних витрат та їх ефективності. Відкритість процедур формування та використання бюджетних коштів, підзвітності та підконтрольності розпорядників бюджетних коштів буде одним із шляхів підвищення довіри населення. Обґрунтовані проєкти суспільного розвитку, які використовують сучасні інструменти фінансової політики, знижуватимуть ризик

фінансових криз та забезпечуватимуть стабільність національної економіки. Для України, особливо в умовах війни, державна фінансова стратегія суспільного розвитку набуває особливого значення. Вона має бути спрямована не тільки на підтримку економічного зростання, але й на забезпечення національної безпеки та відновлення зруйнованої інфраструктури.

Стратегічні завдання фінансової політики повинні враховувати інтереси всіх учасників фінансових відносин: держави, галузеві та регіональні цілі, та інтереси суспільства. Короткострокові завдання, які необхідно спрямовані на забезпечення стабільності, недопущення погіршення ситуації у фінансовому секторі та економіці загалом, і середньострокові завдання – які стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки. Розробка довгострокової фінансової стратегії з визначенням чіткої ієрархії цілей і завдань бюджетно-податкової і монетарної політики, що буде спрямована на їх гармонійну координацію, оптимізації обсягу залучених ресурсів, мінімізації впливу політичного циклу на процес розробки фінансової політики [34, с.127].

Зважаючи на зміни ринкової кон'юнктури і тенденцій розвитку фінансових ринків, рівень інноваційності фінансових інструментів, варто формувати програми і проекти по реалізації фінансової стратегії суспільного розвитку: проаналізувати і виявити пріоритетні цілі фінансового середовища на перспективу; аналіз і обґрунтування стабільних джерел фінансування; розробка інвестиційних програм, покращення умов та якості виробництва суспільних благ; формування і вдосконалення ефективного управління фінансовими ресурсами, прогнозування розрахунки фінансових показників при стратегічному плануванні суспільного розвитку. Ефективність розробки економічних стратегій, що враховують умови та виклики сьогодення, дозволять на державному рівні здійснювати управління соціально-економічними процесами. Наявність стабільних та прогнозованих економічних, правових, інституційних умов створить надійне підґрунтя для комплексного і результативного стратегічного планування та контролю результатів державної економічної політики у всіх

сферах народного господарства [4]. Тривалий період фінансова політика держави переживала значні виклики. Відбулося скорочення ділової активності, що в подальшому значно вплинуло на реальні показники. Повномасштабні бойові дії поглибили процес падіння виробництва, ріст числа безробітних, загрози валютній стабільності. Пріоритети фінансової політики протягом останнього часу було змінено у бік забезпечення обороноздатності країни та ефективності виконання місцевих бюджетів – оперативності та безперервності їх виконання. Саме тому, Уряд держави повинен оперативно реагувати та адаптовувати фінансовий механізм до змін, щоб у складних умовах воєнного стану забезпечити соціально важливі потреби суспільства. Урядом було прийнято у серпні 2023 року оновлену «Стратегію розвитку фінансового сектору України», яка містить пріоритетні напрями та завдання розвитку. Насамперед, серед них: відновлення, розвиток фінансового сектору та забезпечення безперервності його роботи, поступове згортання надзвичайних пруденційних заходів. Також варто виділити – відновлення фінансової інфраструктури на деокупованих територіях, забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору.

Зважена та прогнозована бюджетна політика держави є шляхом фінансової стабільності країни. Як зазначається у Бюджетній декларації на 2025-2027 роки, що прогнозованість державних видатків сприятиме підвищенню якості державних послуг, їх ефективності та посиленню бюджетної дисципліни. Положення та показники Бюджетної декларації на 2025—2027 роки ґрунтуються на пріоритетних завданнях щодо продовження європейської інтеграції України, стратегічних орієнтирах, визначених у Меморандумах про економічну та фінансову політику в рамках спільної з Міжнародним валютним фондом програми Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility), схваленої Радою виконавчих директорів Міжнародного валютного фонду, рекомендаціях Європейської Комісії та інших важливих документів. Відповідно до Декларації у середньостроковому періоді основні зусилля Кабінету Міністрів

України буде спрямовано впровадження реформ, які було розроблено у співпраці міжнародного партнерства і забезпечить основу для подальшого відбудови та сприятиме розвитку економіки, а також інтеграційному процесу до членства в до ЄС. Основними пріоритетними напрямками концентрації обмежених фінансових ресурсів держави є:

- європейська інтеграція України;
- нова ветеранська політика;
- освіта для успішної країни;
- Український щит;
- ефективна цифрова держава;
- соціальний перехід;
- стійка економіка;
- енергетична незалежність;
- відбудова зруйнованого [39].

Бюджетна політика держави буде зорієнтована на зменшення рівня дефіциту державного бюджету в 2025—2027 роках, який збільшився у відповідь на потреби у фінансових ресурсах (обороздатність, медицина, соціальні виплати та інші важливі статті видатків), які зросли після початку повномасштабної збройної агресії на території України (табл.3.2) [39].

Таблиця 3.2

Показники державного бюджету на 2025—2027 роки, млн грн [39]

Найменування показника	2023	2024	2025	2026	2027
	факт	план	план	план	план
I. Загальні показники надходжень					
Доходи*	2 672 481,2	1 768 451,2	2 414 975,1	2 757 129,3	3 130 890,6
Загальний фонд	1 663 069,3	1 596 619,8	2 192 819,2	2 503 074,2	2 765 777,7
Спеціальний фонд	1 009 411,9	171 831,4	222 155,9	254 055,1	365 112,9

Продовження табл.3.2

Повернення кредитів	14 799,7	15 094,1	14 534,7	13 627,2	14 056,8
Загальний фонд	11 358	14 837,1	14 265,4	13 348,8	13 762,1
Спеціальний фонд	3 441,7	257	269,3	278,4	294,7
Дефіцит “+” / профіцит “-”	1 336 872,6	1 571 486,9	1 542 589	1 046 751,3	788 541,1
Загальний фонд	1 360 157,7	1 509 093,4	1 452 590,8	1 000 579,7	758 272,9
Спеціальний фонд	-23 285,1	62 393,5	89 998,2	46 171,6	30 268,2
Разом за розділом I	4 024 153,5	3 355 032,1	3 972 098,8	3 817 507,8	3 933 488,5
II. Загальні показники видатків та надання кредитів					
Видатки	4 014 813	3 309 047,6	3 955 515,1	3 788 109,3	3 912 524,1
Загальний фонд	3 034 273,6	3 108 221,9	3 643 468,9	3 487 875,4	3 517 136,5
Спеціальний фонд	980 539,4	200 825,7	312 046,2	300 233,9	395 387,6
Надання кредитів	9 340,5	45 984,5	16 583,7	29 398,5	20 964,4
Загальний фонд	311,4	12 328,3	16 206,5	29 127,3	20 676,3
Спеціальний фонд	9 029,1	33 656,2	377,2	271,2	288,1
Разом за розділом II	4 024 153,5	3 355 032,1	3 972 098,8	3 817 507,8	3 933 488,5

Кабінетом Міністрів України буде продовжено практику проведення оглядів витрат державного бюджету, яка спрямована на підвищення

ефективності та результативності використання державних бюджетних коштів, посилення прозорості і відкритості бюджетного процесу. Контроль напрямками витрат державного бюджету та їх доцільність дозволить оновити механізм реалізації державної політики, підвищить ефективність та якість публічних послуг, а також сприятиме винайденню можливостей для перерозподілу фінансових ресурсів відповідно до пріоритетів державної політики. Важливими напрямками оглядів будуть витрати у сферах, які мають істотний вплив на державні видатки, — соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, бізнес-середовище/підтримка малого та середнього бізнесу, сільське господарство, енергетика [39].

У Бюджетній декларації передбачено, що пріоритетним напрямом податкової політики на 2025—2027 роки є забезпечення стабільних податкових надходжень, необхідних для фінансування першочергових витрат, впровадження сучасних цифрових рішень податкового адміністрування та виконання міжнародних зобов'язань України в частині податкової політики [39]. Протягом 2025-2027 років буде впроваджено заходи, які здійснять ряд реформувальних податкової політики та податкового адміністрування, які передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року, а слід наголосити на наступних:

- проведення регулярного незалежного опитування щодо оцінки діяльності ДПС, розроблення та впровадження заходів щодо врегулювання проблем у діяльності ДПС і підвищення рівня довіри громадськості до ДПС за результатами таких опитувань;

- здійснення ІТ-консолідації інформаційних ресурсів суб'єктів системи управління державними фінансами, зокрема ДПС, на рівні Мінфіну та забезпечення адміністрування цих ресурсів незалежним адміністратором (ІТ-установою);

- забезпечення конфіденційності та захисту даних у системах ДПС (зокрема, інформації, одержаної від платників податків та податкових агентів);

- удосконалення процесів організації та проведення документальних і фактичних перевірок шляхом впровадження електронних податкових перевірок (е-аудит) із застосуванням відповідного програмного забезпечення;

- перегляд режимів інвестиційного стимулювання з метою скасування пільг з податку на прибуток підприємств, визначення нового підходу, що базується на витратах, шляхом запровадження норм щодо повного вирахування витрат (миттєвої амортизації);

- забезпечення гармонізації податкового законодавства України із законодавством ЄС, зокрема поступове наближення ставок акцизного податку на тютюнові вироби та пальне до рівня, передбаченого директивами ЄС, приведення податкових пільг та знижених ставок податку на додану вартість у відповідність з вимогами директив ЄС;

- приведення положень національного законодавства у відповідність з вимогами законодавства ЄС в частині протидії ухиленню від сплати податків та корпоративного податку;

- удосконалення правил трансфертного ціноутворення відповідно до рекомендацій ОЕСР та міжнародного досвіду оподаткування;

- підвищення кваліфікації працівників компетентних органів щодо застосування нових правил (інструментів) міжнародного оподаткування;

- впровадження завдань з виконання Програми ОЕСР для України в частині оподаткування, зокрема приєднання до визначених у ній Рекомендацій Ради ОЕСР;

- запровадження міжнародного автоматичного обміну інформацією для податкових цілей;

- забезпечення функціонування автоматизованої системи контролю за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах;

- запровадження акцизного податку на підсолоджені цукром напої;

- надання додаткових повноважень органам місцевого самоврядування в частині адміністрування місцевих податків і зборів;
- запровадження єдиного підходу до застосування податкових стимулів [39].

Проаналізувавши згадане вище, можна дійти висновку, що відбудеться поступова гармонізація податкового механізму у відповідності до міжнародних стандартів та рекомендацій, які є обов'язковими для вступу в ЄС. Також відповідно до Бюджетної декларації, визначено, що одним із пріоритетів податкової політики в короткостроковій перспективі буде розширення поточної бази оподаткування, шляхом змін в оподаткуванні військовим збором, що містить у собі перегляд розміру збору, кола платників, бази та об'єктів оподаткування [39].

Незважаючи на військовий стан та завдані збитки економіці, у країні функціонує бюджетна та банківська системи, державні установи виконують обов'язки, бізнес продовжує розвивається і отримувати підтримку від держави. Взято курс на членство в ЄС та розширюються міжнародні партнерства. У 2022 році відбулося серйозне скорочення реального ВВП (впав на 29,1%) і це стало найглибшим річним падінням в історії країни. Перші місяці війни принесли найзначніші економічні втрати: падіння на 14,9% у I кварталі 2022 року. Проте, за дев'ять місяців 2024 року ВВП зріс на 4,5% у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року. Така динаміка пов'язана з покращенням ситуації у торгівлі, промисловості та будівництві, стабілізації питання енергетики та транспортного сполучення. Важливо відмітити, що спостерігається дефіцит кваліфікованих фахівців, що значно впливає на ефективність економічного середовища. Саме тому, необхідно і надалі продовжувати розробляти програми підтримки бізнесу та розширення робочих місць [5, с. 94].

Одним із сучасних інструментів державної фінансової стратегії суспільного розвитку є впровадження "зелених" фінансів, що потребує виваженого та комплексного підходу, враховуючи досвід міжнародних

партнерів. Перш за все, це потребує трансформаційних змін фінансовому механізмі і реформування в інфраструктурі секторів економіки: енергетики, транспорту, сільського господарства, інших галузей. Відповідно до дослідження науковців І. Чугунова, Т. Канєвої та І. Любчак сутність поняття «зелених» фінансів відображається «...як сукупність грошових відносин між окремими державами світу, а також в середині держав з приводу застосування фінансових важелів, інструментів, норм і нормативів, які сприяють збереженню і покращенню кліматичних умов з метою належного відтворення факторів виробництва» [65].

Використання даних сучасних інструментів можливе у наступних формах:

Рис. 3.1. Форми «зелених» інструментів фінансової політики

Джерело: побудовано автором за матеріалами [3,23,65].

З метою забезпечення сталого економічного зростання та курсу до вступу в ЄС, використання «зеленої політики» є обов'язковим кроком. Перш за все, державі та підприємництву слід «розумно» споживати енергоресурси, почати використовувати сучасні «зелені» інструменти та здійснювати пошук нових альтернативних джерел енергії. На сьогоднішній день, Україна має на меті

здійснити розвиток фінансового ринку із використанням “зеленої” моделі розвитку. Слід зазначити, що попри досить повільне сприйняття бізнесом даної політики, Урядом продовжується поступова імплементація міжнародного досвіду та популяризація серед населення. Необхідно виділити рушійні чинники розвитку ринку зелених облігацій:

- Можливості, визначені розробником політики / регуляторними органами.
- Ініціатива місцевих фінансових інституцій.
- Наявність екологічних проблем, що вимагають термінових рішень / фінансування.
- Ініціативи фондових бірж.
- Ініціатива місцевої влади [30].

Шлях до впровадження новітньої «зеленої» політики розпочався з прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» № 738-IX від 19.06.2020. Даний документи розширює перелік використання фінансових грошового ринку, а також вводить в емісії нових видів цінних паперів – зелених облігацій. Важливим фактом є створення «Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні», Політичної пропозиції щодо реалізації державної політики із запровадження та розвитку ринку зелених облігацій та Міжвідомчої робочої групи з розвитку ринку зелених фінансів [13,15,38,42]. Поступовий перехід до сучасних «зелених» інструментів державної фінансової стратегії суспільного розвитку можливий у 3 етапах. На початковому етапі можливе зниження економічних показників, які будуть як наслідок через високі інвестиційні витрати держави (реформування з питань екології, кредити та гранти для бізнесу з метою мотивації), проміжним етапом у середньостроковій перспективі витрати на використання енергоресурсів та зростання "зелених" інвестицій, збільшення кількості робочих місць у нових секторах економіки. Як результат, у кінцевому етапі відбудеться

економічне зростання за рахунок меншої залежності від енергоресурсів та скорочення фінансових витрат на них, використання екологічно чистого виробництва. Загалом, «зелена» фінансова політика має переваги для держави, інвесторів та суспільства. Насамперед це диверсифікація портфелів, зниження довгострокових ризиків, стимулювання інновацій, розвиток нових технологій. Інвестиційний клімат держави покращиться у зв'язку з розширенням ринку капіталів від соціально-відповідальних інвесторів. На шляху до сталого економічного розвитку до курсу до вступу в ЄС, Україні необхідно внести низку змін до законодавчих документів та поступове «введення» в ринок нових форм «зелених фінансових інструментів». Важливим є відкриття співпраці з партнерами, які популяризуватимуть дану політику фінансових ресурсів. Враховуючи завдані збитки економіці та інфраструктурі, які виникли внаслідок повномасштабної війни на території України, залучення додаткових джерел фінансування та розширення співпраці з міжнародним середовищем, є обов'язковою складовою до сталого економічного зростання та відбудови України.

Висновки до розділу 3

Фінансова політика держави - важливий інструмент забезпечення макроекономічної регулювання, який спрямований на досягнення стабільного економічного зростання, ефективний розподіл ресурсів та соціальної справедливості. Механізм формування та реалізації фінансової політики містить у собі велику низку важелів і кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги. Саме тому, фінансову політику держави варто розглядати як складову соціально-економічного середовища, мета якої полягає у забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи країни для досягнення загальноекономічних і соціальних цілей. Реалізація поточних і довгострокових завдань розвитку економіки потребує дотримання певної стратегії, яка розроблена з урахуванням всіх зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. Повнота аналітичних даних та їх прогнозованість, стабільність інституційного середовища і актуальність правового забезпечення створює основу базу для сталого розвитку соціально-економічного середовища та конкретної позиції держави у світовому середовищі. З метою досягнення ефективності управління державними фінансовими ресурсами необхідно враховувати зовнішні та внутрішні чинники, які мають значний вплив на розвиток економічного середовища. Формування фінансової політики є багатокomпонентним процесом і потребує комплексного підходу з урахуванням економічних, соціальних, політичних і зовнішніх факторів.

Тривалий період фінансова політика України знаходиться в досить складних економічних умовах і переживає виклики, які впливають на її макроекономічну стабільність. З початком COVID-19 спостерігалось скорочення ділової активності, що в подальшому значно вплинуло на реальні показники. Повномасштабні бойові дії поглибили процес зниження обсягів виробництва, зросло безробіття та помітна велика міграція населення, загрози валютній стабільності. Пріоритети фінансової політики протягом останнього часу було

змінено: збільшено фінансування оборони країни та фінансування основних фінансових гарантій для населення, забезпечення ефективності виконання місцевих бюджетів – оперативності та безперервності їх виконання. Зважаючи на наявні зовнішні та внутрішні ризики, Уряд держави повинен оперативно реагувати та адаптовувати фінансовий механізм до змін, щоб у складних умовах воєнного стану забезпечити соціально важливі потреби суспільства.

Важливість міжнародного партнерства для подальшого розвитку України важко переоцінити. В умовах триваючої повномасштабної війни, економічних викликів та планів до євроінтеграції, підтримка та співпраця з міжнародними партнерами є критично важливим фактором для відновлення та розвитку України. Незважаючи на військовий стан та завдані збитки економіці, у країні продовжує функціонувати фінансова система, бізнес продовжує розвивається і отримувати підтримку від держави. Взято курс на членство в ЄС та розширюються міжнародні партнерства. Стратегічний розвиток фінансової системи держави потребує врахування інтересів всіх учасників фінансових відносин: держави, галузеві і регіональні цілі, інтереси суспільства. Державна фінансова політика відіграє важливу роль у забезпеченні сталого та збалансованого розвитку суспільства шляхом ефективного управління державними фінансовими ресурсами. Формуючи фінансову політику держави необхідно забезпечити взаємозв'язок між сукупністю методів, інструментів і важелів, які будуть спрямовані на досягнення ефективності та результативності бюджетної та інституційної архітектури. Розробка адаптивної та стратегічно обґрунтованої фінансової політики потребує дотримання основних принципів: системності, адаптивності, ефективності, результативності, відкритості, які забезпечують її соціальну спрямованість. Зважаючи на даний етап розвитку суспільно-економічних відносин, з'ясування сутності та значення державної фінансової стратегії як елементу досягнення суспільного розвитку, набувають особливого значення питання підсилення системи державного стратегічного та середньострокового бюджетного планування. Державна фінансова політика

потребує збалансованого підходу, комплексного застосування інструментів та взаємодії всіх складових елементів. Державна фінансова стратегія повинна будуватися таким чином, що гарантувати фінансову безпеку та добробут суспільства. Це потребує взаємодії інструментів та механізмів фінансової політики, завдань соціально-економічного розвитку і цілей фінансової політики, удосконалення механізму планування видатків соціальної сфери на середньострокову перспективу, формування показників забезпечення соціальних послуг [5].

Формування основних засад державної фінансової стратегії суспільного розвитку слід здійснювати на основі довгострокової орієнтації цілей економічного зростання країни, соціальної справедливості та фінансової стабільності. Стратегію важливо будувати з дотриманням принципів прозорості, відповідальності, інклюзивності та інноваційності, що сприятиме макроекономічній стабільності, підвищенню якості державного фінансового управління, розвитку людського капіталу, зміцненню соціальної безпеки суспільства та пришвидшить модернізацію інфраструктури. Державна фінансова стратегія суспільного розвитку має стати не лише інструментом макроекономічного регулювання, а й основою для забезпечення суспільного добробуту, у якому фінансова політика держави досягатиме реалізації поставлених цілей, сталого економічного зростання та соціальної стабільності.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С. 341-345.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії : вступ до фінансової науки / передм. та наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. 654 с.
3. Бондаренко О. Зростання економіки та скорочення викидів: яким має бути зелене відновлення промисловості після війни. *Економічна правда*. 2023. URL: <http://surl.li/npnrf>
4. Галабурда А.С. Концептуальні засади державної фінансової стратегії суспільного розвитку. *Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development*: матеріали IV Міжнар. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Дніпро, 14-15 листопада 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 94–95. (0,1 друк. арк.). URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2024/11/Conference-Proceedings-November-14-15-2024-3.pdf>
5. Галабурда А.С. Пріоритети фінансової політики держави. *Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 11-12. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/fcd20406e26a177cec674c0785c4a182.pdf>
6. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. *Світ фінансів*. № 1(10), Мау 2017, pp. 19-34.
7. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва, за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2018. 376 с.
8. Держенергоефективності: ВРУ схвалила створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhenerhoefektyvnosti-vru-skhvalyla-stvorennia-derzhavnoho-fondu-dekarbonizatsii-ta-enerhoefektyvnoi-transformatsii>
9. Екодія: Центр екологічних ініціатив. *Офіційний веб-сайт*. URL: <https://ecoaction.org.ua/>

10. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / за ред. І. Я. Чугунова. К. : Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
11. Європейський Зелений Курс (European Green Deal). *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
12. Жибер Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С.76-81.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Верховна Рада України від 19.06.2025 № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
14. Звіти. Управління фіскальними ризиками. *Сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zvity>
15. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та Український контекст. *Центр Разумкова*. 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
16. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.
17. Канєва Т.В., Галабурда А.С. Шляхи вдосконалення фінансової політики в умовах євроінтеграції: тези доп. Scientific and Practical Conference «Science and society: modern trends in a changing world» Vienna 18-20.12.2023 року у м. Відень, Австрія С. 624 – 628.
18. Качула С. В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 424 с.
19. Кліматична політика України: енергетичний складник. *Heinrich Boll Stiftung. Представництво Фонду ім. Г. Бьоля в Україні*, 2019. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/hbs_klimatichna_politika_ukrayini_energetichna_skladova.pdf
20. Козарезенко Л. В.. Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах Європейського Союзу. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №16. С. 15 – 23.
21. Козарезенко Л.В. Фінансова політика розвитку людського потенціалу: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2016. 411 с.

22. Корнієнко Н.М. Підвищення ефективності планування бюджетних видатків в Україні. *Вісник Львівської державної фінансової академії* 2012. № 23. С. 28–35.

23. Кращі практики «зеленого» фінансування та повоєнного «зеленого» відновлення: можливості для України. *Міжнародний фонд відродження*. URL: <https://www.irf.ua/publication/krashhi-praktyky-zelenogo-finansuvannya-ta-povoyennogo-zelenogo-vidnovlennya-mozhlyvosti-dlya-ukrayiny-4/>

24. Лисяк Л.В., Качула С.В. Бюджетна політика підтримки фінансової безпеки та стійкості фінансів домогосподарств регіонів України. *Ефективна економіка*. 2023. № 7.

25. Лисяк Л.В., Лебідь Г. А. Бюджетно-податкова політика держави: акцент на механізмі трансфертного ціноутворення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №7. С. 60-65. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3413>

26. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 1. С. 5–23.

27. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 323–327.

28. Макогон В. Д. Координація фіскальної та монетарної політики України. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 2. (154). С. 4-19.

29. Макогон В.Д., Адаменко І.П. Фінансова політика держави у системі економічного розвитку. *Економічний вісник університету*. 2023. № 56. С. 193-200.

30. Міжнародний досвід розвитку ринку зелених облігацій. International Finance Corporation. World Bank Group. in partnership with Federal Ministry Republic of Austria. 2021. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/ifc-nssmc-gb-event-24-nov-2021-international-experience_final-ukr.pdf

31. Нікітішин, А. Фінансово-бюджетна та соціально-економічна безпека держави в умовах військової агресії. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45.

32. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Рада Національного Банку України. *Сайт Національного Банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>

33. Пасічний М.Д. Фіскальні та монетарні інструменти впливу на економічний розвиток. *Економічний вісник університету*. 2021. № 48. С. 215-224.

34. Пасічний М. Методологічні засади формування фінансової політики країни. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 3. С. 116-130.

35. Пасічний М.Д. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку країни в період посткризового відновлення. *Бізнес Інформ*. 2012. № 5. С. 219–223.

36. Пасічний М.Д. Фіскальна безпека держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62.

37. Пасічний М.Д. Фіскальні домінанти фінансування військових потреб. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 2. С. 20–37.

38. Політична пропозиція. Концепція запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні. *Доповідна записка Кабінетові Міністрів України щодо реалізації державної політики*. URL: <https://saee.gov.ua/static-objects/saee/sites/1/Files/Zeleni%20Obligacii/politychna-propozytsiya-1604.pdf>

39. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>

40. Про схвалення Рекомендацій щодо реалізації або фінансуванню проектів екологічного спрямування шляхом емісії зелених облігацій: рішення НКЦПФР від 07.07.2021 р. № 493. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>

41. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. №142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>

42. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>

43. Радіонов Ю. Д. Прогнозування і планування як інструмент ефективного управління та використання бюджетних коштів. *Економіка України*. 2014. № 4. С. 40-54.

44. Радіонов Ю. Д. Програмно-цільовий метод бюджетування: проблеми впровадження та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2018. № 2. С. 21-38.

45. Радіонов, Ю. Д. Бюджетне регулювання економічного розвитку. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 1. С. 83-94.

46. Селіверстова Л. С., Лосовська Н. В. Підходи до формування організаційно-економічного механізму управління соціальною відповідальністю бізнесу. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 13–16.

47. Селіверстова Л.С. Бюджетна архітектоніка як інструмент розвитку фінансової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 5-8.

48. Сідельникова Л. П. Теоретико-організаційні домінанти і практика розбудови податково-боргових джерел формування бюджетних ресурсів держави : монографія / Л. П. Сідельникова. Херсон : Грінь Д. С., 2013. 669 с.

49. Сідельникова Л.П. Поведінкові чинники реалізації парадигми прямого оподаткування в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54.

50. Сідельникова Л.П. Сучасні виклики та новітні асиметрії фіскального простору держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т. 1. С. 293-305.

51. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.

52. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку : монографія. Київ: Київ.нац.торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

53. Чугунов І., Прутська О., Нікітішин А. Управління державним боргом України. *Scientia fructuosa*. 2024. № 153(1), С. 4–21.

54. Чугунов І., Кучер Г. Міжнародні фінанси в умовах глобалізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 6. С. 67–82.
55. Чугунов І., Коровій В. Формування фінансової політики держави як складова суспільного розвитку. *Science of Europe*. 2020. № 54. С. 12-18.
56. Чугунов І.Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. *Фінанси України*. 2008. № 11. С. 3–10.
57. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. К.: НДФІ, 2005. 259 с.
58. Чугунов І.Я., Запатріна І.В. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету. *Фінанси України*. 2008. №5. С. 3-14.
59. Чугунов І.Я., Кучер Г.В. Фінанси міжнародного валютного фонду. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 2. С. 77–95.
60. Чугунов І.Я., Кучер Г.В. Фінансові ресурси державного сектора економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 3. С.40–52.
61. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 5. С.5–18.
62. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету. *Фінанси України*. 2004. №9. С. 37-44.
63. Чугунов І.Я., Тітарчук М.І, Бюджетна система в умовах трансформації соціально-економічних відносин. *Sciences of Europe*. 2021. № 66. С.20-26.
64. Чугунов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 87-98.
65. Чугунов, І., Канєва, Т., Любчак І., Фінансові інструменти реалізації європейського зеленого курсу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56.
66. Чугунов, І., Кучер, Г., Любчак, І. Управління державним боргом у системі суспільно-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68.

67. Bilbiie, F., Monacelli, T., Perotti, R. (2021). Fiscal policy in Europe: controversies over rules, mutual insurance, and centralization. *Journal of Economic Perspectives*, 35(2), pp. 77-100.

68. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. *Scientific Route. Tallinn, Estonia*. 2018. 348 p.

69. Chugunov I., Liubchak I. Institutional framework for budget planning. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 6. pp. 99–109.

70. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Features of EU and Ukraine debt policy. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Volume 16, Issue №4, pp. 254-261.

71. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Nychyk V., Hrehul V. Financial support for the economy development of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2024, №1 (54). PP. 307-315

72. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*, 2023. Volume 12 Issue 1, pp. 1-11.

73. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Savchenko N., Husarevich N., Adamenko I. Financial and budgetary provision of social protection of the population of Ukraine under the conditions of the state of martial. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2024, №4 (57). PP. 446-456.

74. Chugunov I., Nasibova O. Public funding of social protection: Impact on social indicators in Eurozone countries. *Investment Management and Financial Innovations*. Vol.18. Issue 2. 2021. pp. 181–192.

75. Fedyshyn M., Morozova L. Development Fintech Ecosystem: Evidence of European Countries for Ukraine. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Volume 22 №2, February 2022.

76. Fisher, R. C. (2022). State and local public finance. Routledge, 596 p.

77. Gaspar, V., Amaglobeli, D., Garcia-Escribano, M., Prady, D., Soto, M. (2019). Fiscal policy and development: Human, social, and physical investments for the SDGs. International Monetary Fund, 45 p.

78. Ho, A. (2018). From performance budgeting to performance budget management: theory and practice. *Public Administration Review*, 78(5), pp. 748-758.

79. Husarevych N., Kukurudz O., Rudych O. General variations in the reaction of national economies to the challenges of financial globalization. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 9.

80. Husarevych N., Smyrnova I., Papp V. Digital management of entrepreneurial activities. *Economic space*. 2024. №191. P. 3-7.

81. Ivanov Y., & Laptev V. (2023). Preferential tax policy for the post-war recovery of Ukraine in the context of European integration. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/30214/1/Иванов%20Ю%20тези2.pdf>

82. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin A., Husarevych, N. Tax policy for economic recovery and sustainable development after Covid-19. *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*. 2022. № 17(2), pp. 102-109

83. Kaneva, T., Karpenko, M., Nasibova, O., Tabenska, J., & Tomniuk, T. Fiscal decentralization influence on public services efficiency and economic growth. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 5(52), C. 68–78.

84. Kuzheliev M., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.

85. Kuzheliev M., Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph / edited by R.Iserman, M.Dei, O.Rudenko, Y.Tsekhmister, V.Lunov. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

86. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Hrabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*, Vol. 69(01), pp. 609-618, March 2024.

87. Managing Public Expenditure. A reference book for transition countries. OECD. URL: <http://www.worldbank.org/publicsector/pe/oecdpehandbook.pdf>

88. Morozova L. Development Fintech Ecosystem: Evidence of European Countries for Ukraine. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. VOL.22 No.2. P. 29–38.

89. Morozova, L, Kholiavko, N, Zhavoronok A Integrated Model of the Higher Education Financing Under the Quadruple Helix Concept. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021 VOL.21 No.7. pp.125-132.

90. Oparin, V., & Sarnetska, Y. (2020). Budget regulatory imperatives in Ukraine under conditions of fiscal decentralization. *Finance of Ukraine*, 1, 58-73.

91. Pasichnyi M. (2017). Empirical study of the fiscal policy impact on economic growth. *Problems and Perspectives in Management*. 15(3), pp.316-322.

92. Questions and Answers – A new Ukraine Facility. Press corner. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_3353

93. Sidelnykova L., Posadnieva O. Problems of ensuring budgetary security of the state during martial law. *International Scientific Journal. Innovative Economics and Management*. Vol. 10, № 2. 2023, P. 220-230. URL: <https://iem.ge/ojs/index.php/journal/article/view/148>

94. Smith, A. (2023). The wealth of nation: An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations [1776]. Our format. 723 p.

95. Sustainable Banking Network (SBN) Creating Green Bond Markets Report. International Finance Corporation. World Bank Group. September 30, 2018. URL: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2018/publications-report-sbngreenbond2018>

96. Tanashchuk, L. Morozova, I. Kramarenko, L. Tarangul, S. Bodnariuk. Transformation of the Educational Services Market in the Conditions of Digitalization. *Pacific Business Review (International)*. Volume 17 Issue 3 September 2024. P. 113-120.

97. Teles, V., Mussolini, C. (2014). Public debt and the limits of fiscal policy to increase economic growth. *European Economic Review*, 66, pp. 1–15.

98. The official website of European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/commission/index>

99. The official website of Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>

100. The official website of IMF. URL: <https://www.imf.org/external/index.htm>

101. The official website of OECD. URL: <http://www.oecd.org>

102. The official website of World Bank. URL: <https://www.worldbank.org>

103. Vdovenko N., Deriy J., Seliverstova L., Kurmaiev P. (2019). Formation of the information economy: Organizational and financial aspects. *International Journal of Supply Chain Management*. 8(4), 956-961.

104. Volosovych S., Nezhyva M., Sirenko N, Mykytiuk I. Financial services in the development of the bigtech ecosystem. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2024. 4(57), 55–66.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретичних засад та механізму формування фінансової політики держави у системі макроекономічного регулювання зроблені *наступні висновки*:

1. Фінансова політика держави є основним інструментом забезпечення макроекономічної рівноваги та досягнення необхідного соціально-економічного розвитку країни. Зміцнення ролі фінансової політики набуває вагомого значення в умовах трансформаційних економічних процесів. Важливим є удосконалення фінансової політики держави відповідно до сучасних умов через порядок формування фінансово-бюджетних відносин з урахуванням пріоритетних цілей країни, ефективний розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів держави. Основні складові фінансової політики повинні взаємодіяти у межах єдиної системи державного фінансового регулювання, забезпечуючи збалансованість розвитку країни та стійкість національної економіки до зовнішніх та внутрішніх викликів. Використання інституційних підходів у процесі формування та реалізації державної фінансової політики сприятиме ефективності управління фінансовими ресурсами та забезпечить економічне зростання.

2. Реалізація фінансової політики держави має здійснюватися у дієвій взаємодії інституцій та інструментів, які ними застосовуються у процесі її реалізації, і спрямовуватися на досягнення поставлених цілей та виконання визначених завдань задля соціально-економічного розвитку суспільства. Ефективна фінансова політика держави повинна враховувати всі доступні ресурси, ризики та виклики з метою забезпечення стабільного і стрімкого зростання економіки. Визначення чітких фінансово-бюджетних відносин між складовими державної фінансової політики забезпечить достатній рівень фінансових ресурсів країни, що сприятиме стабільності макроекономічного стану.

3. Формування інституційного середовища фінансової системи держави вимагає постійного удосконалення основних засад діяльності фінансових інституцій, які визначатимуться сукупністю методів і механізмів з метою забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами і дієвого економічного зростання країни. Удосконалення та підвищення ефективності інституційних засад формування фінансової політики, покращення дієвості фінансово-бюджетних механізмів та їх адаптації до економічних коливань сприятиме досягненню макроекономічного балансу. Ефективність фінансової політики держави значною мірою залежить від рівня інституційного розвитку, обґрунтованості прийнятих управлінських рішень, вираженості фінансового механізму держави.

4. Досвід країн з розвиненою та трансформаційною економікою свідчить про те, що ефективність фінансової політики держави є підґрунтям макроекономічної стабільності, сталого розвитку суспільно-економічного середовища та підвищення рівня добробуту населення. Удосконалення фінансової політики держави з врахуванням міжнародного досвіду сприятиме зростанню основних фінансово-бюджетних показників, пожвавленню економічної активності та покращенню інвестиційного клімату країни, забезпеченню соціальної захищеності населення. Застосування міжнародних стандартів та практик фінансової політики держави сприятиме поглибленню міжнародної співпраці та залученню іноземних інвестицій в економіку України.

5. Покращення регулятивного впливу податкової політики держави на економічні процеси передбачає удосконалення фіскальної результативності, яка визначається оптимальним співвідношенням податкового навантаження на економіку країни, прозорістю податкової системи та ефективністю механізму адміністрування податків. Врахування основних принципів ефективності та пріоритетності оподаткування сприятиме підвищенню довіри до державних інституцій та зміцненню фінансової дисципліни. Досягнення фіскальної результативності сприятиме розвитку підприємницької діяльності, залученню

додаткових інвестиційних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності економіки країни.

6. Досягнення ефективності бюджетного процесу визначається необхідністю у посиленні раціонального планування доходів і видатків бюджету, що впливатиме на механізм міжбюджетних відносин, зменшення дефіциту державного бюджету, посилення фінансової дисципліни учасників бюджетних відносин. Формування фінансової політики країни повинно будуватися на системному взаємозв'язку бюджетної, податкової, соціальної, грошово-кредитної, митної, боргової політики – основних елементах фінансової політики держави. Чіткість та визначеність цілей бюджетної політики є необхідною умовою для забезпечення економічної стабільності, ефективного управління державними фінансовими ресурсами та економічного розвитку країни.

7. Збалансованість фінансових інструментів державної фінансової політики залежить від ступеня взаємоузгодженості та координації між фіскальним та бюджетними механізмами. Перспективне бюджетне планування, яке спрямоване на досягнення макроекономічного балансу і відображає основні шляхи досягнення цілей та завдань економічного розвитку країни. Важливість підвищення ефективності інструментів фінансової політики держави слід розглядати комплексно, як з урахуванням суспільних, державних, так і територіальних інтересів, які утворюють необхідність удосконалення фінансової системи країни. Використання програмно-цільового методу планування під час формування бюджету дозволяє спрямовувати видатки бюджету на досягнення соціально-економічних результатів.

8. Формування та реалізація фінансової політики держави є важливим інструментом забезпечення економічної стабільності, економічного розвитку та фінансової безпеки країни. Стимулювання економічного зростання у середньостроковій перспективі можливе за допомогою виваженості бюджетно-податкової політики, ефективності видаткової частини бюджету із врахуванням міжнародного досвіду. Важливими напрямками удосконалення фінансової

політики є підвищення її прозорості, посилення інституційної спроможності, зменшення боргового навантаження, сприяння інвестиційній активності, впровадження ефективних механізмів державного фінансового контролю.

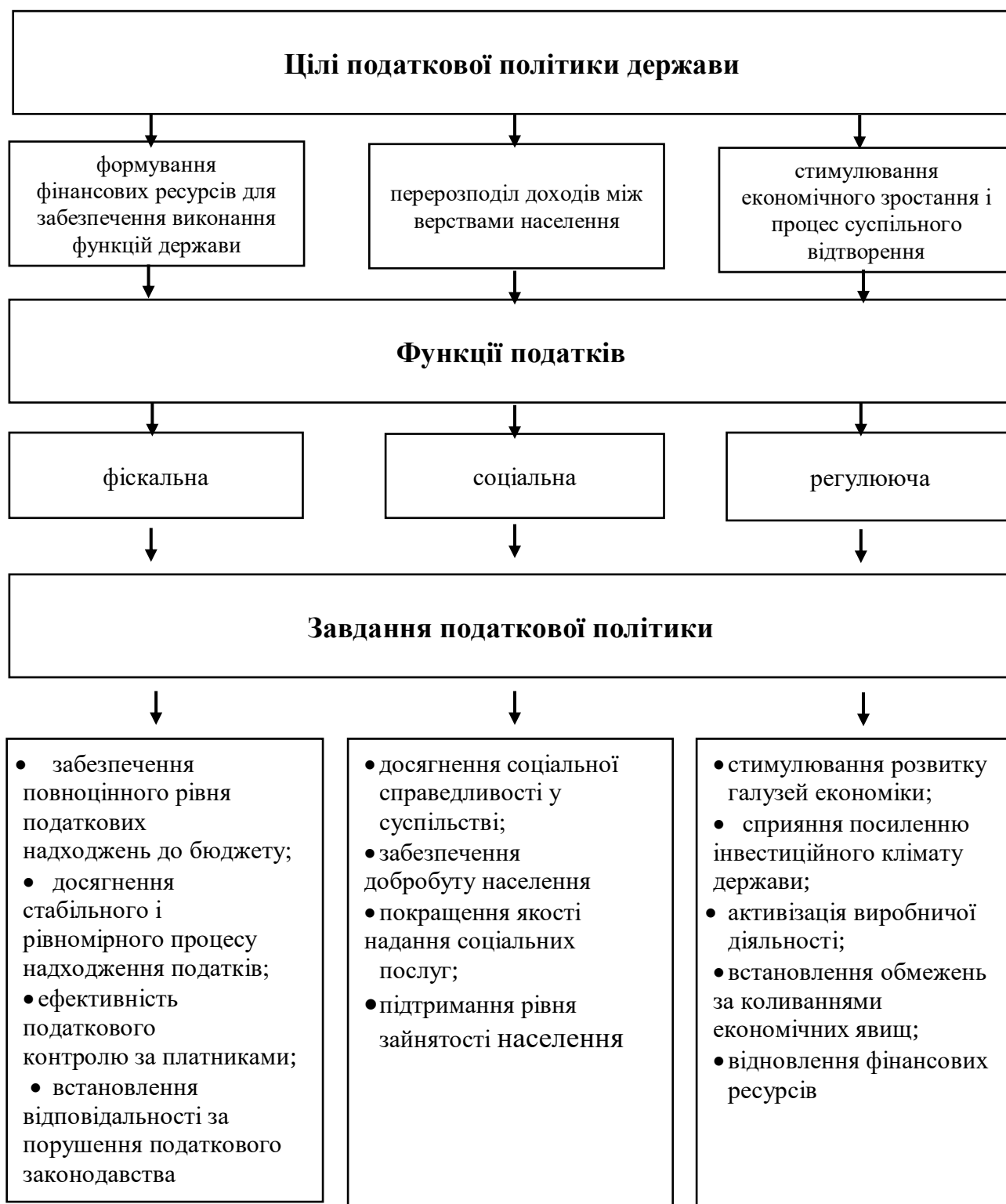
9. Необхідність посилення системного підходу в управлінні державними фінансовими ресурсами обґрунтовується трансформаційними змінами, які відбуваються в економіці. Використання дієвих фінансових механізмів сприятиме забезпеченню стабільному формуванню бюджету, сприятиме залученню додаткові фінансові ресурси. Основними домінантами підвищення ефективності фінансових інструментів є вдосконалення бюджетної та податкової політики, підвищення ефективності державного фінансування, розвиток фінансово-бюджетних відносин. Адаптивність фінансової політики держави у відповідності до економічної циклічності, має базуватися на створенні сучасних фінансових інститутів, збалансуванні державного бюджету, досягненні індикативних показників дефіциту бюджету та державного боргу, що сприятиме суспільному розвитку.

10. На даному етапі розвитку економічних відносин, набуває особливого значення питання щодо удосконалення та дієвості системи середньострокового бюджетного планування з метою досягнення суспільного розвитку. Державна фінансова політика повинна будуватися таким чином, щоб забезпечувати фінансову безпеку та добробут населення. Доцільним є посилення взаємодії інструментів та механізмів фінансової політики з метою досягнення основних завдань соціально-економічного розвитку країни. Використання збалансованого підходу до формування і реалізації фінансової політики держави ґрунтується на синергії основних фінансових інструментів, які є важливою умовою для забезпечення фінансової безпеки країни, досягнення макроекономічного балансу.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

ДОДАТОК Б

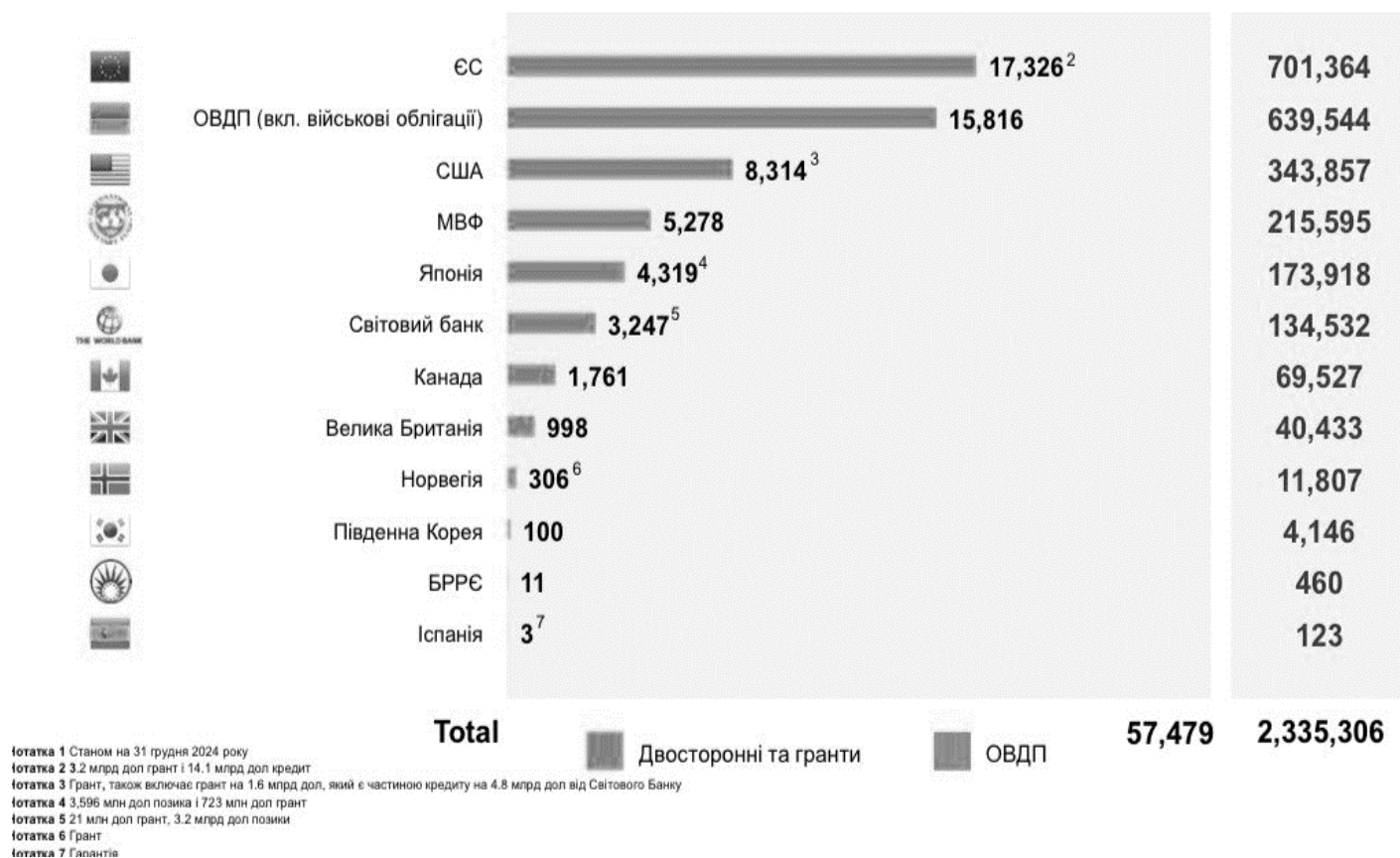

Рис. Б.1 Джерела фінансування державного бюджету у 2024 році,
млн. дол. США

ДОДАТОК В

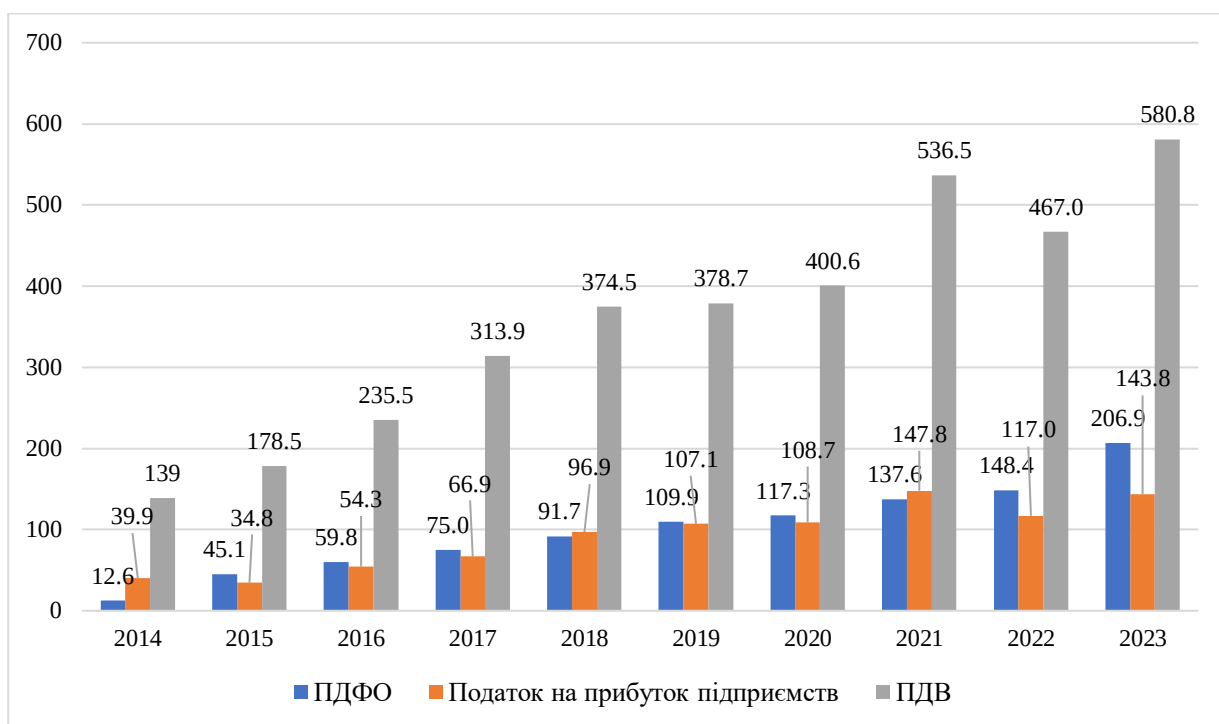

Рис. В.1. Динаміка показників найбільш прибуткових
податкових надходжень Державного бюджету України,
2014-2023 рр., млрд. грн.

[illegible]

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.2

Динаміка Зведеного бюджету України, 2014-2023 рр., млн. грн.

	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)	% ВВП
2014	456067,3	523125,7	4972,1	- 72030,5	- 4,60%
2015	652031,0	679871,4	3057,8	- 30898,2	- 1,56%
2016	782748,5	835589,8	1841,3	- 54682,6	- 2,29%
2017	1016788,3	1056759,9	2122,1	- 42093,8	- 1,14%
2018	1184278,1	1250173,6	1893,0	- 67788,5	- 19,0%
2019	1289779,8	1370113,0	3983,2	- 84316,4	- 2,12%
2020	1376661,6	1595289,7	5316,2	- 223944,3	- 5,34%
2021	1662242,7	1844377,7	4773,2	- 186908,3	- 3,42%
2022	2196273,3	3043499,1	- 2397,9	- 844827,9	- 16,27%
2023	3104306,6	4440940,2	- 8932,9	- 1327700,7	- 20,31%

ДОДАТОК Д

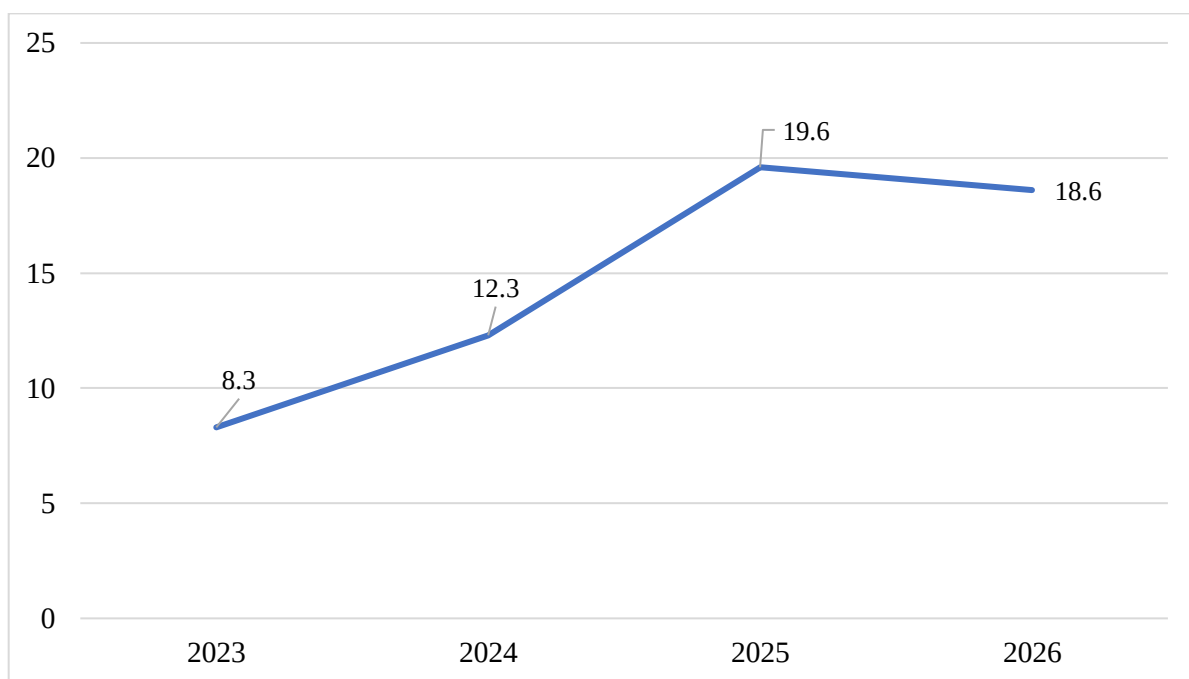

Рис.Д.1. Прогнозні платежі з виконання державою зобов'язань за кредитами, наданими під державні гарантії на 2023-2026 рр., млрд грн

ДОДАТОК Е

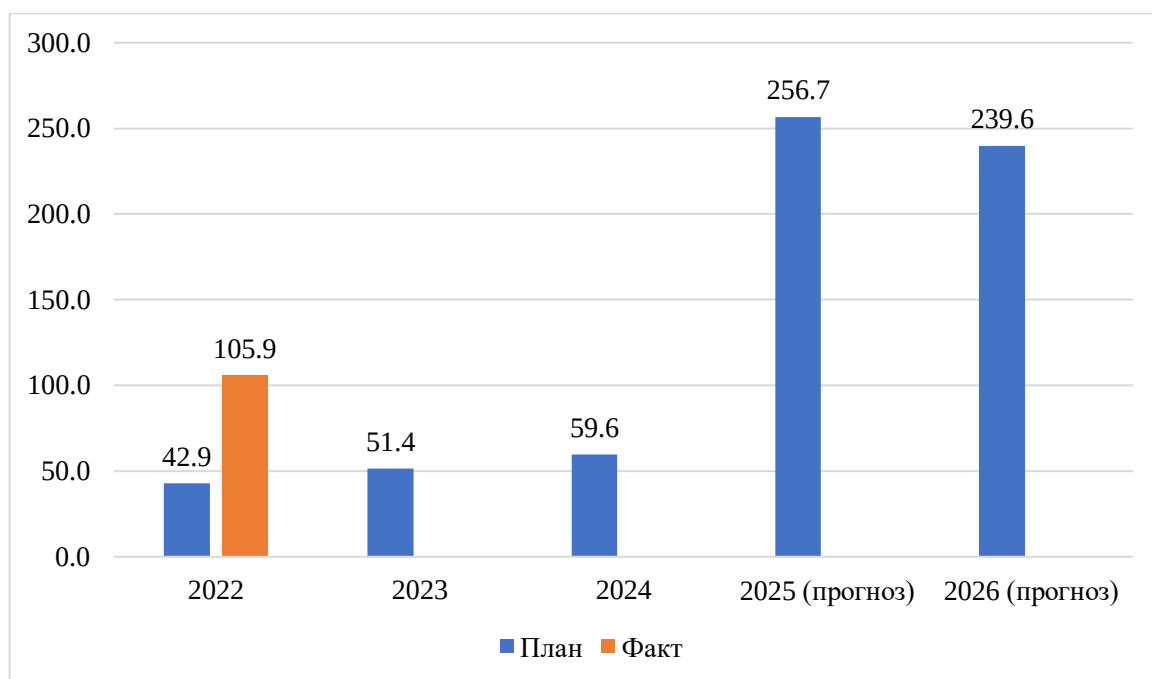

Рис.Е.1. Надходження до державного бюджету плати за надання державних гарантій та кредитів (позик), залучених державою, 2022-2026 рр., млн. грн.

ДОДАТОК Е

Рис.Е.2. Структура надходжень до державного бюджету
за 2024 рік, %

ДОДАТОК Е

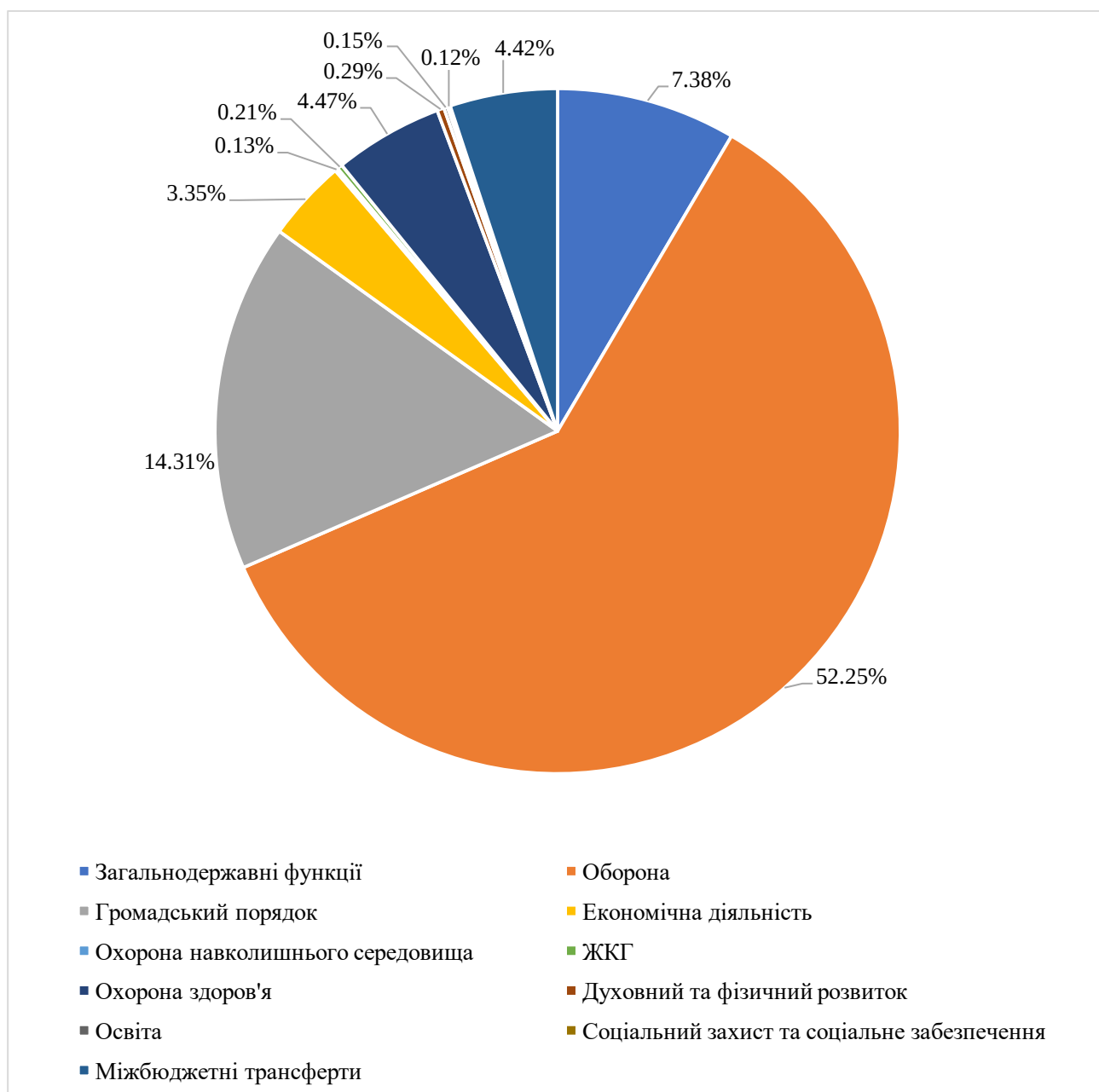

Рис.Е.3. Структура обсягу видатків державного бюджету
за 2024 рік, %

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1

Коефіцієнти еластичності окремих видів доходів бюджету за ВВП
у 2025 році, (%)

Змінні	Україна*		Довідково: еластичність показників унаслідок зміни ВВП на 1 % для країн ОЕСР **
	Еластичність показника внаслідок зміни ВВП на 1 % (у короткостроковому періоді)	Еластичність показника внаслідок зміни ВВП на 1 % (у довгостроковому періоді)	
Доходи бюджету	0,7	1,2	
ПДФО	0,7	0,9	1,3
ПДВ на імпорт	1,2	2,7	1,0
Податок на прибуток підприємств	1,6	1,7	1,5
Ввізне мито	1,7	0,9	1,0
Акцизний податок	0,7	0,6	1,0

Джерело:

* - Vdovychenko A. *Estimating the Fiscal Impulse in Ukraine* Visnyk of the National Bank of Ukraine No. 245 (2018)

** - Girouard N., André C. (2005). *Measuring Cyclicallyadjusted Budget Balances for OECD Countries*. OECD Economics Department Working Papers, No. 434.

ДОДАТОК Е

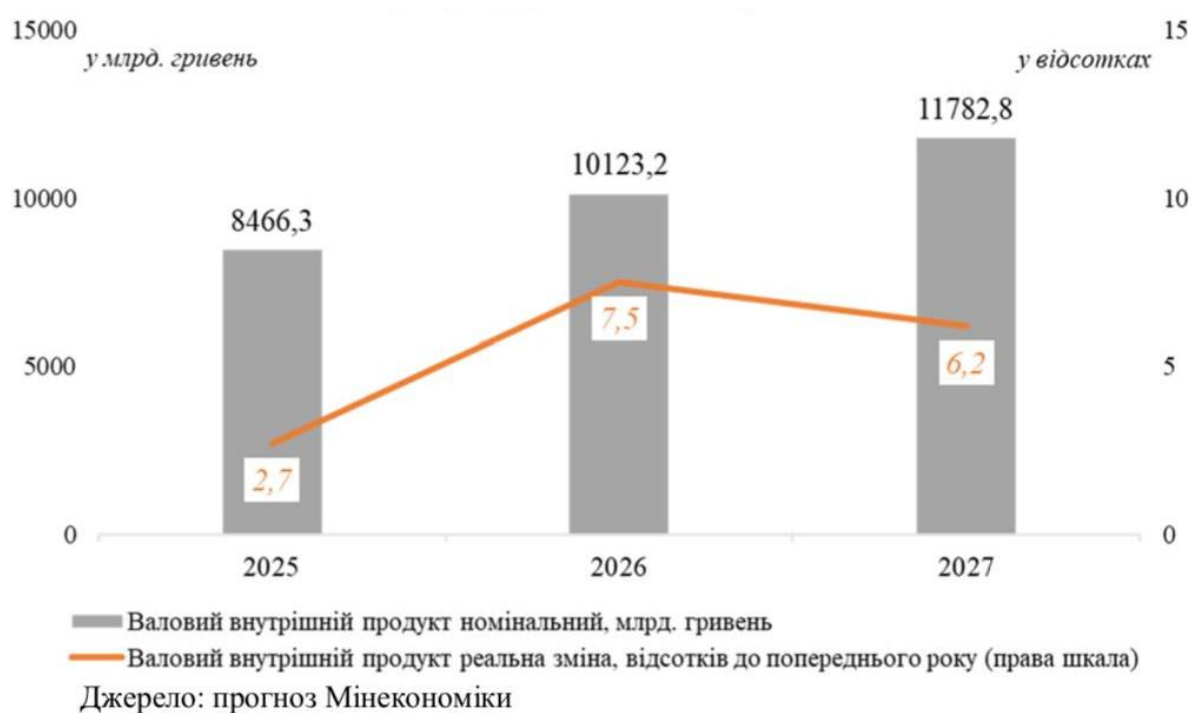

Рис.Е.4.Прогноз динаміки номінального та реального ВВП
у 2025-2027 рр.

ДОДАТОК Ж

№ 67-18/1-25 від 15.01.2025 року

Державний торговельно-економічний
університет

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Галабурди Анни Станіславівни на тему
«Фінансова політика держави у системі макроекономічного регулювання»

Основні висновки та результати дисертаційної роботи Галабурди А.С.
«Фінансова політика держави у системі макроекономічного регулювання»
використано при опрацюванні проєктів нормативно-правових актів з питань
розробки та реалізації фінансової політики держави.

Заступник директора Департаменту з питань
фінансового та економічного розвитку,
начальник Управління з питань
бюджетно-податкової та митної політики
Секретаріату Кабінету Міністрів України

Володимир ПАСІЧНИК

Підпис *Світлани Кривиленко*
засвідчую
заступник директора Департаменту
забезпечення документообігу, завідувач відділом
Секретаріату Кабінету Міністрів України
Світлана КРИВИЛЕНКО
«___» _____ 20__ р.

ДОДАТОК 3

Список публікацій здобувача:

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Галабурда А.С., Шевченко С.О. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2022. № 54. С. 123-130. (0,5 друк. арк.) <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-123-130> (особистий внесок здобувача – розкрито сутність податкової політики держави).

2. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4 (144). С. 98–109. (0,8 друк. арк.) [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07).

3. Канєва Т., Галабурда А. Фінансова політика України в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2023. Випуск IV (92). С. 190-200. (0,7 друк. арк.) <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-4.92.13>

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

4. Галабурда А.С. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики*: матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Київ, 31 жовтня 2022 р.). Київ: ДТЕУ, 2022. С. 9-10. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/daa741958105e699b2f6f8e99214d13f.pdf>

5. Галабурда А.С. Фінансова політика у системі соціально-економічних відносин. *Фінансова політика як складова економічного розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 11–12 квітня 2023 р.). Київ: ДТЕУ, 2023. С. 16–18. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/3043ab09788d719c6ad51708e587adb2.pdf>

6. Галабурда А.С. Фінансова політика держави: стан та перспективи розвитку. *Глобальні зміни вітчизняного фінансового сектору в посткризовий (післявоєнний) період*: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2023 р.). Київ: ДТЕУ, 2023. С. 40–41. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/87fb45e6b95035ab9d330b5d7574e1fb.pdf>

7. Канєва Т.В., Галабурда А.С. Шляхи вдосконалення фінансової політики в умовах євроінтеграції. *Science and society: modern trends in a changing world: матеріали I Scientific and Practical Conference Vienna* (м. Відень, Австрія, 18-20 грудня 2023 р.). Відень, Австрія. 2023. С. 624–628. (0,3 друк. арк.). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/SCIENCE-AND-SOCIETY.-MODERN-TRENDS-IN-A-CHANGING-WORLD-18-20.12.23.pdf>

8. Галабурда А.С. Бюджетна політика як складова фінансової політики. *Achievements of 21st century scientific community: матеріали I Міжн. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Дніпро, 14-15 вересня 2023 р.). Дніпро. 2023. С. 109-110. (0,1 друк. арк.). URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/09/Conference-Proceedings-September-14-15-2023.pdf>

9. Галабурда А.С. Основні елементи державної фінансової політики. *Фінансові інституції – сучасні виклики та нові можливості: матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Київ, 21 березня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 19-21. (0,2 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/2cdaa96f124c546760b09cdc20a6b35f.pdf>

10. Галабурда А.С. Пріоритети фінансової політики держави. *Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф.* (м. Київ, 17–18 квітня 2024 р.). Київ: ДТЕУ, 2024. С. 11-12. (0,1 друк. арк.). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/fcd20406e26a177cec674c0785c4a182.pdf>

11. Галабурда А.С. Концептуальні засади державної фінансової стратегії суспільного розвитку. *Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development: матеріали IV Міжнар. наук.-прак. інтернет-конф.* (м. Дніпро, 14-15 листопада 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 94–95. (0,1 друк. арк.). URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2024/11/Conference-Proceedings-November-14-15-2024-3.pdf>

ДОДАТОК И

Таблиця И.1

Відомості про апробацію результатів дисертації

№ п/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, круглого столу, місця та дати проведення
1.	<i>Фінансовий ринок: сучасні тренди та нові виклики:</i> матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Київ, 31 жовтня 2022 р.).
2.	<i>Фінансова політика як складова економічного розвитку:</i> матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 11–12 квітня 2023 р.).
3.	<i>Глобальні зміни вітчизняного фінансового сектору в посткризовий (післявоєнний) період:</i> матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2023 р.).
4.	<i>Science and society: modern trends in a changing world:</i> матеріали I Scientific and Practical Conference Vienna (м. Відень, Австрія, 18-20 грудня 2023 р.).
5.	<i>Achievements of 21st century scientific community:</i> матеріали I Міжн. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Дніпро, 14-15 вересня 2023 р.).
6.	<i>Фінансові інституції – сучасні виклики та нові можливості:</i> матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Київ, 21 березня 2024 р.).
7.	<i>Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану:</i> матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Київ, 17–18 квітня 2024 р.).
8.	<i>Mechanisms of Scientific and Technical Potential Development:</i> матеріали IV Міжнар. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Дніпро, 14-15 листопада 2024 р.).